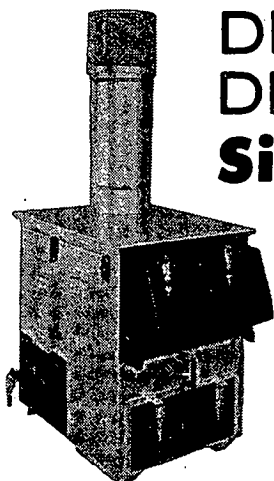

Economisch - Statistische Berichten

47e JAARGANG - 26 SEPTEMBER 1962 - No. 2356

DIT IS DE Silent Glow destroyer

een papier
verbrandingsoven
voor het volledig
vernietigen van:

- * vertr. en geheime papieren
- * acten
- * documenten
- * tekeningen
- * systeemkaarten
- * boeken
- * polissen
- * foto's enz. enz.

VRAAGT UITGEBREIDE FOLDER
importeur voor de Benelux

gebr. Geertjes NV

Telefoon (05920) 4646 **assen**

Bij de Rijksdienst voor het Nationale Plan is te vervullen de functie van:

HOOFD van de afdeling onderzoek

De afdeling Onderzoek is belast met:

- programmering en voorbereiding van sociaal-wetenschappelijk onderzoek ten behoeve van de ruimtelijke ordening.
- uitvoering van eigen onderzoekopdrachten op dit terrein.
- begeleiding van onderzoekopdrachten aan derden.
- het secretariaat van de Wetenschappelijke Commissie.
- deelneming aan planstudies en verdere opdrachten van de Dienst.

De afdeling telt momenteel 19 medewerkers, waarvan 9 op academisch niveau.

Gezocht wordt een academicus met brede belangstelling, die door zijn persoon en ervaring in het toegepast wetenschappelijk onderzoek het vermogen bezit om het werk van deze groep te leiden en te stimuleren.

Eigenh. geschr. soll. onder no. 2-1948/7188 (in linker bovenhoek brief en-*env.*) aan het bureau Personeelsvoorziening van de Rijksverheid, Prins Mauritslaan 1, Den Haag.

R. MEES & ZONEN

Bankiers en assurantiemakelaars
ROTTERDAM

Alle assurantiën

Beleggingen

en

vermogensbeheer

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 347, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,— overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmaers; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De Chinese „Grote Sprong Voorwaarts”

In een vorig artikeltje zagen we hoe de Chinezen na een snel herstel van hun economie van de oorlogsgevolgen een ambitieus industrialisatieprogramma uitvoerden onder het eerste vijfjarenplan (1953-1957). Het ontwerp voor het tweede vijfjarenplan van 1956 leek te wijzen op een min of meer continue voortgang van deze ontwikkeling, met ongeveer gelijke accenten. In tegenstelling daarmee kwam het direct in 1958 tot een geforceerde verhoging van het ontwikkelingstempo. De volgende factoren hebben onder meer daarvan de achtergrond gevormd ¹⁾.

De Chinese economie was sterk afhankelijk van de landbouw. Deze zorgde bijv. in 1953-1956, al of niet rechtstreeks, voor 85 pCt. van de consumptiegoederen, 90 pCt. van de grondstoffen voor de lichte industrie, 75 pCt. van de export en voor de financiering van een gedeelte van de industriële investeringen. Het werd in 1957 steeds duidelijker dat het achterblijven van de landbouw t.o.v. de industriële ontwikkeling een ernstige rem was voor de verdere voortgang.

Een verhoging van de landbouwproductie wilde men evenwel niet ten koste laten gaan van de zware industrie. Nieuwe kredieten van de Sowjet-Unie kon of wilde men niet krijgen. Het van oudsher zwak ontwikkelde transportsysteem, dat een verdere uitbreiding van het goederenvervoer tussen stad en platteland niet zou kunnen verwerken, was een andere hinderenis. Wel was er op het platteland een aanzienlijke verborgen werkloosheid.

Ten aanzien van de t.o.v. deze en andere factoren te volgen koers stonden „dogmatici” en „pragmatici” tegenover elkaar. De eersten zagen vrijwel geen grens voor het mogelijke ontwikkelingstempo in een socialistische maatschappij, daar „contradicties”, bijv. onevenwichtigheden, door massa-acties konden worden opgelost. De „pragmatici” daarentegen wezen op de grens van het toelaatbare spaarpercentage, op de onderlinge afhankelijkheid van de sectoren van de economie en op de moeilijkheden van een

snelle bevolkingsgroei. De „dogmatici” hebben kennelijk de toon aangegeven bij de nieuwe koers in 1958, die zich vooral in drie grote massa-acties uitte.

¹⁾ Vgl. bijv. A. Eckstein: „The Strategy of Economic Development in Communist China” in „American Economic Review” van mei 1961, blz. 508-517.

De „Algemene Lijn” om „meer, sneller, beter en goedkoper” te produceren werd de wekroep voor de „Grote Sprong Voorwaarts”, met als perspectief Engeland in 15 jaren in te halen. Deze actie joeg een uiterste verhoging van de produktie na, met die van staal als hoofddoel. De theorie van „het lopen op twee benen” (bijv. van primitieve en moderne methoden) was de basis voor een sterke bevordering van de kleine, lokale, kapitaalintensieve industrie om in de plaatselijke behoeften, bijv. van de landbouw, te voorzien en het transportsysteem te ontlasten.

In de derde actie werden de communes gevormd, waarbinnen alle beschikbare, ook vrouwelijke, werkrachten werden ingezet voor het uitvoeren van arbeidsintensieve landbouwmethoden (dieper ploegen, dichter beplanten, meer bemesten en bevoeien) en massale projecten voor o.a. irrigatie, wegebouw en de lokale industrie. Door deze actie ontstond zelfs een tekort aan arbeidskrachten.

Bijgaande tabel geeft, zelfs als de cijfers — ook na hun revisie — te hoog zijn, een indruk van de verkregen resultaten ²⁾. Zeer hoge investeringen ³⁾ en — ter vervanging van kapitaal — een maximaal gebruik van alle beschikbare arbeidskrachten waren de basis van deze resultaten, waartoe ook het effectief worden van vroegere investeringen meewerkte. In 1960 traden steeds duidelijker moeilijkheden aan het licht. Zij betekenden het einde van de „Grote Sprong Voorwaarts” en luidden de „periode van aanpassing” in. Deze periode zullen wij in het volgende artikeltje bespreken.

²⁾ Er zijn echter aanwijzingen, dat al sinds 1958, bijv. in Peking, de consumptie daalde, wellicht veroorzaakt door transportmoeilijkheden.

³⁾ T.o.v. het netto nationaal produkt (Chinese conceptie) beliepen de staatsinvesteringen in vaste kapitaalgoederen in 1956-1957 (gemiddeld) en 1958 resp. 15,7 en 21,3 pCt. Het industriële aandeel in deze investeringen beliep in deze jaren resp. 53 en 65 pCt.

¹⁾s-Gravenhage

J. G. WAARDENBURG.

Gemiddelde jaarlijkse stijging in 1958 - 1959 (in pCt.)					
	Chinese opgave a)	T.C. Liu b) (schatting)		Chinese opgave a)	T.C. Liu b) (schatting)
Nat. produkt	27,3	14,4	Industr. prod.midd.	70	31,8
Industrie (bruto) ..	52	20,4	Industr. cons.midd.	34	10,7
			Landbouw	21	6,3

Produktie van een aantal produkten (abs. getallen) a)							
	Vóór 1949 c)	1949	1952	1957	1959	1962 d)	1960 e)
Staal f) (mln. ton)	0,9	0,16	1,35	5,35	13,4	10,5-12	18,4
Steenkool (mln. ton)	61,9	31,0	63,5	124	348	190-210	425
Elektriciteit (mln. kWh) ..	6,0	4,3	7,3	19,3	41,5	40-43	55,5
Katoen, geweven (mln. m.) ..	—	1,9	3,8	5,1	7,5	8-9	7,6
Suiker (mln. ton)	—	0,20	0,45	0,86	1,13	2,4-	1,3
						2,5	
Voedselgranen g) (mln. ton)	139	108	154	185	— h)	250	— i)
Katoen (mln. ton)	0,85	0,44	1,30	1,64	2,4	2,4	—

a) Gebaseerd op officiële Chinese gegevens. Voor de geldingswaarde der cijfers zie C. M. Li: „The Statistical System of Communist China”, Berkeley 1962. b) Zie vorig artikel. c) Hoogste jaarproduktie. d) Plancijfers uit 1956. e) Jaarplancijfers. f) Volgens moderne methoden. g) O.a. rijst, koren en aardappelen tegen 1/4 van hun gewicht. h) Gezien de natuurrampen lijkt het vermelde cijfer, t.w. 270, onwaarschijnlijk hoog. Dat voor 1958, nl. 250, lijkt betrouwbaarder. i) Najaar 1960 noemde Tsjou en-Lai voor 1960 een geschatte produktie van „niet lager dan in 1957”.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De Chinese „Grote Sprong Voorwaarts”, door Drs. J. G. Waardenburg	931	Huursubsidies en doorstroming van huurders, door Mr. J. Wilkens met een naschrift van Drs. J. C. P. A. van Esch	942
Donors voor de spiegel, door Drs. F. Kupers	932	Opschuiving op de woningmarkt, door J. Kuiterman met een naschrift van C. P. A. Bakker ..	943
Een nieuwe wetgeving op het gebied van in- en uitvoer, door Drs. P. S. J. Ablij	935	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	946
Europa-bladwijzer No. 16a	936	Recente publikaties	946
Ingezonden stukken:			
Incorporatie van omslag in de bestaande ondernemingspensioenfondsen, door Mr. A. C. van Epenhuysen	941		

Onlangs verscheen een rapport van het Development Assistance Committee (D.A.C.), een onderdeel van de O.E.S.O., over de hulpverlening van de aangesloten landen aan onderontwikkelde gebieden. Dit rapport werd gebaseerd op een kritische discussie over de geleverde prestaties in de vorm van de bekende examen-procedure. De totale netto overheidsbijdragen van de D.A.C.-landen stegen van \$ 4,9 mrd. in 1960 tot \$ 6,0 mrd. in 1961. Bij relatering hiervan aan het B.N.P. tegen factorkosten lag Nederland in 1961 met 0,61 pCt. beneden het D.A.C.-gemiddelde van 0,75 pCt. Er bleek geen enkel verband te bestaan tussen rijkdom van en hulpverlening door een land. Naast de omvang van de hulp is de kwaliteit belangrijk. Schenkingen om niet, leningen en rentevoet, benevens „tied aid” komen hierbij aan de orde. De geografische verdeling van de hulp bleek weinig evenwichtig. In het rapport wordt o.m. aanbevolen de hulpprogramma's te vergroten en beter te coördineren.

Donors voor de spiegel

Voor de tweede O van O.E.S.O. (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) vindt men in de Conventie van die Organisatie de volgende formulering: „promote policies designed to contribute to sound economic expansion in member as well as non-member countries in the process of economic development”.

Speciaal met het oog op de verhouding met niet-leden functioneert de Development Assistance Committee (D.A.C.) als een onderdeel van de O.E.S.O.¹⁾ Niet alle twintig landen nemen hieraan deel doch slechts de helft, te weten: België, Canada, West-Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland, Portugal, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en tenslotte Noorwegen, dat zojuist is toegetreden. Voorts is ook de Europese Commissie van de Europese Economische Gemeenschap (E.E.G.) lid uit hoofde van de bemoeienis die deze krachtens het Verdrag van Rome heeft met de hulpverlening aan een aantal overzeese landen. Tenslotte is ook nog een niet-O.E.S.O.-land lid van de D.A.C., te weten Japan. De leden zijn landen die op enigszins belangrijke schaal kapitaal ter beschikking van de onderontwikkelde gebieden stellen.

Men zal zich wellicht afvragen waarom naast de activiteiten van de Verenigde Naties ten bate van de onderontwikkelde gebieden nog behoefte bestond aan een regionale organisatie als de D.A.C. De verklaring is dat 80 à 90 pCt. van de fondsen niet via de Verenigde Naties naar de achtergebleven gebieden gaat doch bilateraal wordt verstrekt; van coördinatie tussen de donors is daarbij nagenoeg geen sprake, tot nadeel van gevers en ontvangers. Ons land heeft er om verschillende redenen voorkeur voor getoond hulpacties te doen uitgaan van de Verenigde Naties. In het licht van het bovenstaande is het echter begrijpelijk dat Nederland zich bij de D.A.C. heeft aangesloten omdat deze tot taak heeft gekregen de zo hoognodige coördinatie tot stand te brengen. Zo kan men trachten geleidelijk de bilaterale hulp meer en meer te multilateraliseren.

¹⁾ Enkele nadere bijzonderheden kan men vinden in mijn „Van O.E.E.S. tot O.E.S.O.” in „E.-S.B.” van 11 januari 1961.

Het eerst noodzakelijke was een overzicht te krijgen van de feitelijke toestand. Hierover waren nl. geen bevredigende gegevens beschikbaar. Als resultaat van een uiterst bewerkelijke enquête bij de deelnemende landen verschenen reeds twee rapporten met de cijfers betreffende multilaterale en bilaterale kapitaalstromen van velerlei aard (bijv. giften, leningen, exportkredieten, ja herstellbetalingen) betrekking hebbende op de periode 1956-1959 en op het jaar 1960 („The flow of financial resources to countries in course of economic development”).

Vervolgens kon men er zich toe zetten een beter inzicht te krijgen in het beleid van de aangesloten landen. Bij een discussie tussen een aantal landen over de kwestie of de hulp doelmatig wordt verleend en of deze uitbreiding behoefte komt vanzelf ook de vraag op of sommigen wel genoeg doen (het probleem van de „sharing of the burden”). Het lag voor de hand de bij andere O.E.E.S./O.E.S.O.-werkzaamheden zo succesvol gebleken examen-procedure te kiezen voor het daarvoor noodzakelijke diepgaande en kritische onderzoek. Aldus werd een efficiënte vorm gevonden voor een discussie over de geleverde prestaties en over de tussen de landen bestaande verschillen van opvatting (bijv. over de merites van leningen, van schenkingen, van ongebonden hulp enz.). De gedachtenwisseling over en de kritiek op de relatieve prestaties van elk lid moet vervolgens leiden tot nader intern beraad en tot verbetering waar nodig. De tijdens de examens geconstateerde verschillen van opvatting kunnen daarna een voor een worden besproken en waar mogelijk opgeheven.

Ten behoeve van de examens verstrekten de deelnemers uitvoerige kwalitatieve en kwantitatieve gegevens over omvang en aard van de kapitaalstromen en technische bijstand bestemd voor de onderontwikkelde gebieden alsmede over hun beleid daarbij. Vervolgens vond in Parijs een intensieve gedachtenwisseling plaats met een delegatie overgekomen uit het geëxamineerde land. De voorzitter van de D.A.C., de Amerikaan James W. Riddleberger, stelde daarna op basis der examens een samenvattend rapport op dat zojuist is gepubliceerd („Annual Review 1962 of the development assistance efforts and policies of

the members of the Development Assistance Committee", Parijs 1962).

Alvorens iets over de resultaten mede te delen dient erop gewezen te worden dat het hier een tamelijk gecompliceerde materie betreft waarover veel verschillen van opvatting mogelijk zijn; een beknopt tijdschriftartikel kan daaraan niet steeds recht doen wedervaren.

Allereerst dient een terminologisch punt te worden opgehelderd. In het voorafgaande was reeds enkele malen sprake van kapitaalstromen van velerlei aard als voorwerp van internationale discussie. Vaak echter praat men in dit verband over *hulp* en men bedoelt dan een altruïstische activiteit ten bate van de arme landen. Waarom concentreert men zich niet uitsluitend daarop?

Dit komt omdat men niet een aantal kapitaaltransacties kan afzonderen die onder een zodanig, veeleer ethisch, begrip zouden kunnen worden gebracht. Men zou anders miskennen dat bij een overdracht van kapitaal tussen donor en ontvanger steeds sprake is van een voordeel voor *beide* partijen ²⁾. Dit voordeel kan natuurlijk in min of meer sterke mate bij de ene partij liggen, afhankelijk van de soort kapitaalstroom; men denke aan een „untied grant” enerzijds en een exportkrediet tegen een flinke rente anderzijds. Men kan dus geen pure categorie onderscheiden — zoïets als een anonieme gift in het particuliere leven — en voorts is er niet een scheidslijn te trekken in het gamma van kapitaalstromen van velerlei aard.

Men zal dus kijken naar de totale „flow of resources” en vervolgens trachten in de internationale discussies tot bepaalde oordelen te komen rekening houdende met de omstandigheden van donor en ontvanger. Het woord *hulp* zal hier in „wertfreie” zin worden gebruikt.

De totale kapitaalstroom.

Alvorens iets te zeggen over enige landen afzonderlijk eerst een globale indruk van de gezamenlijke inspanning.

De totale netto overheidsbijdragen van de D.A.C.-landen — bilateraal zowel als multilateraal verleend — stegen aanzienlijk. Zij bedroegen \$ 4,9 mrd. in 1960 en \$ 6,0 mrd. in 1961. Dit laatste cijfers is het dubbele van dat van 1956. Volgens het rapport is op de examens gebleken dat deze bijdragen ook in de volgende jaren zullen blijven toenemen; met hoeveel is uiteraard niet te zeggen. Slechts voor de Verenigde Staten is een dergelijke schatting beschikbaar, zij het op bruto-basis: men verwacht dat de bruto overheidsuitgaven ten behoeve van de onderontwikkelde gebieden in 1964 ongeveer 50 pCt. zullen liggen boven die van verleden jaar.

Vaststellen hoeveel *particulier* kapitaal naar de onderontwikkelde landen ging is niet eenvoudig omdat in vele landen precieze opgaven ontbreken. Een ernstige lacune wordt ook veroorzaakt doordat cijfers over herinvesteringen bijzonder moeilijk zijn te verzamelen evenals gegevens over privé kapitaalovermakingen van onderontwikkelde gebieden naar de ontwikkelde landen. Met alle voorbehoud geeft het rapport voor 1960 een bedrag van \$ 2,5 mrd. en voor 1961 van \$ 2,7 mrd.

Hoewel de Russische propaganda soms weleens het

²⁾ Een analoge miskenning maar dan t.a.v. de ruil vormt het bekende gezegde: „Als er twee ruilen moet er een huilen”.

tegendeel lijkt te indiceren, blijkt uit de cijfers duidelijk, dat de D.A.C.-landen het leeuwedeel van de kapitaalstroom naar de onderontwikkelde landen buiten het Sowjet-blok verzorgen, nl. meer dan 90 pCt.

Thans iets over enige landen afzonderlijk, waarbij de aandacht vooral zal vallen op de overheidsbijdragen.

Men tracht zich daarbij een beeld te vormen van de relatieve prestatie van elk land naar *omvang*, *aard* en *geografische verdeling*. Daartoe moet men de landen onderling vergelijken en daarvoor zijn maatstaven nodig.

Wat de *omvang* van de „flow” betreft kan men denken aan een relateren aan het bruto nationaal produkt. Het is immers niet onredelijk dat een land dat rijker is absoluut meer doet dan een armer land. Men kan zelfs stellen dat het ook *relatief* meer zou moeten doen, juist zoals binnen een land iemand met een groot inkomen een hoger percentage belasting betaalt dan iemand met een lager inkomen. De moeilijkheden hier zijn intussen groot. Wat voor functioneel verband tussen inkomen en lastenpercentage zou men moeten aannemen; hoe vergelijkt men internationaal de rijkdom van verschillende landen enz.?

Het rapport geeft dit soort relatieve grootheden niet. Als ik hier niettemin toch een paar cijfers uitreken dan mag dit slechts worden beschouwd als een globale indicatie van de orde van grootte.

Berekent men de totale netto overheidsbijdrage als percentage van het bruto nationaal produkt tegen factorkosten dan komt men voor 1961 voor alle D.A.C.-landen tezamen tot een (gewogen) gemiddelde van 0,75 pCt. Dit gemiddelde is opgebouwd uit nogal sterk uiteenlopende cijfers. Enerzijds zijn daar Canada en Italië met resp. 0,18 en 0,22 pCt., anderzijds Frankrijk en Portugal met resp. 1,82 en 1,36 pCt. De lezer is wellicht nieuwsgierig naar het Nederlandse percentage; het is 0,61.

Als men deze cijfers wil plaatsen tegen de achtergrond van de welvaartsverschillen tussen deze landen dan zou men, de bestaande koopkrachtstudies buiten beschouwing latend, kunnen zien naar het bruto nationaal produkt per hoofd omgerekend tegen de officiële wisselkoersen. De reeds genoemde landen, gerangschikt naar aflopend hulppcentage, vertonen de volgende cijfers voor het bruto nationaal produkt per hoofd (in Amerikaanse dollars): Frankrijk 1.150; Portugal 250; Nederland 950; Italië 600; Canada 1.750.

Hieruit blijkt dus niet veel van een tendens tot een oplopend bijdragepercentage bij grotere welvaart. Berekent men voor de D.A.C.-landen de rangorde-correlatiecoëfficiënt voor de relatie tussen inkomen per hoofd en bijdragepercentage, dan vindt men een waarde van $-0,07$. Met alle voorbehoud dat ten aanzien van de gebruikte statistische gegevens in acht moet worden genomen, mag hier toch wel de conclusie worden getrokken dat er momenteel geen enkel verband bestaat tussen de rijkdom van een land en zijn inspanning voor de ontwikkeling van de achtergebleven gebieden.

Het zou evenwel onjuist zijn uitsluitend te kijken naar de totale omvang van de prestatie van een land; men dient o.m. ook de *kwaliteit* erin te betrekken. Het maakt zoals reeds gezegd voor het ontvangende land veel verschil uit of het een ongebonden schenking ontvangt dan wel een kortlopend exportkrediet tegen een forse rente.

De kwaliteit van de kapitaalstromen.

Alvorens in te gaan op enige verschillen tussen de landen zij voorop gesteld dat verreweg het grootste deel (meer dan driekwart) van de kapitaalbijdragen van de D.A.C.-landen tezamen beschikbaar werd gesteld op schenkingsbasis.

België, Canada, Nederland en ook Frankrijk verstrekken hun bijdragen vrijwel geheel om niet. Daarentegen leggen West-Duitsland, Japan en Portugal nogal het accent op leningen; eerstgenoemd land heeft bovendien principiële bezwaren tegen leningen met lage rente. Men meent dat dit een nadelige invloed kan hebben op particuliere investeringen, terwijl het voorts een optimale verdeling van produktiefactoren belemmert doordat het schaarse kapitaal een te lage prijs krijgt. West-Duitsland vreest in dit verband ook een ondermijning van de monetaire discipline in de ontvangende landen.

Een andere belangrijke factor vormt de „tied aid”. Men kan hierin twee gradaties onderscheiden. Aan het ontvangende land kan de verplichting worden opgelegd het als gift of lening verkregen geld te besteden in het donorland, echter voor onverschillig welke goederen of diensten. Een nog stringentere variëteit vormt de voorgeschreven besteding niet slechts in het donorland maar bovendien nog voor bepaalde goederen. Dit laatste doet zich voor bij exportkredieten of bij levering van voedsel-surplusen. Het is duidelijk dat deze vormen van gebonden hulp veel nadelige elementen bevatten. Het ontvangende land moet in een duurdere markt kopen en de optimale internationale arbeidsverdeling wordt geweld aangedaan.

Betalingsbalansmoeilijkheden zoals ondervonden door Canada, Japan, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten vormen vaak de aanleiding voor binding van de hulp. Het gunstige effect hiervan op de betalingsbalans is overigens niet al te zeker, omdat men o.a. rekening moet houden met de vraag of door de gebonden uitvoer niet soms normale commerciële exporten worden verdrongen en voorts met de marginale importquote van de gebonden uitvoer.

Ook landen die zich niet op betalingsbalansredenen kunnen beroepen gaan echter helaas niet vrij uit, bijv. Frankrijk, en zodoende wordt het voor andere landen moeilijker gemaakt een liberale houding te blijven volgen. Wij verkeren hier dus in een gevaarlijke situatie; indien er niet snel iets gedaan wordt dreigt een neerwaartse spiraal. Als vanzelf komt de herinnering op aan de gezamenlijke liberalisatie-inspanning van de O.E.E.S. Ook ten aanzien van de kwantitatieve restricties dreigde een noodlottige kettingreactie. Door gezamenlijk en geordend optreden kon echter worden bereikt dat bij het vóórkomen van sterkere restricties bij één lid retaliaties door anderen uitbleven.

Door voortdurende pressie kon geleidelijk een situatie van steeds groter vrijheid worden verkregen, een toestand waarbij ons land met zijn gunstige concurrentiepositie slechts garen kan spinnen. De D.A.C. zal het probleem van de binding van de hulp in studie nemen. Uit het bovenstaande blijkt wel dat de zaak ingewikkelder is dan bij de kwantitatieve restricties. Niettemin moge voorzitter Riddle-

berger de wens worden nagezegd dat actie niet te lang mag uitblijven.

Zoveel over de kwaliteit van de kapitaalstromen. Thans nog iets over hun *geografische verdeling*.

De geografische verdeling.

In een waarde-oordeel over de hulpinspanning van een bepaald land pleegt men vaak te betrekken de wijze waarop het de kapitaalstroom over de onderontwikkelde landen verdeelt. Zo zegt men bijv. wel dat een bepaald land veel geeft maar dat alles vrijwel uitsluitend naar afhankelijke of voormalig afhankelijke gebieden gaat. De implicatie is dan dat de donor zich hier door meer eigenbaat laat leiden dan wanneer het andere gebieden zou betreffen, dat dergelijke hulp onontkoombaar is, vaak de niet specifiek op ontwikkeling gerichte vorm van begrotingssteun aanneemt e.d. Bovendien grondt de kritiek er zich op dat aldus bepaalde onderontwikkelde gebieden een onevenredig groot aandeel krijgen. Ook hier is een oordeel weer moeilijk.

De huidige verdeling van de kapitaalstromen is veelal het resultaat van historische omstandigheden. De speciale banden met koloniën, voormalige koloniën, Gemenebestpartners e.d. zijn bij vele donors bepalend voor de verdeling. Van de D.A.C.-landen gezamenlijk gaat een kwart van de kapitaalstroom direct naar zulke gebieden, 60 pCt. naar andere landen en 15 pCt. wordt via multilaterale organen (Verenigde Naties, E.E.G. e.d.) gedistribueerd.

De volgende landen concentreren zich vooral op gebieden waarmede speciale banden bestaan (in volgorde van afnemende concentratie): het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, België, Portugal, Canada, Nederland. Naarmate overigens de hier bedoelde concentratie afneemt neemt het aandeel toe dat via multilaterale kanalen wordt uitgegeven. Voor de hier bedoelde landen is dit resp. 10, 10, 20, 25, 25 en 55 pCt.

De landen die niet zulke speciale banden kennen zijn de Verenigde Staten, Japan en West-Duitsland, welke onderling verschillen vertonen ten aanzien van hun besteding, in die zin dat de Verenigde Staten en Japan globaal 10 pCt. via multilaterale organisaties laten lopen en West-Duitsland de helft.

Men kan wel stellen dat de huidige verdeling weinig evenwichtig is — en het rapport-Riddleberger zegt dit dan ook — maar het is een ander ding aan te geven hoe het dan wel moet. Men zou moeten beginnen met zich over de criteria te beraden. Men kan zich de volgende indenken.

Het *humanitaire* volgens welke de meeste fondsen moeten gaan naar die gebieden waar de ellende het grootst is; het *economische* dat bijv. zou indiceren dat het kapitaal zodanig verdeeld wordt dat de groei bij de ontvangers zo sterk mogelijk wordt; het *politieke* waardoor bijv. de gebieden die het sterkst door het communisme worden bedreigd het meeste zouden krijgen.

Het behoeft geen betoog dat het nuttig is dat de D.A.C.-discussies zich niet uitsluitend bezig houden met de vraag hoe de donors ertoe te brengen meer te doen maar zich ook occuperen met de vraag hoe, binnen een groeiend totaal, de verdeling beter kan geschieden.

(I. M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

Aanbevelingen.

De examens dit jaar hebben geresulteerd in een aantal aanbevelingen van de voorzitter van de D.A.C. aan de deelnemende landen:

1. Allen moeten meer doen en sommige landen moeten een extra prestatie geven omdat ze achter liggen.
2. De landen moeten een optimale „aid mix” leveren: grants, leningen in verschillende gradaties van hardheid, of liever zachtheid, moeten in hun onderlinge verhouding worden afgestemd op de omstandigheden van het ontvangende land.
3. De donorlanden moeten hun hulpprogramma's beter coördineren.
4. Op discrete manier wordt erop gewezen dat de eigen

inspanning van de onderontwikkelde landen een belangrijke bijdrage kan vormen.

5. De leden moeten streven naar een meer evenwichtige geografische verdeling en men dient gezamenlijk te pogen de tendens tot verdere „tying of aid” om te buigen.

6. Particulier kapitaal en internationale handel zijn van veel belang voor de ontwikkelingslanden.

In deze zes punten ligt ook het actieprogramma van de D.A.C. voor de naaste toekomst besloten. De hoofdproblemen zijn gelokaliseerd en de richting waarin de oplossing moet worden gezocht is aangegeven.

Voor het bereiken van het doel dat de leden zich hebben gesteld: meer en efficiënter hulp te verlenen, kan de D.A.C. een belangrijk instrument vormen.

Parijs.

F. KUPERS.

Een nieuwe wetgeving op het gebied van in- en uitvoer

Kortelings verscheen een wet in het Staatsblad (No. 295) die voor de toekomst het instrument zal zijn, waarvan de regering zich zal bedienen bij haar in- en uitvoerbeleid. Het lijkt mij dat een gedetailleerde uiteenzetting omtrent strekking en inhoud dier wet — de „In- en uitvoerwet” — in dit tijdschrift niet op haar plaats zou zijn omdat daarin juridische en administratief-technische vraagstukken te zeer op de voorgrond zouden komen. Anderzijds is deze regeling voor het economisch leven van ons land van voldoende principieel en praktisch belang om er hier de aandacht op te vestigen en daarbij de hoofdlijnen ervan in het kort te schetsen.

De nieuwe wet treedt in de plaats van het Londense besluit E 80, het „Besluit Regeling In- en Uitvoer 1944”, en de daarop steunende „In- en Uitvoerbetreftbeschikking 1945”¹⁾. Bij vergelijking van bestaande en nieuwe regeling valt onmiddellijk het verschil in uitgangspunt op. Onder de thans nog vigerende wetgeving is alle in- en uitvoer behoudens vergunning zonder meer verboden. De nieuwe wet gaat daarentegen uit van het beginsel dat in- en uitvoer vrijelijk kunnen geschieden tenzij zij bij A.M.v.B. aan regelen zijn gebonden. In dit verschil weerspiegelen zich de veranderingen die de omstandigheden sinds 1944 ondergingen: in 1944 een nog oorlog voerende, ontredde wereld, thans een hersteld Europa en een weer opgeleefde wereldhandel. Tussen deze twee uitersten ligt dan de periode van geleidelijk herstel van industrie en handel, van voortgaande liberalisatie in O.E.E.S.- en G.A.T.T.-verband e.d.

De In- en uitvoerwet (IUW) is een zgn. machtigingswet, dat wil zeggen dat zij de te volgen beginselen vastlegt doch de uitwerking daarvan overlaat aan de Kroon. Zij doet dit door te bepalen dat bij A.M.v.B. regelen gesteld kunnen worden ten aanzien van de invoer of de uitvoer van *daarbij aangewezen* goederen, van goederen bestemd voor of van herkomst of oorsprong uit *daarbij aangewezen* landen en van goederen die op een *daarbij aangegeven wijze* worden betaald. In de hier cursief gedrukte woorden komt het hierboven bedoelde uitgangspunt tot uitdrukking: de beperkingen moeten (als uitzonderingen op de regel) met

zoveel woorden worden aangewezen of aangegeven. Een verbod zonder meer van alle in- en uitvoer, behoudens vergunning, zou met letter en geest van deze nieuwe regeling in strijd zijn.

De werkingssfeer van de wet is beperkt. Blijkens haar considerans geeft zij een regeling voor de in- en uitvoer van goederen in het belang van de volkshuishouding, van de inwendige en uitwendige veiligheid des lands en van de internationale rechtsorde, mede in verband met daarop betrekking hebbende internationale afspraken of besluiten van volkenrechtelijke organisaties. Deze doelstelling is — met name in de woorden „belang van de volkshuishouding” — zo ruim gesteld, dat hier van een wezenlijke beperking echter nauwelijks gesproken kan worden.

Blijkens de wet kunnen de door de Kroon te stellen regelen *onder meer* inhouden: een verbod van in- en uitvoer zonder vergunning, de vaststelling van heffingen ter zake van de in- en uitvoer van goederen en nog enige andere, hier verder buiten beschouwing te laten zaken. Allereerst valt op te merken, dat de wet dus geen uitputtende opsomming geeft van de onderwerpen die de Kroon mag regelen en dus op dit punt aan de regering zekere armslag laat. Verder, dat zij de mogelijkheid opent ter zake van de in- en uitvoer heffingen in te stellen. Voor de industriële sector is dit een novum doch in de landbouwsector slechts de bestending van de bestaande toestand. De heffingen zullen bijv. ten doel kunnen hebben, marktversturende prijzen te corrigeren.

Een belangrijk nieuw element in de IUW is dat zij voorziet in een controle op het in- en uitvoerbeleid en de gestes der administratie. Deze controle treft men in drie vormen aan:

1. Als de te treffen maatregelen gericht zijn op behartiging van het belang der volkshuishouding dient het advies van de S.-E.R. te worden ingewonnen. (In andere gevallen kan de regering van het advies afzien wanneer zij meent dat het algemeen belang zich tegen het inwinnen daarvan verzet).

2. De tot stand te brengen A.M.v.B.'s vervallen drie jaren na het in werking treden, tenzij bij nadere wet anders wordt bepaald, m.a.w. de A.M.v.B.'s moeten binnen drie jaren bij de wet worden bekrachtigd zo de regering de daarin gestelde regelen gehandhaafd wil zien.

¹⁾ Zij zal bovendien dienst doen als grondslag voor specifieke regelingen inzake de in- en uitvoer van landbouwprodukten die tot nu toe steunden op de Landbouwwet van 1957.

3. De wet opent de mogelijkheid van beroep op de administratieve rechter tegen door de uitvoerende organen genomen beslissingen.

Het eerstbedoelde (preventieve) controlemiddel is, in theorie althans, het zwakste omdat de betrokken ministers aan het uit te brengen advies niet gebonden zijn. De politieke betekenis die de adviezen kunnen krijgen (mede in verband met de parlementaire controle) zal er echter wel toe leiden, dat er de nodige aandacht aan besteed wordt. De sub 2 bedoelde controle is tijdens de parlementaire behandeling van de wet daarin alsnog opgenomen en versterkt ongetwijfeld de invloed van de volksvertegenwoordiging op het uitvoeringsbeleid. De rechterlijke controle tenslotte zal de burger kunnen beschermen tegen willekeurige handelen van de administratie.

Een belangrijke vraag was natuurlijk of het nieuwe stelsel de regering niet te zeer aan banden zou leggen met als gevolg dat zij niet meer in staat zou zijn zo snel en doeltreffend te handelen als de handelspolitieke omstandigheden soms noodzakelijk maken. Teneinde dat gevaar buiten te sluiten opent de wet de mogelijkheid tot het treffen van voorlopige voorzieningen, vooruitlopende op de bij A.M.v.B. te treffen definitieve maatregelen. Volgt binnen acht maanden geen regeling bij A.M.v.B. dan verliest de voorlopige voorziening van rechtswege haar kracht.

Wat de uitvoering van de wet betreft valt als een novum aan te merken, dat deze — in tegenstelling tot het „Besluit Regeling In- en Uitvoer 1944” — de uitvoering ervan niet aan één of enkele met name genoemde ministers opdraagt. Voordrachten tot vaststelling, wijziging of intrekking van op de wet steunende regelingen moeten uitgaan van de

Minister van Economische Zaken en de minister(s) „wie het mede aangaat” tezamen. In theorie zullen dus alle ministers voordrachten kunnen doen. Doch in elk geval zal steeds de Minister van Economische Zaken daaraan moeten mede werken. Aan deze minister is dus een centrale coördinerende taak toegegedacht. Wie met de concrete uitvoering van de bij A.M.v.B. getroffen regelingen zal zijn belast, bepaalt de wet niet. De A.M.v.B.'s zullen dus de minister of ministers moeten aanwijzen, bij wie de tenuitvoerlegging zal berusten. Naar te verwachten valt, zullen dat gewoonlijk — zo niet steeds — de Ministers van Economische Zaken en van Landbouw en Visserij zijn, hetzij gezamenlijk, hetzij ieder voor zijn ressort.

De wet opent de mogelijkheid, dat de betrokken minister de hem verstrekte bevoegdheden geheel of gedeeltelijk kan overdragen aan het bestuur van een produktschap, hoofdbedrijfschap of bedrijfschap. Naar aan te nemen valt zal in de landbouwsector een dergelijke overdracht plaatshebben ter bestendinging van een figuur die aldaar in de praktijk reeds is gegroeid.

Met het vorenstaande zijn de hoofdlijnen van het nieuwe stelsel aangeduid. Hoe de praktische uitvoering daarvan er zal uitzien, zal vermoedelijk wel binnen niet al te lange tijd blijken. De toekomst zal dan moeten leren, of en in hoeverre het stelsel voldoet aan de verwachting dat het enerzijds de regering voldoende middelen biedt om het algemeen belang op het gebied van in- en uitvoer naar behoren te behartigen en anderzijds de burger vrijwaart voor onereus overheidsingrijpen in zijn economische activiteiten.

's-Gravenhage.

Drs. P. S. J. ABLIJ.

Europa-bladwijzer

No. 16a

Algemeen.

Kritiek op het beginsel van regionale economische integratie, zoals in de Europese gemeenschappen nagestreefd, heeft weinig weerklank gevonden. Ook de feitelijke ontwikkeling heeft de criticasters tot nog toe in het ongelijk gesteld, en zowel de wetenschappelijke discussie als de politieke strijd richten zich op de uitvoering.

Niettemin zijn de neo-liberalen nog steeds niet gelukkig met de E.E.G. Over hun kritiek schrijft J. Stohler („Neoliberalismus und Europäische Integration: die neoliberale Kritik an der Integrationspolitik” in „Europa Archiv”, no. 4, 1962, blz. 99-118). Deze richt zich op de bekende tegenstelling tussen „trade creation” en „trade diversion”. Röpke, de belangrijkste exponent van het neoliberalisme, stelt daarbij vooral, dat nauwere samenwerking binnen de continenten moet leiden tot het uit elkaar groeien van de continenten zelf. De institutionele integratie van de gemeenschappen gaat veel verder dan wat door Röpke „funktionelle Integration” wordt genoemd, d.w.z. afschaffing van alle handelsbelemmeringen, waarna de instellingen overbodig worden. De O.E.E.S. en de E.B.U. worden op deze gronden wel door de neo-liberalen aanvaard. Volgens hen zou de E.E.G. zich echter tot een gesloten protectionistisch blok ontwikkelen, geen bijdrage leveren aan valuta-convertibiliteit en als exporteur van inflatie fungeren. Daarbij nog de „trade diversion”, en het sombere neoliberale beeld van een ondermijning van de grondslagen

van de welstand is afgerond. De werkelijkheid blijkt gelukkig anders, zo besluit Stohler zijn beschouwing.

Een onlangs opgerichte economische studiegroep, de „Association scientifique européenne pour la prévision économique à moyen et à long terme” (ASEPELT), houdt zich niet met kwalitatieve bespiegelingen à la Röpke bezig. De vruchten van de samenwerking van een twaalfstal deskundigen, w.o. *Ragnar Frisch*, *Vera Cao-Pinnax* en *Carr Saunders* zijn neergelegd in een boek „Europe's Future in Figures”, Amsterdam 1962. Het bevat een aantal groei-modellen, die uitgewerkt zijn tot 1970-75. De Nederlandse bijdrage is van *Ir. J. Sandee*, onderdirecteur van het Centraal Planbureau. Het geheel is een voortreffelijke studie, die warm kan worden aanbevolen.

Ook de kritiek op de Europese Gemeenschappen op grond van politieke overwegingen blijkt vooral in te slaan bij de oudste generatie. Het noemen van namen is overbodig. Toch is voorzichtigheid en strijdbaarheid geboden, vindt *Karlheinz Koppe*, algemeen secretaris van de Beweging van Europese Federalisten („Das Projekt der Europäischen Union. Fassade oder politischer Rahmen der Integration” in „Europa Archiv” 1962, no. 8, blz. 263-269). Zelf bestrijdt hij de opvatting, dat de „politieke unie”, zoals die uit het plan Fouchet te voorschijn zou kunnen komen langs een omweg toch ook de integratie, d.w.z. in dit verband een federale staatsvorm voor Europa, naderbij zou kunnen brengen. Volgens Koppe heeft de Franse politiek

zich in de Europese beweging „geïnstalleerd” zonder zich met de doelstellingen daarvan volledig te identificeren. Daarom worden de partners van Frankrijk tussen bewondering en wantrouwen voor de politiek van dat land heen en weer geslingerd.

De felste geluiden tegen de E.E.G. komen echter uit het Oosten. Voor Chroestsjov is de E.E.G. in de eerste plaats de economische onderbouw van de N.A.V.O., maar hij zal ook zeker beducht zijn voor haar aantrekkingskracht op landen als Polen en Joegoslavië. In verband met het laatste is het bijzonder interessant om te lezen wat *Janez Stanovnik*, directeur van het Instituut voor internationale politiek en economie te Belgrado, in het „Europa Archiv” (no. 10, 1962, blz. 353-365) schrijft over „Die regionale Wirtschaftsintegration als Mittel der Weltpolitik: die europäische Integration in jugoslavischer Sicht”. Het is een diepgaande analyse, die echter wel op cijfermatige onjuistheden kan worden aangevallen. Het geeft nog volledig de communistische visie weer.

E.E.G. - derde landen.

Uwe Kitzinger zet zijn artikelen over de toetreding van Groot-Brittannië (zie Europa-bladwijzers 13a en 14a) voort met een beschouwing over de consequenties voor de Gemeenschap als zodanig („Die Weiterentwicklung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft durch Grossbritanniens Beitritt” in „Europa Archiv”, no. 6, 1962, blz. 186-193).

Ook *A. Frisch* kijkt in „Der gemeinsamen Markt und die Englandvorhandlungen” („Wirtschaftsdienst”, februari 1962, blz. 71-75) in de toekomst. Hij ziet als uiteindelijk gevolg van de vergroting van de E.E.G. een wereldomvattend handels- en tariefstelsel en een stelsel van lange termijncontracten voor landbouwproducten en grondstoffen. Wat betreft de verhouding van de Verenigde Staten tot een geïntegreerd Europa acht hij het grote aantal van de problemen een beletsel voor het vinden van een snelle oplossing. De ideale uitkomst zou hij een beperkte Gemeenschap — de Zes + Groot-Brittannië + Denemarken — vinden, terwijl de overige problemen aan de O.E.S.O. en het G.A.T.T. zouden moeten worden overgelaten. Over de problematiek van de toetreding zelf vermelden we nog een voordracht van *Lord Gladwyn* („Britain and the Common Market” in „Chronique de politique étrangère”, juni 1962, blz. 257-264) en een bijzonder helder overzicht van *William Diebold Jr.* („Britain, the Six and the world economy” in „Foreign Affairs”, april 1962, blz. 407-418). Ook in „Europäische Wirtschaft”, no. 11-12, 1962 (blz. 191 e.v., blz. 281) is een aantal aardige opmerkingen te vinden over recente ontwikkelingen en reacties met betrekking tot de toetredingsonderhandelingen.

De meeste emoties worden nog steeds bij de discussie over de toekomst van het Gemenebest gewekt. *Montague Woodhouse*, oud-directeur van het Royal Institute of International Affairs („die Europäische Zusammenschluss und die Zukunft des Commonwealth” in „Europa Archiv”, no. 6, 1962, blz. 193-199) laat zich daardoor volstrekt niet meeslepen, en stelt zeer nuchter, dat het probleem niet is of toetreding of niet. Als Groot-Brittannië niet toetreedt, met het oog op de op zich genomen verplichtingen, moet ieder land van het Gemenebest eigen afspraken met de E.E.G. maken, daar de betrekkingen van deze landen met Europa niet minder vragen dan die met Groot-Brittannië. Daarom zullen, ongeacht de toetreding van Groot-Brittannië, overeenkomsten van de E.E.G. met de Gemenebest-

landen noodzakelijk worden. De economische gevolgen in beide situaties zullen elkaar niet veel ontfopen.

De huidige directeur van P.E.P., *Richard Bailey*, bespreekt in een beschouwing over hetzelfde probleem („The Commonwealth and the Common Market” in „Chronique de politique étrangère”, juni 1962, blz. 264-276) drie punten: de mate waarin het Verdrag van Rome conflicteert met het bestaande systeem van handelsbetrekkingen in het Gemenebest, de politieke en economische belangen van het Gemenebest en de mogelijkheid voor compromis-oplossingen, die de wezenlijke belangen van de Gemenebest-landen kunnen waarborgen.

Na Canada en de E.E.G. (Europa-bladwijzer 15b) komen in „World Today” Australië en Nieuw-Zeeland aan de beurt. „Australia, Britain and the Common Market” (april 1962, blz. 152-164) van *A. L. Burns* is in de eerste plaats een beschrijving van de huidige positie en de vooruitzichten van Australië in de wereldhandel. Op basis daarvan geeft Burns een interessant overzicht van de meningsverschillen in Australië over de toetreding van Groot-Brittannië en de toekomst van het Gemenebest. De conservatieve Australische regering is niet meer overtuigd — aldus Burns — van de volstrekte onvermijdelijkheid van de Engelse toetreding, en doet daarom voorstellen voor alternatieve maatregelen, die merkwaardig veel lijken op die van de anti-E.E.G.-groep in de Engelse Labour Partij. *Peter Elkan* schrijft in „Britain and the Common Market, the test-case of New-Zealand” (juni 1962, blz. 226-233), dat het economisch bestaan van Nieuw-Zeeland „hangs on the thread of the British connection”. Nieuw-Zeeland is vooral bang, dat als gevolg van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek de afzet van Nieuwzeelandse veeteeltproducten (schapen- en lamsvlees, boter en kaas) op de Engelse markt in gevaar zal worden gebracht. Dat zal echter afhangen van het in het kader van die politiek vastgestelde prijspeil, dat wil er ruimte zijn voor een behoorlijke invoer 20-30 pCt. lager zal moeten zijn dan dat van de E.E.G.-landen op het ogenblik. Een dergelijk prijsbeleid is volgens Elkan ook in overeenstemming met de doeleinden van de E.E.G., maar gaat in tegen de belangen van wat bij ons het „groene front” heet. Elkan besluit zijn artikel met de woorden: „When the agricultural policy of E.E.C. finally emerges in a coherent form, it will show more than any other single feature whether the Community is to be characterised by exclusivity, structural rigidity and restrictive economic practices as its critics suggest, or whether it can live up to the outward-looking, rational and dynamic image projected and believed in by its supporters”.

Volgens *Igor Weitzmann* („Spanien und die EWG” in „Europa Archiv”, no. 8, 1962, blz. 269-273) is de toetreding van Groot-Brittannië ook de belangrijkste reden, waarom Spanje een associatie-aanvraag bij de E.E.G. heeft ingediend. Daardoor werd Spanje namelijk de mogelijkheid ontnomen om tussen E.E.G. en E.F.T.A. door te schipperen. Een tweede factor is de totstandkoming van een Europees landbouwbeleid, dat de Spaanse uitvoer in gevaar brengt. Maar volgens Weitzmann zou Franco toch zijn verzoek niet hebben ingediend, als hij niet uit de voornaamste hoofdsteden van Europa bepaalde toezeggingen had gekregen. Het socialistische verzet tegen associatie van Spanje verklaart misschien ook waarom Franco zo snel met zijn aanvraag was. Als socialistisch geregeerde landen als Noorwegen en Denemarken zouden zijn togetreden, zouden de kansen op inwilliging nog kleiner zijn geworden. Behalve voor de politieke aspecten van deze

kwestie, kan ook voor een aantal interessante gegevens over de Spaanse economie naar het informatieve artikel van Weitzmann worden verwezen.

Ook voor Israël zijn de moeilijkheden bij het regelen van zijn betrekkingen met de E.E.G. van politieke aard, al is hier bepaald niet de interne politieke structuur van dat land een beletsel voor eventuele associatie. „Israël en de E.E.G. Waarom verzoek om associatie in de ijskast terecht kwam” is een beschouwing van *Prof. Dr. S. Kleerekoper* („Vrij Nederland”, 14 juli 1962, blz. 4). Volgens hem zijn het vooral het verzet van de Arabische staten en ook van Italië, waartegenover geen pressie van de overige E.E.G.-landen staat, die de deur van de ijskast gesloten houden. Dat de Zes aan de Arabische druk toegeven, vindt Prof. Kleerekoper beschamend en ook kortzichtig, omdat de ervaring bewijst, dat als men tegen de Arabische landen eenvoudig „neen” zegt, deze eieren voor hun geld zullen kiezen.

Het rapport „Denemarken en de E.E.G.” van het Deense Ministerie van Buitenlandse Zaken wordt uitvoerig weergegeven in de „Revue du Marché Commun” (april 1962, blz. 161-168). Volgens dit rapport wordt van toetreding een verhoging van de industriële uitvoer verwacht en dientengevolge een vergroting van het overschot op de betalingsbalans. Voor de voor de binnenlandse markt werkende industrie verwacht men overgangsmoeilijkheden. Niet-toetreding impliceert de ontwikkeling naar een autarkie met alle gevolgen van dien door het gemis van de voordelen der internationale arbeidsverdeling. Hoogstens zou men op de lange termijn een compensatie kunnen vinden op de Noordamerikaanse en Canadese markten, waar bepaalde Deense produkten reeds een goede afzetmogelijkheid hebben. De agrarische sector krijgt de meeste moeilijkheden te verduren, zeker als de E.E.G. ca. 1965 een zelfverzorgingspeil zal hebben bereikt of zelfs door aanbodoverschotten concurrerend zal kunnen optreden.

„Die Neutralen Europa's streben zur E.W.G.” („Aussenpolitik”, juli 1962, blz. 433-454) is de verzameltitel van drie opstellen van bekende staatslieden, resp. *Kreisky*, Minister van Buitenlandse Zaken van Oostenrijk, *Lange*, Minister van Handel van Zweden, en *Schaffner*, lid voor economische zaken van de Zwitserse Bondsraad. Zij behandelen de problemen van de relaties van hun landen met de E.E.G. en geven daarbij blijk van een grote mate van eensegezindheid. Veel nieuws brengen hun bijdragen niet.

Ook de Amerikanen beginnen zich in toenemende mate te realiseren, dat hun handelspolitiek gericht moet zijn op een nauwere samenwerking met West-Europa. Teneinde afzetmogelijkheden voor Amerikaanse bedrijven naar de E.E.G. te kunnen behouden, en zo mogelijk uit te breiden, dient het buitentarief zo laag mogelijk te zijn. De bestaande regeling, die jaarlijks verlengd moest worden en

slechts beperkte onderhandelingsbevoegdheden gaf aan de President, was reeds lang inadequaar. Thans heeft het Huis van Afgevaardigden de Trade Expansion Act 1962 goedgekeurd. Deze wet vervangt de oude regeling. Zij geeft de Amerikaanse President volmachten om over wederzijdse tariefreducties tot 100 pCt. te onderhandelen. Een zeer sterk liberaliserende invloed is hiervan te verwachten. Wie een en ander wil weten over deze materie en haar achtergronden kan terecht bij een artikel van *W. Diebold* en *Helena Stalson*: „Die Handelsvorschläge der amerikanischen Regierung” („Europa Archiv”, no. 10, 1962, blz. 339-352). Het is afgesloten voordat het wetsontwerp door het Huis van Afgevaardigden werd aanvaard.

Zorgen over de invloed van de Europese integratie op de eigen economie maakt men zich ook in Japan. In een niet-gesigneerd artikel in de „Revue du Marché Commun” (mei 1962, blz. 181-183) uit de auteur zijn vrees voor het verlies van bestaande Westerse afzetgebieden. Bovendien is hij bang, dat Japan onvoldoende zal kunnen doordringen op de nieuwe afzetmarkten, die in de tropen aan het ontstaan zijn. Waar de E.E.G. vooralsnog niet gediend is van het onderhouden van nauwe(re) betrekkingen met Japan, ziet men daar de toekomst somber in.

E.E.G. - geassocieerde landen.

Over de voorgeschiedenis van het Griekse associatieverdrag schrijft *Dimitrios J. Delivanis* onder de titel „Der Beitritt Griechenlands zur Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft” („Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft”, januari 1962, blz. 23-34). Interessant is vooral zijn analyse van het nut voor Griekenland en de lasten voor de E.E.G. van een volledige inwilliging van die Griekse verlangens, welke in de associatie-overeenkomst niet of niet geheel zijn verwezenlijkt, nl. onmiddellijke vrije toegang voor Griekse produkten in de E.E.G. waartegenover afbraak van de Griekse tarieven in een overgangperiode van 26 jaar, kredietverschaffing tegen gemakkelijke voorwaarden en lange termijncontracten voor tabak en katoen. *Claude Lasalle* behandelt in „Le Droit Européen” („L'Assemblée parlementaire Européenne et la procédure de conclusion de l'Accord d'association de la Grèce à la C.E.E.”, januari 1962, blz. 1-6) het competentieconflict, dat tussen het Europees Parlement en de Raad van Ministers over de toepassing van art. 238 van het Verdrag is ontstaan naar aanleiding van de bij de sluiting van de associatie-overeenkomst met Griekenland gevolgde procedure.

De regeling van de betrekkingen van de E.E.G. met de reeds geassocieerde Afrikaanse landen in een nieuwe associatie-overeenkomst heeft op de laatste vergadering van de Raad met ministers van die Afrikaanse landen, begin juli in Brussel gehouden, haar beslag nog niet kunnen krijgen. Wel wist de Raad kort tevoren overeenstemming

(I. M.)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

te bereiken over het aanbod, dat aan de Afrikaanse landen zou worden gedaan, maar deze wensten zich eerst nog over de gedane voorstellen te beraden. De achtergronden van de Afrika-problematiek komen, van verschillende kanten belicht, in de hierna te bespreken artikelen naar voren.

Van bijzonder belang is de analyse welke *T. Balogh*, „senior economic adviser to the Director General of F.A.O. on African development”, geeft in het nieuwe Engelse tijdschrift „Journal of Common Market Studies”, dat onder leiding staat van *U. W. Kitzinger*. In een uitvoerig artikel „Africa and the Common Market” (no. 1, blz. 79-112) vraagt hij zich af in hoeverre en op welke gronden associatie met de E.E.G. een gunstige invloed op de economische ontwikkeling van tropisch Afrika kan hebben. Daarover betoont hij zich nogal sceptisch, onder meer omdat associatie een belemmering kan vormen voor de Afrikaanse eenheid. Het laatste is bij Balogh geen loze kreet. Volgens hem is industrialisatie in Afrika alleen mogelijk op basis van regionale planning. Hij denkt daarbij aan drie regionen, West-Afrika, Oost-Afrika en Centraal Afrika, die evenzovele douane-unies zouden moeten vormen. Interessant is ook wat Balogh zegt over de voor- en nadelen van beperking van de produktie van de uitgevoerde landbouwprodukten. De grootste moeilijkheid daarbij is de verhouding tussen dynamische en statische landen, waarbij ook nog het aandeel in de wereldhandel een rol speelt. Alleen stagnerende landen met een groot marktaandeel hebben belang bij produktiebeperking. Ook is Balogh er allerminst van overtuigd, dat een toeneming van de uitvoer van landbouwprodukten de economische ontwikkeling zal bevorderen. Omdat de opbrengsten van de uitvoer aan een kleine groep toevallen wordt het cumulatief groei-proces er niet door aan de gang gebracht. „Trade not aid is one of those fallacious slogans which have become so popular in the post-war area”, aldus Balogh in zijn interessante bijdrage tot de meningsvorming, welke als enig bezwaar de wel wat summiere adstructie van zijn stellingen heeft.

In het verband van zijn beschouwingen is van bijzonder belang de verhouding tussen de Franssprekende en Engelsprekende landen in Afrika. Deze wordt uitvoerig behandeld door de bekende publiciste *Barbara Ward Jackson* in „Free Africa and the Common Market” („Foreign Affairs”, april 1962, blz. 419-431). Zij wijst vooral op de gevaren van het laten voortbestaan van het economisch systeem uit de koloniale tijd in Franssprekend Afrika door middel van een tot deze landen beperkte associatie met de E.E.G. Hoewel enigszins achterhaald door de overeenstemming, die inmiddels tussen Engeland en de Zes over deze kwestie is bereikt, blijft haar betoog toch het lezen alleszins waard. Over het Franse systeem geeft *D. Murarka* in „France and its African Community” („New Commonwealth”, februari 1962, blz. 77-80) een overzicht. Ook het „Europa Archiv” wijdt twee artikelen aan de Afrikaanse associatieproblematiek. *Dr. Hans Furler*, voorzitter van het Europees Parlement, wijdt een artikel aan „Die Neugestaltung der Assozierung zwischen der E.W.G. und Afrikanischen Staaten und Madagaskar” (no. 5, 1962, blz. 133-139), dat weinig nieuws brengt. Informatiever is wat *Norbert Welter* (no. 6, 1962, blz. 199-211) schrijft over de „Eurafrikanische Entwicklungspartnerschaft”. Hij wijst op het politiek-psychologisch succes van de associatie tot nog toe, ondanks de vele bedenkingen en voorbehouden zowel in Afrika (neo-kolonialisme) als in enkele E.E.G.-landen. Zijn artikel is een op 25 februari 1962 afgesloten overzicht

van de onderhandelingen over de voortzetting van de associatie, waarbij hij ook de reeds met de associatie opgedane ervaringen ter sprake brengt. Daarbij wijst hij onder meer op het ontbreken van voorzieningen voor technische hulp in deel IV van het Verdrag, hetgeen vooral zo storend is omdat de kapitaalhelp uit het Fonds slechts bestemd mag worden voor kant en klaar uitgewerkte projecten. *Welter* spreekt zich uit voor het geleidelijk afschaffen van tariefpreferenties op tropische produkten langs de lijnen van de voorstellen van de Amerikaanse regering (memoranda van juli 1961 en februari 1962). *Tenslotte* waarschuwt hij voor het gevaar, dat, als er na de toetreding van Groot-Brittannië zoiets als een regionaal ontwikkelingsplan voor Afrika ontworpen zal kunnen worden, dit een exclusief Europese aangelegenheid zal zijn. Regionale ontwikkelingsplannen zijn uitstekend, mits de geïndustrialiseerde landen aan meer dan één daarvan deelnemen, zodat ressentimenten jegens een exclusieve geveer worden vermeden.

Ook in de „Revue du Marché Commun” (mei 1962, blz. 188-192) wordt de nieuwe associatievorm met de Afrikaanse gebieden besproken. De schrijver — in een Frans tijdschrift! — toont zich evenals *Welter* voorstander van een mondiale aanpak van het grondstoffenvraagstuk, waarvan men ook bij de U.N.O. de noodzaak in toenemende mate schijnt te beseffen.

In dit verband is van belang het uitgewerkte verslag van de VIIIe Ronde Tafelconferentie van „Les Problèmes de l'Europe” (no. 14, 228 blz.) gewijd aan het vraagstuk van de grondstoffen in wereldverband. Een bibliografie over de internationale handel in primaire produkten en pogingen tot prijsstabilisatie daarvan wordt gegeven op blz. 179-190. Van de kapitaalkant van de hulpverlening geeft de O.E.C.D. een overzicht: „The flow of financial resources to countries in course of economic development in 1960” (februari 1962, 43 blz.). *Tenslotte* vermelden we een beschouwing over Algerije, dat volgens art. 227 van het Verdrag als Frans overzees departement een speciale status had, maar nu het onafhankelijk geworden is alleen als geassocieerd land nauwe betrekkingen met de E.E.G. zal kunnen onderhouden. *J. Blanc* bespreekt in „Bulletin économique et juridique” (februari 1962, blz. 51-57) de invloed van de E.E.G. op Algerije.

E.E.G. - landbouw.

De belangrijke rol van landbouwproblemen bij de regeling van de betrekkingen van de Zes met derde landen kwam reeds ter sprake. Maar ook intern is de landbouw voor de opbouw van de Gemeenschap van moeilijk te overschatten betekenis. Samenvattingen van de rond de jaarwisseling in Brussel bereikte resultaten geven *Dr. H. B. Krohn* („Agrarwirtschaft” 1962, no. 2, blz. 51-58) en *J. Mayoux* („Les problèmes agricoles de l'Europe après l'accord de Bruxelles” in „Politique étrangère”, 1962, no. 2, blz. 151-173). Zowel de interne als de externe aspecten van het gemeenschappelijk landbouwbeleid komen ter sprake in een artikel van *E. M. H. Lloyd* („The Banker”, maart 1962, blz. 151-156). Hij bespreekt onder meer aan de hand van kostprijsgegevens en bestaande of veronderstelde tarieven de mogelijkheden voor de landbouwprodukten uit het Gemenebest op de Europese markt. *Lloyd* verwijst nog naar de G.A.T.T.-besprekingen die in de richting gaan van de reeds bestaande Internationale Tarievenovereenkomst. Hoewel er nog weinig in deze richting gesproken is, is een dergelijke oplossing voor de

Gemenebest-landen van enorm belang. Ook Dr. Mansholt denkt in deze richting, zeker in geval van een vergrote E.E.G. De Gemeenschap oefent dan een dusdanige invloed uit op prijzen en productie, dat slechts een mondiale aanpak oplossing kan brengen.

Van de voorstellen van Groot-Brittannië, zoals die door Minister Heath bij de opening van de landbouwonderhandelingen met de E.E.G. werden gedaan, geeft „Europäische Wirtschaft“ („Grossbritanniens Agrarvor-schläge“, no. 7, 1962, blz. 180-181) een samenvatting. In hetzelfde tijdschrift schrijft Dr. Woelki over „Mindestpreisen im Gemeinsamen Agrarmarkt“ (no. 5, 1962, blz. 103-107). In het verleden hebben in de Bondsrepubliek minimum-prijnsregelingen voor fruit en groente een rol gespeeld; voor granen, vlees, suiker en melkprodukten, evenals voor wijn, kende de Bondsrepubliek de veel effectievere kwantitatieve regelingen, die voldoende zekerheid vormden om marktverstoringen op te heffen. Geheel anders ligt de situatie in Frankrijk, Italië en de Benelux-landen, die ook voor een reeks produkten, waarvoor de Bondsrepubliek tot op heden kwantitatieve regelingen hanteerde, minimum-prijnsregelingen kennen.

De E.E.G.-besluiten van 14 januari bevatten bijv. voor granen, varkensvlees, eieren, pluimvee en in een zekere temporele spreiding ook voor fruit en groenten, de bepaling dat de lid-staten met het inwerkingtreden van de afzonderlijke marktregelingen, afstand doen van het zelfstandig hanteren van minimumprijzen. Daar art. 44 van het Verdrag niet buiten werking wordt gesteld, betekent dit dat de speelruimte voor de aanwending van prijsregelingen voor de toekomst aanzienlijk wordt ingeperkt. De partners hebben eveneens besloten de minimum-prijnsregelingen naar gemeenschappelijke objectieve criteria toe te passen. Schrijver stelt, dat deze oplossing een compromis vormt tussen de agrarische ex- en importeurs. Daarna volgt een nadere toelichting op de belangrijkste delen uit de „objectieve criteria“.

Dr. Hans-Helmut Wächter behandelt in „Europäische Wirtschaft“ (no. 5, 1962, blz. 108-110) het onderwerp „Festsetzung von Ausgleichsabgaben bei gewerblichen Erzeugnissen aus landwirtschaftlichen Rohstoffen“, een materie waarin vooral de Bondsrepubliek geïnteresseerd was, omdat de distorsies in de agrarische sector tot heden vooral ten nadele van de Duitse economie gewerkt hebben. Het betreft hier die industriële produkten, die op basis van agrarische grondstoffen gefabriceerd worden en die de Bondsrepubliek derhalve bij voorkeur als agrarische produkten beschouwd had willen zien. Als gevolg van de hoge agrarische prijzen in Duitsland en de interne tariefafbraak wordt de concurrentiekracht van de Duitse industrie in deze sector steeds geringer. Op grond van art. 226 van het Verdrag heeft de Bondsrepubliek reeds beschermingsmaatregelen aangevraagd en verkregen. De Ministeraad heeft besloten op dit terrein, krachtens art. 235 van het Verdrag, betere regelingen te treffen. In hetzelfde tijdschrift (no. 5, 1962, blz. 110-115) wordt door Dr. Gross de „Entwicklung einer gemeinsamen Markt-organisation für Wein“ behandeld, waar wij alleen als consumenten iets mee te maken hebben. Tenslotte vermelden we de bespreking van de ontwerpvoorstellen van de Europese Commissie in de sector van de oliën en vetten door P. Kuin: „Oils and Fats in the European Common Market“ („Unilever“, 1962, 36 blz.), een rede gehouden op het congres van de International Association of Seed Crushers.

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie“, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

E.E.G. - kapitaalverkeer.

Over de vrijheid van het kapitaalverkeer wordt geschreven door Dr. R. Lang in „Die Freiheit des Kapitalverkehrs in der E.W.G. und die Schweiz“ („Aussenwirtschaft“, 1962, no. 1, blz. 80-99). Hij ziet het doel van de desbetreffende artikelen in het Verdrag niet alleen als een harmonisatie maar tevens als een coördinatie der deviezenpolitiek om verlegging van kapitaalstromen door overheidsmaatregelen te verhinderen. De liberalisatievoorstellen hebben tot op heden een voor Zwitserland gunstige invloed gehad, vooral door de positie van de Zwitserse frank. Deze laatste staat los van de monetaire positie in de E.E.G. Bij eventuele toetreding van Zwitserland kan dit veranderen. Ook ziet hij als gevolg van aansluiting een versterkt beroep op de kapitaalmarkt met als gevolg een stijging van de rentevoet, hetgeen voor het Zwitserse bedrijfsleven, zeker als dit door een grotere kapitaalintensiteit mee zal moeten concurreren op de Europese markt, ongunstig is. Dr. Lang spreekt zich dan ook op deze gronden tegen toetreding van Zwitserland uit.

Over de positie van het pond sterling in verband met de eventuele toetreding van Groot-Brittannië schrijft J. O. N. Perkins: „Sterling and the Common Market“ („New Commonwealth“, januari 1962, blz. 6-8). Hij acht de eventuele moeilijkheden met betrekking tot het sterlinggebied overkomelijk, mits men in Gemenebest-verband over zou gaan tot instelling van een planninginstantie op lange termijn, analoog aan de Franse. Dezelfde schrijver werkt in een artikel met dezelfde titel („The Banker“, mei 1962, blz. 306-312) de mogelijkheid uit, dat beperkingen in het kapitaalverkeer naar de Gemenebest-landen ingesteld worden ter handhaving van het „overall“ E.E.G. betalingsbalansevenwicht. Dit zou wel een van de grondbeginselen van het sterlinggebied aantasten. De enige oplossing voor dit probleem ziet Perkins in een vrijmaking van het kapitaalverkeer in mondiaal verband, omdat andere oplossingen alleen voor de korte termijn kunnen worden gevonden.

E.E.G. - economische politiek.

In „L'harmonisation des politiques budgétaires dans la C.E.E.“ („Revue du Marché Commun“, mei 1962, blz. 199-205) geeft Dr. B. Daudé een beschouwing over de doeleinden, die in de lid-staten aan de budgetten worden gesteld. Na een historisch overzicht van het belang van de economische politiek stelt hij, dat de Gemeenschap het in eerste instantie eens zal moeten worden over de mate van economische ordening alvorens zij een harmonisatie van budgetpolitiek tot stand zal kunnen brengen. Vervolgens wijst hij op een tweede moeilijkheid: de representatie van de nationale budgetten, waarvoor in de zes landen vrijwel geen identieke methode wordt aangehouden. Hij eindigt met de verzuchting, dat het nog wel lang zal duren voordat de harmonisatie op dit punt een feit is. In „Europäische Wirtschaft“ (no. 11-12, 1962, blz. 312-313) bespreekt Dr. Franz Rodens het rapport-Bousch van het Europese Parle-

ment over de harmonisering van belastingpolitiek en nationale begrotingen. De verschillende grondslagen van het nationaal plan worden in ogenschouw genomen. Vooreerst wordt een vergroting van de onderlinge vergelijkbaarheid bepleit. Een tweede voorstel betreft de instelling van een Europese begroting. Deze zal mede voorspellingen moeten bevatten van de conjuncturele situatie en een uitsplitsing moeten geven van de verschillende landen. Tevens stelt het rapport vier vereisten, die de coördinering van de economische politiek zullen vergemakkelijken.

Ook Prof. Dr. Th. Keller behandelt in „Harmonisierung der Finanzpolitik“ („Aussenwirtschaft“, 1962, no. 1, blz. 100-114) de coördinatie van de economisch-financiële politiek. Hij ziet deze in een ruimer verband dan de beide voorgaande auteurs, omdat hij daaronder elk ingrijpen verstaat, dat financieel-economische gevolgen heeft. Dus ook tarievenafbraak, zeker wanneer deze gepaard gaat met het invoeren van een omzetbelasting op ingevoerde goederen. In vogelvlucht komen nog aan de orde de harmonisatie der directe belastingen als logisch complement op die der indirecte belastingen; de problemen van een te harmoniseren lastenverdeling per nationale staat, waarvoor Prof. Keller aan Europese bijdragen denkt analoog aan die voor het Europees Sociale Fonds; de budgetpolitiek als conjunctureel wapen en als einddoel het Europese Ministerie van Financiën, door Keller mogelijk geacht gezien de ontwikkelingen in de agrarische sector. In een volgend deel worden de specifiek Zwitserse problemen bij de genoemde punten behandeld, waarbij het verlies van (gemeentelijke en ook kantonale) autonomie het grootste struikelblok blijkt te zijn.

In dit verband is ook interessant en van direct nut, wat Klaus Brendow schrijft over „Etwas mehr Vorsicht vor Vergleichen öffentlicher Haushalte“ („Europäische Wirtschaft“, 1962, no. 8, blz. 208-211). Hij waarschuwt voor „pitfalls“ als gevolg van bijv. verschillen in dienstjaren, verschillen in boekingsmethoden (autorisatie, kasbeginsel, baten- en lastenstelsel) en terminologische verschillen. Omdat ook het bedrijfsleven zich in toenemende mate Europees begint te oriënteren onder gebruikmaking van buitenlandse overheidsgegevens, is een waarschuwing als de onderhavige bepaald niet overbodig. De behoefte aan uniformiteit en vergelijkbaarheid dringt zich steeds meer op. De Europese Commissie (Directoraat Generaal Economie en Financiën) houdt zich er reeds mee bezig.

E.E.G. - bedrijfstakken.

Een helder overzicht over de aluminiumproductie en -consumptie in de E.E.G.-staten — alsmede van de uitbreidingsplannen — vindt men in de „Revue du Marché Commun“ (mei 1962, blz. 205-212) door G. A. Baudart. Volgens de schrijver gaat in de E.E.G. alles voortreffelijk (alleen het tariefcontingent met nulrechten voor de Benelux wordt wat hinderlijk) tot de toetreding van Groot-Brittannië, dat eveneens een nulrecht heeft geclaimd opdat het zijn bestaande import uit Canada kan handhaven, en die

van Noorwegen ter sprake komen. Het vraagoverschot in de huidige E.E.G. zou dan omslaan in een aanbodoverschot in de vergrote E.E.G. Hij acht in dat geval het gevaar, dat de stilgelegde capaciteit in Noord-Amerika en Canada haar invloed op de Europese markt doet gelden, van een dergelijk belang, dat hij durft te stellen, dat het E.E.G.-Verdrag op een gemeenschappelijk buitentarief is gebaseerd en dat verlaging of afschaffing daarvan een „retournement de doctrine“ zou zijn. Deze bedrijfstak floreert immers zo goed in Europa, getuige de voorziene uitbreidingen van de capaciteit (van achter een tariefmuur). Het moet ons van het hart, dat dit niet de eerste maal is, dat wij een dergelijk protectionistisch getint verhaal in de „Revue du Marché Commun“ aantreffen.

In „Europäische Wirtschaft“ (no. 4, 1962, blz. 84-85) geeft E. Broes een overzicht van de ontwikkeling van de glasindustrie binnen de E.E.G. over de jaren 1955-1960. De Nederlandse en Italiaanse glasproductie is niet voldoende voor eigen verbruik, al wordt thans in Tiel een fabriek gebouwd, die in de Nederlandse behoefte aan tafelglas (o.a. vensterglas) zal voorzien. De wereldmarkt voor glas is voor een belangrijk deel van de E.E.G.-uitvoer afhankelijk.

Interessant is het artikel „Die Handelsstruktur in der EWG“ („Europäische Wirtschaft“, no. 9-10, 1962, blz. 251-256) waarin gegevens over de betekenis van de groot- en kleinhandel in de verschillende Euromarkt-landen worden verstrekt. De groothandel is het sterkst ontwikkeld in Duitsland en Nederland. De concentratie in de handel doet zich in sterke mate gevoelen. In Frankrijk en Italië wordt de omzet nog overwegend door de ongeorganiseerde detailhandel beheerst. De structuurwijziging heeft ook hier invloed. Het Franse parlement heeft een Lex Léclere aangenomen, waardoor een boycot van de nieuwlichters in de handel wordt verboden.

Eveneens in „Europäische Wirtschaft“ zijn artikelen te vinden over resp. de Britse auto-industrie (no. 11-12, 1962, blz. 296-297), de Hannover-Messe 1962 (no. 8, 1962), de industriëlfilmproductie in Europa (no. 9-10, 1962, blz. 272-276) en de kunstvezelindustrie (no. 9-10, 1962, blz. 238-271 en no. 11-12, 1962, blz. 306-308).

De tegenhangers van het bedrijfsleven, de consumenten, beginnen zich ook te oriënteren op samenwerking in Europees verband. Te Brussel is onlangs een bureau opgericht onder de naam: Bureau Européen des Unions de Consommateurs, waarin Nederland vertegenwoordigd wordt door de Nederlandse Consumentenbond en de Nederlandse Huishoudraad („Europäische Wirtschaft“, no. 6, 1962, blz. 161). Doel van de samenwerking is de verbruikers zo snel mogelijk in de voordelen van de gemeenschappelijke markt te laten delen. Middelen hiertoe zijn o.a. harmonisering van de bepalingen met betrekking tot levensmiddelen, vrijheid van consumentenkeuze, verbetering van de markt-doorzichtigheid door o.a. testen en gestandaardiseerde kwaliteiten.

EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

EUROPA-INSTITUUT
van de Universiteit van Amsterdam

INGEZONDEN STUKKEN

Incorporatie van omslag in de bestaande ondernemingspensioenfondsen

Mr. A. C. van Epenhuysen te Rotterdam schrijft ons:

Het in „E.-S.B.“ van 8 augustus 1962 voorkomende artikel van Ir. J. C. Kaars Sijpesteijn vormt naar mijn mening een petitio principii. Betogende, dat autonoom fondsbeheer niet te verenigen is met het omslagstelsel van

dekking der pensioenverplichtingen wordt een pleidooi geleverd voor dit stelsel, als aanvulling op het bestaande en te behouden kapitaaldekkingssysteem. Zo zou de verkeerde weg, al omkijkende naar het verleden, nog worden verlengd!

Inderdaad biedt het kapitaaldekkingstelsel geen oplossing voor het waardevast maken van pensioenen. Dit is alleen mogelijk door toepassen van het omslagstelsel. Het S.-E.R.-advies heeft ons ook geen andere goede mogelijkheid geboden.

De ontwikkeling is in Nederland deze geweest, dat door te lang vast te houden — door overheid en bedrijfsleven — aan de eis van individuele pensioenrechten en autonoom fondsbeheer, dus aan het onverbrekkelijk daarmee verbonden kapitaaldekkingstelsel, een onhoudbare situatie was ontstaan. Nog steeds is deze fout niet weggewerkt, het pensioenniveau is ten onzent nog laag, enkele uitzonderingen (bijv. het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds) daargelaten en alleen het A.O.W.-stelsel slaagt erin de inflatie-invloed te keren.

Wij zijn nu op de goede weg: de A.O.W. brengt een algemene bodem in het pensioenvraagstuk en daarop kunnen, bij behoefte, individuele aanspraken worden opgebouwd. Het is in wezen een politiek vraagstuk hoe hoog de bodem der A.O.W. moet liggen.

Gezien deze situatie gaat het om afwegen van de volgende belangen. Tegenover het handhaven van individuele aanspraken en autonoom fondsbeheer staat het verwezenlijken van een redelijk en gegarandeerd waardevast algemeen pensioen op collectieve basis. De keus is dan niet

Huursubsidies en doorstroming van huurders

Mr. J. Wilkens te 's-Gravenhage schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 1 augustus jl. (blz. 732) doet Drs. Van Esch het idee aan de hand om in de woningwetsector de huursubsidie te ontnemen aan degenen, die een inkomen genieten boven een bepaalde grens, waardoor de „doorstroming” zal worden bevorderd. Dit idee is niet nieuw; het wordt in verschillende landen om ons heen in een of andere vorm toegepast en in die geest is het ook door ons in de huurcommissie van de S.-E.R. verdedigd. Wij betoogden toen namelijk als volgt:

„Ik wil als mijn persoonlijke mening hier uitdrukkelijk voorop stellen, dat het uit sociale overwegingen inderdaad wenselijk kan zijn bepaalde groepen minder draagkrachtigen een zodanig inkomensniveau te geven, dat zij hiervan op redelijke wijze kunnen leven. Het dient hier echter in de eerste plaats om overgedragen *inkomens* te gaan, waarbij de besteding van deze inkomens aan hen zelf wordt overgelaten.

Slechts wanneer deze groepen op het gebied der huisvesting bijzondere eisen stellen, zoals bijv. ouden van dagen, kan het aanbeveling verdienen tot subsidiëring van zulke speciale objecten over te gaan. Men baseert zich m.i. op een verkeerd uitgangspunt, wanneer men stelt, dat subsidiëring nodig zou zijn wanneer de lonen van bepaalde groepen arbeiders bij een evenwichtssituatie op de woningmarkt beneden het peil liggen, waarop het betalen van de kostprijshuur sociaal verantwoord kan worden geacht. M.a.w., men wil de „juiste” verhouding tussen huur en inkomens vinden.

Deze juiste verhouding nu is een fictie. Er bestaat geen voorgeschreven percentage van het inkomen, dat aan huur dient te worden besteed. Alleen een centraal geleide economie (zoals in de Sowjet-Unie) werkt met dergelijke percentages; in een Westerse democratie zijn zij niet op haar plaats. Men kan sociaal gezien slechts stellen, dat ieder in deze maatschappij recht heeft op een zodanig inkomen, dat hij tot een redelijke levensstandaard kan komen. Hoe hij dit inkomen wil besteden, dient hij zelf te weten. Het percentage ervan dat aan huur wordt besteed zal van diverse factoren afhangen en van geval tot geval verschillen. Het is in dit verband interessant te vernemen wat Minister Witte hiervan zei bij de mondelinge behandeling van

moelijk; we moeten niet langer vasthouden aan wat reeds lang onvoldoende bleek.

Is wel eens overwogen het verhogen van de bijdrage in het A.O.W.-fonds per bedrijfstak of per onderneming mogelijk te maken en daartegenover verhoogde pensioenrechten te stellen? Een aan bij aangesloten werkgevers volbrachte diensttijd gerelateerde procentuele verhoging van het bodempensioen zou leiden tot een verhoging van de door de werkgever verschuldigde bijdrage aan het A.O.W.-fonds; de werkgever zou zich moeten verbinden in de toekomst deze hogere lasten te voldoen. De administratie kent de uitzondering van korting op pensioenen (wegens niet-bijdragen), het zal niet zo moeilijk en ook niet kostbaar zijn daarin tevens verhogingen te betrekken. De uitbetaling kan met het A.O.W.-pensioen worden gecombineerd, wat werk bespaart aan P.T.T. en banken.

Slechts rijst de vraag of de continuïteit van de extra-bijdragen voldoende veilig is te stellen. Indien de bedrijfs- resp. ondernemingspensioenfondsen zouden worden omgezet in garantiefondsen voor deze extra-bijdragen, wat belegging in aandelen en met de waarde van het geld verband houdende doteringen zou meebrengen, dan kan een sluitend geheel worden verkregen. Deze methode heeft ook de strekking, dat zij tegemoet komt aan het bezwaar der veelvuldige mutaties onder de werknemers, die thans veel rompslomp veroorzaken voor de afzonderlijke bedrijfs- en ondernemingspensioenfondsen.

de Begroting van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid op 14 april 1959 in de Eerste Kamer n.a.v. opmerkingen van de heer Broekz (P.v.d.A.):

„Ik heb Uw stelling zo begrepen, dat U betoogde, dat indien de huur van een woning méér dan 10 pCt. van het inkomen bedraagt, men relatief in moeilijkheden zou komen. Bij 15 pCt. zou dit in Uw gedachtengang a fortiori het geval zijn en als ik 20 pCt. in plaats van 15 pCt. zou hebben genoemd, dan zou het nog sterker hebben gesproken. Nu meen ik, dat er niet een maatstaf voor nu en alle tijden te geven is omtrent het gedeelte van het inkomen, dat men aan huur moet betalen. Ook vóór de oorlog waren er mensen, die een groot deel van hun inkomen aan huur betaalden en er waren mensen, die relatief weinig huur betaalden. Er waren mensen, die het bezit van een woning zo belangrijk vonden, dat zij voor een woning een relatief groot offer over hadden, terwijl anderen de woning niet zo belangrijk vonden, maar meer waarde hechtten aan kleren, radio of anderzins.

Wij moeten altijd oppassen, niet statistische gemiddelden als norm te gaan hanteren. Als men een soortgelijk sommetje zou opzetten voor andere middelen in de voorziening van primaire levensbehoeften, zoals de voorziening met schoenen of kleren of brood of wat anders dan ook, en het gemiddelde als maatstaf zou nemen voor wat de individuele gezinnen moeten doen, dan blijkt, dat er helemaal niets van klopt en dat alle gezinnen volgens de maatstaf van het statistisch gemiddelde verkeerd leven. Op zichzelf is het natuurlijk juist, dat de kosten van een bepaalde voorziening worden gerelateerd aan de draagkracht. Men moet deze vraag dan echter niet isoleren en alleen vragen, wat men aan huur kan betalen, want dan rijst evenzeer de vraag, wat men betalen kan aan alle andere primaire behoeftevoorzieningen. Men moet m.a.w. de huur niet als sluitpost nemen” ”.

Met de hier weergegeven opvatting van oud-Minister Witte kunnen wij ons ook thans nog volledig verenigen. Bij dit alles moet men echter niet de zo vaak begane fout maken, dat men zich a.h.w. blind staart op de sector van de woningwetwoningen en onvoldoende aandacht geeft aan de minder optimale verdeling van de bestaande woningvoorraad. Toch ligt hier het kernprobleem. Zolang

men het huurpeil van de bestaande woningen (met uitzondering van de ca. 150.000 krotwoningen in Nederland) niet optrekt naar een meer economisch verantwoord niveau, zal men de zo dringend noodzakelijke doorstroming in de veel grotere sector van de niet-woningwetwoningen niet op natuurlijke wijze tot stand kunnen brengen.

De bestaande toestand, waarin het wonen kunstmatig goedkoop gehouden wordt, leidt automatisch tot een niet-optimale bezetting, een onverantwoorde schaarste aan woonruimte en een mede daardoor veroorzaakte extra stijging van de bouwkosten. Allereerst moet dus de situatie van de oudere woningvoorraad meer reëel worden benaderd. Als dat gebeurt, mag verwacht worden dat ondanks huurverhoging heel wat woonruimte beschikbaar komt tegen altijd nog lagere prijzen dan de economische huur van de nieuwbouw, zodat men ook niet langer van de al of niet uitgesproken stelling behoeft uit te gaan, dat ieder jong gezin dadelijk in een moderne nieuwe woning onderdak moet hebben met zware steun van de gemeenschap plus compenserende loonsverhogingen.

Als dit inzicht gemeengoed is geworden en men daarnaar heeft gehandeld, kan men goede resultaten verwachten van additionele saneringsmaatregelen als door Drs. Van Esch voorgesteld. Dan zal de in de bestaande voorraad vrijgekomen woonruimte kunnen dienen om of de geforceerde vraag naar woningwetwoningen af te zwakken of hen op te nemen, die na het wegvallen van de huursubsidie hun woonheil liever elders willen zoeken. De zienswijzen van Drs. Van Esch en ons lopen op het punt van een verantwoorde bewoning van woningwetwoningen niet zo ver uiteen als de heer Van Esch blijkens zijn opmerkingen aan ons adres schijnt te geloven. Echter moet men het door hem besproken probleem benaderen in het ruimere verband, waarin het thuis behoort. En daar is — zo mag men m.i. ook de waarschuwing van de President van De Nederlandsche Bank wel interpreteren — *periculum in mora*.

NASCHRIFT

Uit het ingezonden stuk van Mr. Wilkens blijkt, dat ik ten onrechte uit zijn artikel in „E.-S.B.” van 23 mei had opgemaakt, dat hij de door mij voorgestelde maatregel niet zou toejuichen. Het verheugt mij dat de heer Wilkens het hierin met mij eens is. Anderzijds kan ik mijn geachte opponent verzekeren, dat ook ik de in het uitzicht gestelde huurverhogingen als een noodzakelijke voorwaarde beschouw tot het ontstaan van een vrije woningmarkt. Dit

laatste punt heb ik in mijn artikel niet aangeroerd, omdat het buiten de beperkte opzet ervan lag. Het was namelijk niet mijn bedoeling in kort bestek het gehele woon- en bouwbeleid van de overheid aan een onderzoek te onderwerpen. Daarvoor zou één bladzijde uit dit blad trouwens niet toereikend zijn.

Uit de vorenstaande beschouwing van Mr. Wilkens heb ik de indruk gekregen dat hij eerst de huren van de bestaande woningen wil optrekken tot er een evenwichts-situatie zal zijn ontstaan en dan pas de nog resterende subsidies wil afschaffen. Hij noemt mijn voorstel een „additionele saneringsmaatregel”. Ik geloof niet dat deze volgorde in de tijd nodig is. De politiek van huurrondes en de gedeeltelijke ontneming van huursubsidies kunnen zeer goed samengaan.

Omdat de huurrondes moeten worden gecompenseerd, zijn zij afhankelijk van de ontwikkeling van de produktiviteit. Zelfs het gedurfde plan dat Dr. Holtrop enige jaren geleden lanceerde, nl. het gedurende een reeks van jaren automatisch omhoog laten gaan van de huren met 10 pCt. van de telkens geldende huur, was over een tijdvak uitgemeerd. Toch is er — naar de woorden van Mr. Wilkens — *periculum in mora*. Ik zou dus hebben verwacht, dat hij daarom voor onmiddellijke invoering van de door mij bepleite maatregel zou zijn. Deze is immers niet afhankelijk van de macro-economische ruimte en levert in de woningwetsector hetzelfde effect op als de huurrondes.

Bovendien zou er dan meer onrust komen op het woningfront. Dat is hard nodig, want weliswaar wordt met de mond vrij algemeen de woningnood als volkswijand no. 1 beleden, maar zodra het op daden aankomt, zijn slechts weinigen van de partij. Ik geloof dat dit komt omdat het een betrekkelijk gering deel van de bevolking is dat de nadelen van de woningnood aan den lijve ondervindt. Aan de anderen gaan deze grotendeels voorbij. Om deze laksheid te doorbreken zou de door mij aanbevolen en — naar Mr. Wilkens opmerkt — in verschillende landen om ons heen reeds toegepaste methode een geweldig schrik-effect opleveren. Het is nu eenmaal menselijk, pas te reageren als de eigen portemonnaie in het geding komt. Pas wanneer de meerderheid van ons volk werkelijk bereid zal zijn een stuk van de (additionele) welvaart op te offeren om een spoedige oplossing van de woningnood mogelijk te maken, zullen de politieke partijen het aandurven op dit stuk iets te ondernemen. Thans weerhoudt de vrees kiezers te verliezen, hen hiervan.

's-Gravenhage.

Drs. J. C. P. A. VAN ESCH.

Opschuiving op de woningmarkt

De heer J. Kuiterman te Emmen schrijft ons:

Daar ik zowel beroepshalve als ook als lid van de gemeenteraad ten nauwste betrokken ben bij de woningbouw heb ik het artikel van de heer C. P. A. Bakker over bovenstaand onderwerp in „E.-S.B.” van 4 juli 1962 met belangstelling gelezen. Ik moet echter vaststellen, dat bedoeld artikel géén bijdrage kan zijn tot oplossing van de woningnood. Het door de schrijver beoogde herstel van het vooroorlogse systeem, gekarakteriseerd door het rijmpje: „Wie geld heeft kan huizen bouwen; wie geen geld heeft mag stenen sjouwen”, zal nl. geen woning méér klaar doen komen.

De woningbouw wordt momenteel immers alleen geremd door de schaarste op de arbeidsmarkt, zowel op de bouw

zelf als in de toeleveringsbedrijven. Het gevolg is dat de bouw traag verloopt. Hele bouwwerken liggen soms maanden lang stil wegens gebrek aan materiaal of personeel. Ik heb hier in de onmiddellijke omgeving meegemaakt hoe een aannemer aan een complex van 300 woningwetwoningen begon, maar nog voor er één steen gelegd was, vertrok hij met zijn personeel om eerst een fabriek te bouwen. Máanden later kwam hij terug. Ruim een jaar, nadat hij met het complex begonnen was, leverde hij de eerste 5 woningen op.

Vlot doorbouwen aan een bouwwerk is heden ten dage vrijwel niet meer mogelijk. Telkens treden weer andere knelpunten op. Nu eens zijn er geen metselaars genoeg en als de metselaars klaar zijn, is het wachten op de elektri-

ciens. Zijn de elektriciens klaar, dan zijn er geen stukadoors. Zijn de stukadoors klaar, dan zijn er geen loodgieters. Na de loodgieters is het wachten op de tegelzetters; vervolgens weer op de loodgieters en op de timmerlieden en dan op de schilders. Kort gezegd: De bouwerij is veelal een lijdensweg.

Kunnen de door de heer Bakker aanbevolen middelen aan deze toestand iets veranderen? Het antwoord moet zonder meer ontkennend zijn. Opschuiving op de woningmarkt in deze zin, dat de beter gesitueerden de nieuwe gerieflijke woningen betrekken en de slechter betaalden met de door de eersten afgedankte woningen tevreden moeten zijn, kan *geen enkel* soelaas geven. Het aantal woningen wordt er immers niet groter door; eerder zelfs kleiner. Wel zou het gevolg een hevige sociale onrust zijn met omvangrijke werkstakingen enz.

Wanneer men t.o.v. de woningbouw terug wil naar het „laissez-faire”, dan zal men op geen enkele redelijke grond dit „laissez-faire” t.o.v. van de arbeidsvoorwaarden nog wel tegen kunnen houden. Willen de bezitters op grond van hun hogere inkomens de betere woningen voor zich opeisen, dan zullen de arbeiders op grond van hun ogenblikkelijke schaarste ook volledige handelingsvrijheid opeisen t.o.v. de lonen. En waar gaan we dan heen? Naar het herstel van de vooroorlogse conjuncturele ups and downs.

Bovendien: Welke rechtvaardigingsgrond wil de heer B. er voor aanvoeren, dat verloofde paartjes uit de arbeidersstand op een woning zouden moeten wachten, tot de woningmarkt voor de beter gesitueerden volkomen verzadigd is? En waarom zouden de jonge arbeidersgezinnen geen gerieflijke woningen mogen betrekken, inplaats van afgedankte krotten? Waarom moeten vooroorlogse woningen met een inhoud van 350 m³, die in vloeioppervlakte overeenkomen met naoorlogse woningen van hooguit 300 m³, voor het arbeidersgezin onbetaalbaar worden?

Het betreft hier in hoofdzaak de zeer ongerieflijk ingedeelde kamer en suite woningen, welks huurwaarde gering is en veelal verkocht worden en dan door de nieuwe eigenaar ten eigen nutte voor bewoning geschikt gemaakt wordt door o.a. de scheidingswand tussen de woonkamers weg te breken en in de schuur een douchegelegenheid te bouwen.

Buiten deze kamer- en suitewoningen kent de heer B. blijkbaar nog een aantal „goede” vooroorlogse woningen, welke volgens hem in aanmerking komen voor een *extra* huurverhoging van ca. 25 pCt. Het ontgaat mij, waarvoor al deze verhogingen noodzakelijk zijn, want reeds thans zijn de huurverhoudingen zo, dat niemand een vooroorlogse woning zal nemen, wanneer hij een nieuwe kan krijgen. En welk effect verwacht B. van deze huurverhogingen? Wie moeten *uit* deze woningen gedreven en wie moeten *in* deze woningen gelokt worden? En hoe rijmt dit streven naar huurverhoging voor de vooroorlogse woningen met B's uitgangspunt, dat door opschuiving de vooroorlogse woningen beschikbaar moeten komen voor de groep met de lagere inkomens?

Opschuiving van grote naar kleine woningen zou in theorie enig soelaas kunnen geven maar in de praktijk zal het geen zoden aan de dijk kunnen zetten. De arbeidersgezinnen met kinderen hebben altijd te eng gewoond en eerst na het trouwen van de kinderen krijgen zij de ruimte die zij nodig hebben. Men bedenke, dat ook de arbeiders

— terecht — hogere eisen stellen aan het woongerief. Bovendien is een verhuizing met alles wat er bij komt tegenwoordig een zeer kostbare geschiedenis. Er moet reeds een zéér groot huurverschil zijn, zullen de verhuiskosten er binnen een redelijke termijn weer uitkomen. Niettemin blijkt er bij de bejaarden een grote belangstelling te bestaan voor gerieflijke, aan de behoeften van de bejaarden aangepaste, nieuwbouwwoningen.

Opschuiving van kleinere naar grotere woningen, kan de woningnood alleen maar verergeren. Hoe men zo'n maatregel met een beroep op de woningnood kan propagieren, is mij een raadsel. Wil men de woningnood oplossen, dan zal de bouw van bouwcapaciteit rovende woningen tot het *alleruiterste* beperkt moeten worden. Van een beperking van de woningwetbouw ten gunste van „een echte vrije sector” zal dan ook geen sprake mogen zijn.

Het kan geen kwaad, wanneer degenen, die bereid en in staat zijn een belangrijk hogere huur te betalen, in dit opzicht gedwongen worden enige matiging te betrachten. Het geld behoeft niet altijd de wereld te regeren. Vooral niet in een tijd, dat de arbeiders gedwongen worden door de loonpolitiek van de regering om met veel te lage lonen genoegen te nemen. Bij de huidige loonpolitiek het standpunt te verdedigen, dat zij die geen economische huur kunnen betalen, in de oude woningen moeten trekken, is on sociaal en gelukkig verouderd.

De gedachte om gezinnen met hogere inkomens in mindere mate van de huursubsidies te laten profiteren, lokt mij wel aan. Voor de oplossing van de woningnood heeft het echter niet de alleringstte betekenis. Hr. B's argument, dat deze gezinnen de oplossing van de woningnood belemmeren, kan worden ondervangen door eenvoudig een paar woningwetwoningen meer te laten bouwen. De vrije sector kan dan dienovereenkomstig worden afgeremd.

Waarom Hr. B. de vrije sector wil stimuleren, is mij een raadsel. De woningwetwoningen zijn niet alleen goedkoper maar vragen ook een kleinere hoeveelheid materiaal en een kleiner aantal van de zo schaarse arbeidskrachten. Vrije sectorbouw zal het gemiddelde woningtype groter doen worden en daardoor tot resultaat hebben, dat in totaal een *kleiner* aantal woningen gereed komt.

Ook lijkt het door Hr. B. aangeprezen fiscale middel om de beter gesitueerde bewoners van woningwetwoningen een hogere huur te laten betalen, mij allermist aanbevelenswaard. Men zou in beginsel de genoten subsidie als inkomen kunnen beschouwen en als zodanig belasten, maar men kan het belastbare inkomen dan toch nooit meer verhogen, dan de ontvangen subsidie bedraagt. Om iemands inkomen bijv. f. 1.200 hoger aan te slaan, lijkt toch wel nergens naar. Maar daarnaast bestaat ook het bezwaar, dat men bezwaarlijk deze subsidie voor A wel als fiscaal belastbaar beschouwt en voor B niet.

Deze hele poespas kan bovendien vermeden worden door eenvoudig een progressieve huurschaal in te voeren. Als men de regel invoert: Huur naar draagkracht, is men er ook. Dit beginsel kennen we ook reeds bij de sociale verzekering, dus waarom niet ook op andere terreinen?

Voor de oplossing van de woningnood heeft opschuiving geen enkele zin. Ook huurverhogingen hebben daartoe geen zin. Bij het huidige welvaartspeil is de woningvraag vrij inelastisch, zodat huurverhogingen voor een belangrijk deel op de vraag naar andere goederen zullen worden afge-

wenteld. Wanneer men de woningnood wil oplossen, dan dienen de te nemen maatregelen uit te gaan van de bestaande schaarste aan bouwcapaciteit. Twee fundamentele middelen zijn dan aan te wijzen.

Het eerste is: met de bestaande bouwcapaciteit trachten zoveel mogelijk gezinnen te helpen. D.w.z. dat we alles zullen moeten concentreren op de volkswoningbouw en dat de luxe woningbouw zal moeten worden opgeschoven tot andere tijden. Dit houdt in, dat vrije sectorbouw aan een maximale inhoudslimiet zal moeten worden gebonden, terwijl ook in de afwerking luxe zal moeten worden vermeden. Aanbeveling zou het verdienen om voor de omzetbelasting het luxe-tarief toe te passen over het bedrag, waarmee de bouwkosten die van de woningwetbouw overschrijden. De vrije sector dient te zijn voor hen, die graag een *eigen* woning willen hebben, maar mag niet worden misbruikt om zich met betrekking tot het woongerief boven anderen te bevoordelen.

Als tweede middel om de woningnood te lenigen, kan getracht worden de bouwcapaciteit op te voeren. Dat houdt in, dat het werken in het bouwbedrijf aantrekkelijker gemaakt moet worden. Het bouwbedrijf is, voor zover het de regelingslonen betreft, na de oorlog steeds het stiefkind geweest. Het gevolg is geweest, dat vele geschoolde vaklui er uit gelopen zijn. Ik ken geschoolde bouwarbeiders, die brievenbesteller, glazenwasser, verzekeringsagent, fabrieksarbeider, enz. geworden zijn.

Inmiddels wordt er in het bouwbedrijf momenteel niet slecht verdiend. Menig jong academicus ontvangt belangrijk minder loon dan menig bouwvakarbeider. Maar deze laatste lonen zijn dan voor een belangrijk deel „zwart” en er wordt daarom door de betrokkenen weinig over gesproken, waardoor ze niet tot de verbeelding spreken van de buitenstaander voor wiens zoon een beroep gekozen moet worden.

Gedacht moet worden aan een forse tot de verbeelding sprekende loonsverhoging, die zal moeten liggen in de grootte-orde van ca. 50 pCt. Daarnaast dienen ingrijpende maatregelen genomen te worden ter ondervanging van de bezwaren, verbonden aan het werken in het bouwbedrijf bij guur weer. Invoering van de vijfdaagse werkweek is wel het allereerst noodzakelijk. Voorts een algeheel verbod om gedurende de wintermaanden te werken in niet-glasdichte woningen. En dan 14 dagen Kerst- en Nieuwjaarsvakantie.

Ik ben mij bewust, dat mijn inzichten weinig aantrekkelijk zijn voor hen, voor wie het probleem van de woningnood het probleem is van de net boven de krachten gaande prijs van de begeerde luxe woning. Anderzijds geloof ik echter, dat mijn inzichten meer de gevoelens van de massa zullen vertolken. Voor de massa der woningzoekenden kunnen dure villawijken slechts een bron van voortdurende ergeris zijn.

NASCHRIFT

De opmerkingen van de heer Kuiterman, hoe interessant deze ook soms zijn, hebben in het algemeen slechts zijdelings iets te maken met het door mij in mijn artikel behandelde onderwerp. Het is buiten kijf, dat een vergroting van het aanbod van woningen, o.m. door het wegnemen van moeilijkheden bij de bouw, voor de oplossing van de woningnood van groot belang is. Alle aandacht voor dergelijke problemen welke aan de aanbodzijde van de woningmarkt liggen is gewenst. Dit is echter nog geen reden om de ogen te sluiten voor de moeilijkheden welke

op deze markt aan de vraagzijde liggen. Voor mij was het een ervaringsfeit, een algemeen bekend gegeven, dat er enerzijds vele duizenden gesubsidieerde woningen zijn welke bewoond worden door personen die daarin op grond van hun inkomen niet thuis horen, terwijl er anderzijds vele duizenden woningzoekenden met lage inkomens zijn. Door mij zijn enkele maatregelen aangegeven waardoor bereikt wordt dat eerstgenoemde groep geprikkeld wordt die woningen te verlaten ten voordele van de tweede groep. Met loonpolitiek en bezit heeft dit niets te maken.

Het belangrijkste verschil tussen de opvattingen van de heer Kuiterman en die van mij is, dat de heer Kuiterman de kwantitatieve woningnood van meer belang acht dan de kwalitatieve woningnood. Daarom wil hij, ook nu nog, de bestaande bouwcapaciteit benutten door de bouw van een zo groot mogelijk aantal kleine woningen en eerst veel later aandacht schenken aan de behoefte aan grotere en betere woningen. Op korte termijn is dit inderdaad aantrekkelijk, vooral voor de inwonende gehuwde paren en voor de verloofden. Op lange termijn staan daartegenover echter grote bezwaren. Woningen hebben een lange levensduur. Door relatief veel kleine en sobere woningen te bouwen blijft de voorziening in woonruimte ten achter bij de welvaartsontwikkeling. De vele duizenden driekamerflats mogen een aanzienlijke vooruitgang betekenen ten opzichte van de nog talrijke krotwoningen uit de vorige eeuw, zij zullen over enkele tientallen jaren met hun weinig gerief, hun gehorigheid enz. als een minimum voorziening gelden, waarin slechts de arbeiders met de laagste inkomens zullen willen blijven wonen. Afgezien van de mogelijkheid van voortijdig amoveren betekent doorgaan in deze richting een gevaar voor de bouw van dan gewenste betere woningen. Het is namelijk ondenkbaar dat bij leegstand van dergelijke woningen door de overheid de bouw van nieuwe gesubsidieerde woningen zal worden toegestaan.

Een groot deel van de opmerkingen van de heer Kuiterman raakt de grondslagen van onze maatschappijstructuur. De heer Kuiterman is niet de enige die zich ergert aan persoonlijk bezit en aan inkomensverschillen welke deels uit dat bezit en deels uit grotere persoonlijke inspanning voortvloeien. Er zullen misschien ook nog wel meer personen zijn die ruimere en betere woningen dan woningwetwoningen als luxe zien, waardoor de positie van de massa wordt benadeeld. Zijn opvatting over de veel te lage lonen en zijn voorstel tot bijv. 50 pCt. loonsverhoging in de bouwnijverheid zijn in deze gedachtengang wel begrijpelijk. Ik miste daarbij echter de veronderstelling, dat het dan ook nog mogelijk zou zijn de prijzen op het huidige peil te handhaven. Wanneer de heer Kuiterman bovendien nog meent dat zijn inzichten meer de gevoelens van de massa vertolken, dan spijt het mij hem een illusie te moeten ontnemen: ik sla de gevoelens van de massa hoger aan, óók in Emmen.

Utrecht.

C. P. A. BAKKER.

*Blijf bij
lees E.-S.B.!*

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De beweging van 's Rijks Schatkist, waarop de aandacht van vele financiële instellingen in deze weken in verband met het te voeren kasbeleid is geconcentreerd, ontwikkelt zich volgens de verwachtingen. De groei in de eerste weken van september is wel sterker geweest dan in de overeenkomstige tijdvakken in vorige jaren, doch allerwege is men er zich van bewust, dat de grote sprong omhoog toch eerst begin oktober mag worden verwacht. Het dan echter vervallend schatkistpapier zal in ruime mate de toeneming compenseren. Ofschoon de afgiftepolitiek van schatkistpapier door de Minister van Financiën sedert januari op het tot stand brengen op het juiste tijdstip van deze tegenstroom is ingesteld geweest, heeft toch De Nederlandsche Bank een duit niet in maar uit het zakje gedaan door het kasreservepercentage in de september/oktoberperiode van 7 pCt. tot 6 pCt. te verlagen. Hierdoor komt zeker ca. f. 70 mln. vrij. Tevens blijkt de overschrijding van het kredietplafond eind juli te zijn verminderd, waardoor de „strafdeposito's" van f. 111 mln. tot f. 82 mln. dalen. Of deze afneming op 14 oktober verder zal gaan is nog de vraag, omdat de daling van de kredietverlening hoogstwaarschijnlijk geheel door seizoenfactoren is bepaald. Ook in augustus echter is de seizoeninvloed groot. Wat daarna gebeurt is voor de ruimte op de geldmarkt van minder belang omdat dan de belastingbetaling al weer achter de rug is. De verhoging van het monetair toelaatbare stijgingspercentage tot 1 pCt. in de laatste twee maanden van het jaar krijgt pas half januari invloed op de omvang van de verplichte deposito's en dan nog getemperd door het systeem van de driemaandsgemiddelden. In elk geval kan men zeggen dat in 1962 de seizoenmatige daling in de kredietverlening in de zomer een factor heeft gevormd in het opvangen van de belastingbetalingsdrainering.

Kapitaalmarkt.

Toen in maart de staat een f. 300 mln. lening plaatste werd dit allerwege als een draineringslening beschouwd. Achteraf blijkt dat van draineren geen sprake is geweest, doch dat de opbrengst niet eens voldoende was om te voorzien in het feitelijke kastekort over het eerste halfjaar van f. 460 mln. De aanvankelijke veronderstelling, dat het Rijk geen beroep op de open kapitaalmarkt zou behoeven te doen voor financieringsdoeleinden, kon dus niet worden bewaarheid. In het tweede halfjaar ligt de zaak als gevolg van de seizoenbeweging in de belastingontvangst altijd gunstiger. In geheel 1962 wordt een relevant kastekort van f. 850 mln. geraamd, dat door de genoemde staatslening en de op voorinschrijvingsrekeningen gestorte en nog te storten bedragen wordt gedekt. Dit zou dus betekenen dat in het lopende jaar geen staatslening meer is te verwachten.

Voor 1963 wordt het te dekken kastekort op ca. f. 940 mln. geschat, dus f. 90 mln. hoger dan voor 1962. De stortingen op voorinschrijfrekeningen zijn goed voor f. 600 mln. Op de publieke kapitaalmarkt zal ruim f. 300 mln. moeten worden geleend. Voor de beoordeling van de toekomstige ontwikkeling van de kapitaalmarkt is verder de mededeling van belang dat draineringsleningen niet meer noodzakelijk zijn. Het blijft dus bij de dekkingslening

tenzij, mag worden verondersteld, de kapitaalimport uit effectenuitvoer opnieuw grote vormen zou gaan aannemen.

Een ander punt dat in dit verband van belang is betreft de raming van de spaarquote 1963 door het Centraal Planbureau, welke op 20 pCt. wordt gesteld. Deze schatting ligt $\frac{1}{2}$ pCt. hoger dan de quote over 1962, die ten opzichte van 1961 tot 19,5 pCt. was ingezakt. Hoewel hiermede enkele belangrijke componenten, die de ontwikkeling ter kapitaalmarkt bepalen, globaal bekend zijn betekent dit niet dat het mogelijk zou zijn iets verstandigs over de renteontwikkeling te zeggen.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	27 dec. 1961	H. & L. 1962	14 sept. 1962	21 sept. 1962
Algemeen	410	431 — 316	340	341
Intern. concerns	566	594 — 420	450	452
Industrie	366	396 — 302	331	331
Scheepvaart	184	186 — 134	137	139
Banken	253	270 — 221	240	247
Handel enz.	160	171 — 132	145	144

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 126,70		f. 144,60 f. 146,80
Philips G.B.	f. 246,10		f. 150,50 f. 147
Unilever	f. 189,70		f. 130,80 f. 135,90
Robeco	f. 252,50		f. 205 f. 205
Hoogovens, n.r.c.	776		556½ 547
A.K.U.	404½		367 368
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	1.070		710 709
Zwanenberg-Organon	1.024		870½ 900
Interunie	f. 228		f. 180 f. 180
Amsterd. Bank	396		375 386
New York.			
Dow Jones Industrials	731		606 592
Rentestand:			
Langl. staatsobl. a)	4,12		4,26 4,28
Aand.: internationalen a)	2,83 b)		
lokalen a)	3,55 b)		
Disconto driemaands schatkist- papier	1½		1½ 1½

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

b) 19 december.

C. D. JONGMAN.

RECENTE PUBLIKATIES

Dr. J. L. M. Herold: Doelmatig personeelsbeleid. Aspecten van menselijke samenwerking. Tweede herziene druk. G. J. A. Ruys Uitgeversmaatschappij N.V., Amsterdam 1962, 634 blz., f. 24,50.

In dit boek worden de talrijke aspecten van het personeelsbeleid, die zowel op psychologisch, bedrijfseconomisch als op sociaal gebied liggen, aan de orde gesteld. In de tweede druk zijn enkele aanvullingen opgenomen, w.o. een nadere analyse van de psychologische „bedrijfsdoorlichting", behandeling van „groepsdynamica", arbeidssociatie en van nieuwe aspecten van medezeggenschap en vorming tot leiderschap. Uit de inhoud:

Deel I. De ontwikkeling van betere menselijke verhoudingen: De vitale onderneming — Wetenschappelijke onderzoekingen over de werker in de industrie — De autoritair en de democratisch geleide onderneming — De ondernemer en zijn problemen — De verheffing van de arbeid — De Wet op de Ondernemingsraden.

Deel II. Praktisch personeelsbeleid: Eenheid en evenwicht bij het personeelsbeleid — De arbeidsmarkt — De selectie-procedure. — De arbeidsgeneeskunde. De gezondheids- en veiligheidsbevordering — Opleidingsvraagstukken — Het streven naar een objectieve loonvorming — Denkbeelden-Informatie en communicatie-„Public Relations" — Bijzondere zorgen: de vrouwen en de ouderen in het bedrijf; de afscheidprocedure; de opbouw en inrichting van de personeelsdienst — Slotbeschouwing.

Kurt Nemitz: Sozialistische Marktwirtschaft. Die wirtschaftsordnungspolitische Konzeption der deutschen Sozialdemokratie. Europäische Verlagsanstalt G.m.b.H., Frankfurt am Main 1960, 248 blz., DM 15.

De auteur tracht de politiek-economische conceptie van de Duitse sociaal-democratie, in samenhang met hun theoretisch-economische oorsprongen, weer te geven. Prof. A. Webers na-oorlogs begrip van de socialistische markteconomie leidde tot uitvoerige discussie, waarvan de auteur een tussenbalans geeft. Uit de inhoud: Deel A. Die Entwicklung der wirtschaftspolitischen Auseinandersetzung in der Sozialdemokratie - Die oppositionelle Stellung der SPD vor 1914 - Die sozialistischen Versuche im Weimarer Staat - Die Erfahrungen des Totalitarismus und das neue Programm des freiheitlichen Sozialismus - Das neue Verhältnis zu Marx. Deel B. Die Ordnungsprinzipien der sozialistischen Marktwirtschaft: Das Prinzip der universellen Orientierung - Das Prinzip des sozialen Pluralismus - Das Prinzip der Minimalplanung - Das Prinzip des qualifizierten Eigentums - Das Prinzip der ausgleichenden Verteilung.

Loonbelastingtabellen. Geldig sinds 1 juli 1962. L. J. Veen's Uitgeversmaatschappij N.V., Amsterdam 1962, 222 blz., f. 1,95.

Deze uitgave omvat: gewone tabellen - gewone tabellen voor verzekerden A.O.W. en A.W.W. - gewone tabellen voor verzekerden A.O.W. en A.W.W. met premiereductie en coördinatie-tabellen.

Peter F. Drucker: Management in de praktijk. Oorspronkelijke titel: The practice of management. Derde druk, goedkope uitgave. G. J. A. Ruys Uitgeversmaatschappij N.V., Amsterdam 1962, 328 blz., f. 6,90.

De vijf delen van dit bekende werk zijn getiteld: De economische leiding van een onderneming - De leiding van managers - De structuur van het management - De leiding van personeel en arbeid - Wat het betekent manager te zijn.

L. Kohr: Die „überentwickelten“ oder „die Gefahr der Grösze“. Vertaling van „The overdeveloped nations“. Econ-Verlag G.m.b.H., Düsseldorf-Wien 1962, 217 blz., f. 15,45.

De auteur, verbonden aan de Universiteit van Puerto Rico, stelt dat een aantal acute hedendaagse economische problemen (dreigende daling van levensstandaard, conjuncturele stromingen, de schijnbaar onstuitbare opmars van systemen van geleide economie) kunnen worden herleid tot één gemeenschappelijke noemer, nl. die van de overmatige grootte van de naties. Derhalve een ketters geluid t.o.v. de wijd verbreide integratiecultus.

De tien hoofdstukken zijn getiteld: Kritische Grösze - Optimale sociale Grösze - Staatengrösze und Lebensstandard - Grösze und Sozialismus - Gröszenkonjunktur - Budgetdiagnose - Bevolkingsmasse und Umlaufgeschwindigkeit - Meta-Volkswirtschaft - Die Gehirnwäscher - Wolkenkratzer-Wirtschaft.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend, begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

DE CENTRALE KAMER VAN HANDELSBEVORDERING

zoekt voor haar afdeling algemene research

ECONOMISCH MEDEWERKER

Van deze medewerker wordt verwacht, dat hij op grond van praktische ervaring en/of studierichting een goed inzicht heeft in de problemen van de internationale economische betrekkingen. Zijn taak zal bestaan in het verrichten van economisch onderzoek dat mede de grondslag zal vormen voor het praktische beleid m.b.t. de export-bevordering.

Vereisten:

- doct. economie
- redelijke kennis van de moderne talen
- leeftijd niet boven de 35 jaar.

Met de hand geschreven sollicitaties worden gaarne ingewacht door de Directeur van de Centrale Kamer van Handelsbevordering, Bezuidenhoutseweg 64, 's-Gravenhage.

De NOORDELIJKE ECONOMISCH- TECHNOLOGISCHE ORGANISATIE (N.E.T.O.)

(Economisch-Technologisch Instituut)

te GRONINGEN

vraagt per 1 januari a.s. als stafmedewerker een

JONG ECONOOM

bij voorkeur met enige praktische ervaring.

Vereisten: drs. economie (hoofd- of keuzevak bedrijfs-economie), goed stylist, vaardigheid in Engels en Duits.

Taak : soc.-economisch onderzoek, het geven van voorlichting inzake praktisch gerichte, vnl. bedrijfseconomische vraagstukken in verband met de industrialisatie van de provincie Groningen.

Het betreft een zelfstandige werkkring, waarbij oorplooiing van eigen initiatief wordt verwacht. De aanstelling geschiedt al naar ervaring in een salarisschaal aansluitend bij de provinciale regeling.

Eigenhandig geschreven sollicitaties te richten aan: Directeur N.E.T.O., Vismarkt 39a, Groningen, binnen 14 dagen na verschijning van dit blad.

GEMEENTE ROTTERDAM

Bij de Accountantsdienst bestaat gelegenheid tot plaatsing van enige

gevorderde assistent-accountants

Vereist: Het bezit van het Staatspraktijkdiploma voor Bedrijfsadministratie of de Akte M.O. Boekhouden of het diploma Gemeentefinancien. Degenen die met de studie voor accountant (N.I.v.A.) tot en met bedrijfs-economie zijn gevorderd komen eveneens in aanmerking.

Afhankelijk van leeftijd, controle-ervaring en bekwaamheid geschiedt benoeming in één der volgende rangen:

assistent-accountant/ commies	Salarisgrenzen: f 517,-- f 711,- p. m.
eerste commies	f 604,-- f 814,- p. m.
hoofdcommies	f 729,-- f 933,- p. m.
eerste hoofdcommies	f 780,-- f 1036,- p. m.

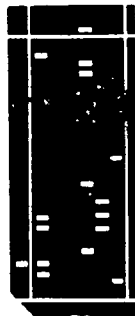
In genoemde bedragen is de huurcompensatie ad 4% met een minimum van f 27,20 per maand niet begrepen.

Salarisverhoging per 1 januari 1963 in voorbereiding.

Aanstelling boven het minimum is mogelijk.

De Verplaatsingskostenregeling is van toepassing.

Sollicitatiebrieven in te zenden aan de chef van het bureau Personeelvoorziening, kamer 331, stadhuis, Rotterdam, binnen 14 dagen onder no. 613.

Complete loonadministratie voor alle bedrijven

- Loonspecificaties
- Per man per week cumulatieve totalen
- Cumulatieve loonverdeling naar kostensoort en -plaats
- Loonlijsten per week met cumulatieve - journaalposten
- Jaarverzamelloonlijsten
- Geld gevuld in de loonzakjes (volledig verzekerd)
- Verzending door geheel Nederland
- Volledige aanpassing aan de eisen van uw bedrijf

N.V. Instituut voor Electronische Administratie

Glashaven 10A, Tel. (010) 125751-127843
POSTBUS 1288 - ROTTERDAM

JONG ECONOOM

leest U dikwijls in E.-S.B., wat bewijst dat dit blad er steeds voor zorgt dat de juiste mensen worden aangetrokken. Schakel bij vacatures in leidende functies dus steeds E.-S.B. in: in praktisch elk groot bedrijf wordt het veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:

ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (010) 69300

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f 22,50;
fr. p. post f 23,60; voor stu-
denten f 19,—; fr. per post
f 20,10.

★

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

N.V. VERENIGDE N.B.M.-BEDRIJVEN

te Zaandam/Den Haag wenst over te gaan tot aan-
stelling van een ervaren en bekwaam economisch
staffunctionaris toegevoegd aan de Raad van
Bestuur van het concern in de functie van

CONTROLLER

Als kritisch adviseur van de Raad zal zijn taak om-
vatten het interpreteren van het beschikbare cijfer-
materiaal en het rapporteren omtrent de resultaten
van de ondernemingsactiviteit. Hij heeft de super-
visie bij de dochterondernemingen op de uitvoering
van besluiten en richtlijnen van de concernleiding
in de financieel-administratieve sector. Voorts zal
hij steun verlenen aan de bedrijfsafdelingen bij de
cijfermatige beheersaspecten en de opzet van de
administratieve organisatie. Daarnaast zal hij een
eigen taak op bedrijfseconomisch gebied vervullen.
De voorkeur gaat uit naar een econoom of account-
tant, die reeds een hoge positie in de administra-
tieve leiding van een groot - bij voorkeur analoog -
bedrijf in de bouwnijverheid bekleedt.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met
inlichtingen over leeftijd, opleiding en praktijk en
vergezeld van een recente pasfoto vóór 8 oktober a.s.
aan de **Nederlandsche Stichting voor Psychotechniek**,
Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder nummer
E.S.B. 160515.

HET LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

vraagt voor de afdeling Visserij een

ACADEMISCH GEVORMDE ECONOOM

voor het verrichten van economisch onderzoek t.b.v. enkele takken van visserij m.b.t. bedrijfsresultaten, bedrijfsvergelijking, bedrijfsstudie enz.

Enige jaren ervaring op het gebied van het onderzoek is gewenst. Leeftijd tot ongeveer 35 jaar. Salarisgrenzen f 763,50 tot f 1216,50 event. f 1396,50 per maand, (excl. 4 pCt. huurcompensatie).

Sollicitaties met volledige inlichtingen naar Conradkade 175, Den Haag.

Voor reclame

kan men te veel

en ook

te weinig uitgeven.

**De meeste mislukkingen zijn vaak het gevolg
van het laatste**

Telkens en telkens blijkt ons weer, hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

EERSTE NEDERLANDSCHE

PENSIOENREGELINGEN

**RISICO-HERVERZEKERING
VAN PENSIOENFONDSEN**

BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN
JOHAN DE WITTLAAN 50 'S-GRAVENHAGE
POSTADRES: POSTBUS 5 TEL. (070) 5143 51

N V B S

Voorlichting over bedrijfsspaarregelingen

Aan bedrijfsspaarregelingen zijn door de op 1 januari 1962 van kracht geworden wettelijke regeling fiscale faciliteiten verleend. Hierdoor heeft de invoering van spaarregelingen in de bedrijven een bijzondere actualiteit gekregen.

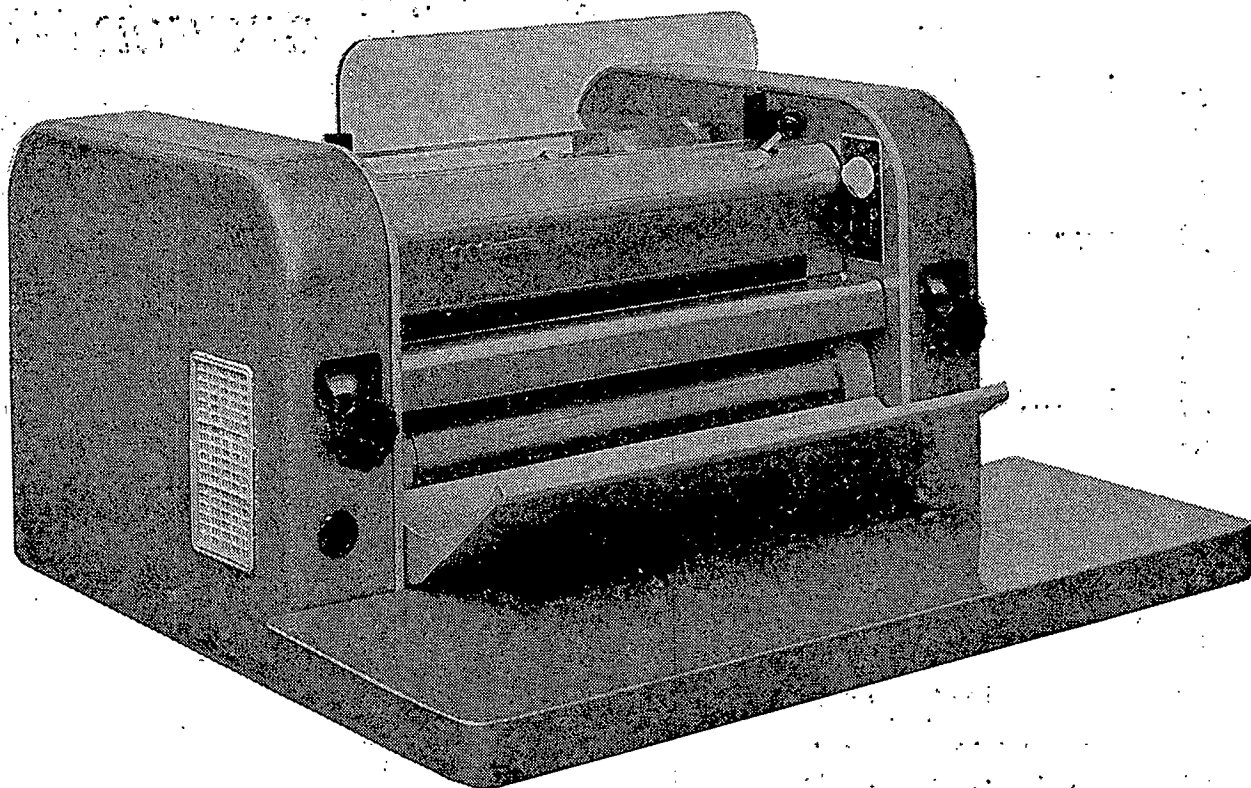
Onderstaande vereniging stelt kosteloos een uitgave ter beschikking van werkgevers, die een voorlichting inhoudt, waarin wordt aangetoond dat een bedrijfsspaarregeling zowel voor de werkgever als voor de werknemers aantrekkelijk kan zijn.

Een in verband met de administratieve verwerking eenvoudig gehouden „pasklaar” model-spaarregeling completeert de publikatie, die geen exclusieve propaganda voor het spaarkasbedrijf beoogt, doch van brede opzet is.

Aanvragen voor deze „Voorlichting over Bedrijfsspaarregelingen” kunnen worden gericht tot het secretariaat van de

NEDERLANDSE VERENIGING TER BEVORDERING VAN HET SPAARKASBEDRIJF
Jan Luykenstraat 17, Amsterdam

meer informatie betekent hogere prestatie

Océ = wettig gedeponeerd

Enkele gegevens over de 'Océ'-125-combine

Werkbreedte	43 cm.
Snelheid	regelbaar van 0,1-6 m/min. (6-360 m/h). De lichtdruksnelheid is afhankelijk van de transparantie of het reflectievermogen van het origineel en van de lichtgevoeligheid van het diazomateriaal.
Elektrische aansluitwaarde	220 volt wisselstroom, 50 perioden; 3 kVA.
Afmetingen	hoogte 56 cm, breedte 82 cm, diepte 117 cm.
Gewicht	153 kg

Het is mogelijk uw medewerkers beter te informeren, door betere en snellere circulatie van knipsels, inkomende post, interne rapporten enz.

Maak er met een 'Océ'-lichtdrukapparaat snel een goede kopie van!

Er is een apparaat afgestemd op iedere noodzakelijke hoeveelheid kopieën.

Vraag uitvoerige inlichtingen over een voor u geschikt 'Océ'-apparaat aan

Chemische fabriek L. van der Grinten n.v.
Venlo

océ 125 combine

CENTRAAL BEHEER

Instelling van onderlinge VERENIGINGEN voor
VERZEKERING EN DIENSTVERLENING
ten behoeve van het bedrijfsleven.

MOLEST-RISICO:

verzekering tegen oorlogsscha-
de, stormschade en andere risi-
co's.

BRAND-RISICO:

brand- en bedrijfsschadeverze-
kering van industriële en andere
objecten.

VERVOER-RISICO:

transportverzekering van goe-
derenzendingen in binnen- en
buitenland.

WET-RISICO:

bedrijfs-w.a.-verzekering, motor-
rijtuigverzekering, ongevallen-
verzekering voor inzittenden van
automobielen.

PENSIOEN-RISICO:

collectieve ouderdoms-, wedu-
wen-, wezen- en invaliditeits-
verzekering.

**VERENIGING
VOOR CENTRALE
ELEKTRONISCHE
ADMINISTRATIE
(C.E.A.):**

loon-, voorraad-, debiteurenad-
ministratie, facturering enz. met
behulp van elektronische appa-
ratuur.

Geniet de voordelen van aansluiting bij deze
verenigingen.

**Onderling
kosten
dragen
betekent
kosten
besparen**

CENTRAAL

C.B.

BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971-POSTBUS 8400

Ontwikkelingsmogelijkheden van de Nederlandse ijzer- en staalindustrie

DOOR

Drs. W. C. KROFT

Bijlage
Economisch-Statistische Berichten
47e jaargang - 26 september 1962 - No. 2356

Ontwikkelingsmogelijkheden van de Nederlandse ijzer- en staalindustrie

INLEIDING

Berichten, welke zo nu en dan in de pers circuleren, wijzen erop, dat de belangstelling voor de problematiek rond de vestiging van een tweede geïntegreerd ijzer- en staalbedrijf in Nederland latent aanwezig is. Het is voor een buitenstaander moeilijk vast te stellen, hoe momenteel de werkelijke stand van zaken is ten aanzien van de vestiging van een staalbedrijf op Rozenburg. Alleen is bekend, dat de gemeente Rotterdam enkele buitenlandse studiegroepen opdracht heeft gegeven haar hieromtrent te adviseren. In afwachting van deze adviezen die, naar men mag hopen, spoedig zullen worden gepubliceerd, moeten degenen, wie dit vraagstuk ter harte gaat, het doen met de onderzoeken, die inmiddels meer dan een jaar geleden zijn verricht.

Het meest recente openbare onderzoek is vervat in een rapport ¹⁾ van de studiec commissie onder leiding van Prof.

Dr. P. P. van Berkum, dat in januari 1961 is gepubliceerd. Door middel van deze studie hoopten de drie deelnemers ²⁾ „in nationaal verband bij te dragen tot een industrieel inzicht met betrekking tot de eventuele plaats en toekomst van deze industrie in het kader van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal”. De commissie is van mening, dat haar conclusies moeten worden gezien als een industrieel beleidsoordeel, steunend op een technisch-economisch fundament.

Reeds spoedig na publikatie van het rapport vielen stemmen te beluisteren, die twijfel deden rijzen aangaande de aanvaardbaarheid van de conclusies. In dit artikel zullen de verschillende vraagstukken, die door de studiec ommissie van Berkum zijn behandeld, worden besproken. Hierbij zal dezelfde volgorde der hoofdstukken worden aangehouden als in het rapport van deze commissie.

HOOFDSTUK I.

DE TECHNISCH-ECONOMISCHE NOODZAAK VAN EEN GROTE OPZET

In dit hoofdstuk wordt erop gewezen, dat kwalitatieve en kostprijsfactoren tenderen naar het opzetten van grote productie-eenheden bij de stichting van een nieuw bedrijf op maagdelijk terrein.

Wij achten het overbodig op deze plaats de factoren te bespreken op grond waarvan de commissie van Berkum het noodzakelijk acht, dat een nieuw massastaalbedrijf snel zal moeten groeien tot een productiecapaciteit van ca. 1,5 mln. ton. Deze groei zal eventueel kunnen plaatsvinden in twee stadia, waarvan het eerste niet veel kleiner zal mogen zijn dan een 750.000 ton. De belangstellende lezer verwijzen wij naar het betreffende hoofdstuk in het rapport van de studiec ommissie van Berkum en naar een artikel van Prof. Dr. J. F. ten Doesschate, waarin deze problematiek eveneens is behandeld ³⁾.

¹⁾ „Rapport van de studiec ommissie van Berkum omtrent de mogelijkheden tot vestiging van een nieuw geïntegreerd massastaalbedrijf in Nederland”.

²⁾ De Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V., de N.V. Nederlandsche Kabelfabrieken en de Staatsmijnen in Limburg.

³⁾ „Over de problematiek der vestiging van een tweede ijzer- en staalbedrijf in Nederland” in „E.-S.B.” van 30 maart 1960.

Zoals wij reeds in een vorige publikatie opmerkten ⁴⁾, kan men het op prijs stellen, dat op het vraagstuk van de noodzakelijke capaciteit bij vestiging van een nieuw bedrijf met zo'n nadruk wordt gewezen. Hiermee wil niet gezegd zijn, dat slechts bij een dergelijke grote opzet een kostprijs wordt bereikt, welke het mogelijk maakt een plaats binnen de E.G.K.S. te veroveren. Een gefundeerde uitspraak hierover is alleen mogelijk na bestudering van het project, dat *in feite* zal worden opgericht. Het is niet onmogelijk, dat vestiging op een bepaalde plaats met dermate belangrijke vestigingsvoordelen is verbonden, dat de omvang van de eerste opzet een capaciteit toelaat, die lager is dan de gestelde 0,75 à 1,5 mln. ton, terwijl de weg naar een grotere capaciteit in een langzamer tempo kan worden afgelegd dan bij vestiging op andere minder gunstig gelegen plaatsen. Men moet het bij voorbaat niet uitgesloten achten, dat een dergelijke situatie zich op Rozenburg zal voordoen. De ontwikkeling van bestaande bedrijven alsmede de opzet van met Rozenburg vergelijkbare bedrijven, zoals Duinkerken en Gent, ondersteunen deze opvatting.

⁴⁾ „Het staalproject Europort; capaciteit en vestigingsplaats” in „E.-S.B.” van 29 juni 1960.

HOOFDSTUK II. HET TOEKOMSTIG STAALVERBRUIK

Naar de studiecmissie van Berkum in haar rapport mededeelt, is zij bij haar onderzoekingen omtrent de toeneming van het staalverbruik in eerste instantie uitgegaan van een in 1959 verschenen studie van de Economic Commission for Europe ⁵⁾. Volgens laatstgenoemde studie zou de staalproductie in de gehele wereld toenemen van ca. 293 mln. ton ruwstaal in 1957 tot ca. 630 mln. ton in de jaren 1972/1975. Over 15 jaar komt dit neer op een gemiddelde groei van 5,3 pCt. per jaar. Het ruwstaalverbruik in de landen der E.G.K.S. zou toenemen van ca. 47 mln. ton in 1957 tot ca. 90 mln. ton in 1972/1975. De gemiddelde groei per jaar bedraagt hier 4,3 pCt. Het ruwstaalverbruik in Nederland zou stijgen van 2,88 mln. ton in 1957 tot 6,50 mln. ton in 1972/1975. Deze toeneming is groter dan gemiddeld voor de landen der E.G.K.S. en bedraagt 5,6 pCt. per jaar.

De studiecmissie van Berkum zegt, dat zij de algemene visie van het rapport van de Economic Commission for Europe, dat er nog ruime mogelijkheden zijn voor een groei van het staalverbruik in Europa, kan onderschrijven. Zij acht echter geen redenen aanwezig om voor Nederland een sterkere groei aan te nemen dan voor de gehele E.G.K.S.

De argumenten, welke de Economic Commission for Europe voor deze sterkere groei aanvoert, namelijk:

a. er mag voor Nederland een daling worden verwacht van de netto-indirecte import, d.w.z. van produkten, waarin staal uiteindelijk is verwerkt, als gevolg van een bestaande ruimte voor de groei van de staalverwerking in Nederland. Dat deze ruimte aanwezig is, blijkt uit de omstandigheid, dat het verbruik van walsierijprodukten (staalverwerking) per hoofd der bevolking in Nederland relatief laag is ten opzichte van andere landen der E.G.K.S., terwijl het eindverbruik van staal in eindprodukten per hoofd wél op het niveau van dat der landen der E.G.K.S. ligt;

b. het gebrek aan ruimte in de industriële centra van Noord-West-Europa, in het bijzonder in het Ruhrgebied, zal, mede onder de invloed van de Gemeenschappelijke Markt, een verschuiving van de staalindustrie veroorzaken naar de kust en wel hoofdzakelijk naar grote havens, zoals Rotterdam;

hebben de commissie niet kunnen overtuigen en wel om de volgende redenen:

„„Ruimte” voor een verdere ontwikkeling van de Nederlandse staalverwerkende industrie is er mogelijk wel, doch deze ontwikkeling heeft haar eigen karakteristiek: rekening dient te worden gehouden met het feit, dat onze nabuurlanden op dit gebied hoog ontwikkeld zijn en dat de produkten van deze industrieën door de E.E.G. in steeds toenemende mate vrijelijk toegang tot de Nederlandse markt zullen krijgen. Een groei van de Nederlandse staalverwerkende industrie, die sneller zou zijn dan die van het E.G.K.S.-gemiddelde, is naar de mening van de commissie slechts te verwachten, wanneer belangrijke nieuwe initiatieven op dit gebied in ons land zouden worden genomen (bijv. grootscheepse aanpak automobiellindustrie) (zie hierover ook par. 3 [van het rapport van Berkum, W.C.K.]).

De situatie van het Ruhrgebied als grote industriële concentratie lijkt de commissie nog steeds zodanig, dat deze aan-

trekkelijk is voor verdere uitbreidingen aldaar en aan de waarde van het argument van ruimtegebrek aan de Ruhr kan zij geen grote betekenis toekennen.

Het ook wel aangevoerde argument, dat uitbreiding van de staalproductie in Nederland op zichzelf de metaalverwerkende industrie krachtig zou stimuleren wordt door de commissie niet gedeeld (zie par. 3 [van het rapport]). Voorts heeft de commissie geconstateerd, dat in de vijftiger jaren het staalverbruik in Nederland juist minder is gestegen dan in de gehele E.G.K.S. Dit verschijnsel doet zich voor zowel bij de platte produkten, die in Nederland zelve worden gefabriceerd als bij de niet-platte produkten.

Mogelijk zijn er factoren aan te wijzen in de andere landen van de E.G.K.S., die min of meer tijdelijk hebben bijgedragen tot een hoger gemiddeld E.G.K.S.-percentage. In ieder geval is er o.i. echter geen voldoende aanleiding om te veronderstellen, dat in de toekomst de Nederlandse cijfers nu sneller zouden gaan stijgen dan die in de andere landen der E.G.K.S.

De commissie heeft derhalve getracht zelfstandig ramingen van het Nederlandse toekomstige staalverbruik op te stellen en wel voor de jaren 1970 en 1965”.

Tot zover de commissie van Berkum ten aanzien van de argumentatie van de E.C.E. Alvorens nader in te gaan op de bezwaren van deze commissie zullen wij in het kort de door de Economic Commission for Europe gehanteerde onderzoekmethoden omschrijven.

Onderzoekmethoden van de E.C.E.

Zoals de E.C.E. zelf zegt, zijn de door haar gebruikte methoden te beschouwen als een combinatie van eenvoudige wiskunde en praktische waarde-oordelen over de situatie in elk land. Degenen, die voor de prognose verantwoordelijk zijn, genoten het grote voordeel, dat zij gebruik konden maken van het praktische oordeel en de afwijkende opvattingen van ervaren kenners van de trends op staalgebied.

De E.C.E. heeft het bekende feit bevestigd, dat de groei van het staalverbruik afneemt naarmate het absolute niveau van dit verbruik toeneemt. Dit gegeven, dat ook bij andere economische factoren kan worden waargenomen, vormde het uitgangspunt bij het vaststellen van de toekomstige trends in het staalverbruik en de staalproductie. De werkwijze, welke werd gevolgd, bestond hierin, dat de jaarlijkse procentuele groei van de wereldstaalproductie (of -consumptie) ⁶⁾ is beschouwd als een functie van de absolute omvang van de wereldstaalproductie in het eerste van de twee jaren, waarover deze groei is berekend. Teneinde schommelingen op korte termijn uit te schakelen zijn vijfjaarlijkse voortschrijdende gemiddelden gehanteerd. De jaren, waarin een absolute daling van de groei kon worden geconstateerd, zijn niet in de berekeningen opgenomen. Het betrof hier voornamelijk de jaren van de beide wereldoorlogen en de economische depressie in de jaren dertig. Het onderzoek had betrekking op de periode 1868-1957.

Wat betreft de praktische toepassing van de gevonden formule ⁷⁾ merkt de E.C.E. op, dat deze een geleidelijk stijgende groei weergeeft. Onderbrekingen in deze groei worden door haar niet tot uitdrukking gebracht. De verkregen trend past zich goed aan bij de feitelijke procentuele toeneming van de wereldstaalproductie. Het blijkt dat elke belangrijke afwijking van de berekende en

⁶⁾ In de long-run kunnen wijzigingen in de omvang van de voorraden worden verwaarloosd.

⁷⁾ $\log g = 1,30436 - 0,22197 \log A$ ($r = 0,7846$; $S = 0,1390$).

⁵⁾ „Long-term trends and problems of the European steel industry”, Geneva 1959.

werkelijke waarden wordt gevolgd door een spoedig herstel met groeipercentages, welke hoger zijn dan normaal tot de aansluiting met het vroegere niveau weer is bereikt.

Wat betreft haar praktisch gebruik merkt de E.C.E. verder op, dat, door het feit, dat de curve geen maximum heeft, zij niet kan worden toegepast op heel lange perioden. Zij is niettemin van mening, dat de formule wel geldt tot de periode 1972-1975, daar niet te verwachten valt, dat de wereldstaalproductie dan reeds haar historisch maximum zal hebben bereikt.

De hierboven weergegeven tendentie van een dalend groeipercentage van het staalverbruik naarmate het niveau van dit verbruik hoger ligt, is eveneens waar te nemen in de afzonderlijke landen. De mate van deze daling is echter verschillend naarmate het economisch meer of minder ontwikkelde landen betreft.

Door middel van een geografische vergelijking heeft de E.C.E. dit voor verschillende groepen van landen aangetoond. Dit geschiedde door het statistisch vaststellen van een in het verleden waargenomen verband tussen de gemiddelde jaarlijkse groei van de staalconsumptie per hoofd over een bepaalde periode (1950-1957) en het niveau van het verbruik per hoofd aan het begin van deze periode. Grafisch zijn deze relaties tot uitdrukking gebracht door twee dalende curven, elk weergevende het gemiddelde voor verschillende groepen van landen. Deze curven vertonen een verschillende helling en ligging, overeenkomstig de omstandigheid of het economisch snel of niet snel ontwikkelende landen betreft.

Het zou in het kader van dit artikel te ver voeren zelfs een kort overzicht te geven van de gronden waarop de E.C.E. zich heeft gebaseerd bij het uitvoeren van haar statistische bewerkingen. Wij volstaan met erop te wijzen, dat zij van mening is, dat deze, met het door ons reeds besproken toekomstige wereldstaalverbruik als achtergrond, slechts dienen als uitgangspunten, welke door aanvullende kwalitatieve overwegingen kunnen leiden tot ramingen van de toekomstige staalconsumptie en staalproductie in de afzonderlijke landen en groepen van landen. Deze schattingen strekken zich uit tot de jaren 1972-1975.

Deze aanvullende kwalitatieve beschouwingen vonden een grondslag in de volgende feitelijke waarnemingen:

1. Voor de meeste landen is op grond van het werkelijk verloop in de afgelopen vijftig jaren een extrapolatie gemaakt van het afnemend groeipercentage van het staalverbruik.

2. Er is een correctie gemaakt in verband met een wel of niet als waarschijnlijk te achten toeneming van de indirecte exporten en importen, welke sterker zal zijn dan de toeneming van het staalverbruik.

3. Er is rekening gehouden met een mogelijke en waarschijnlijke specialisatie in takken van industrie met een hoog specifiek staalverbruik en een hieruit voortvloeiend hoger dan gemiddeld groeipercentage van het staalverbruik.

4. De ontwikkeling van het aandeel van de staalverwerkende industrieën in de totale industriële productie in die landen, waar dit aandeel sneller groeit dan de totale productie, is onderzocht. Nagegaan is dus of een sterkere toeneming van de staalintensiviteit in de economie van een land verwacht mag worden als gemiddeld kon worden waargenomen.

5. Tenslotte zijn de berekende cijfers ten aanzien van de toekomstige groei van de staalconsumptie getoetst aan ramingen, welke zijn gemaakt op grond van de groei van

het bruto nationaal produkt of van de totale industriële productie.

De ramingen van de E.C.E. luiden voor de landen van de E.G.K.S. als volgt.

TABEL I.

Staalverbruik in 1957 en geschatte trendwaarden voor 1972-1975

(× 1.000 ton ruwstaalequivalent en kg per hoofd)

	1957		Trendwaarde 1972-1975		Procentuele toeneming	
	1.000 ton	kg per hoofd	1.000 ton	kg per hoofd	absoluut	per hoofd
België-Luxemburg	2.929	315	5.200	505	78	60
Frankrijk	12.770	290	25.000	545	96	88
Saar	800	800	1.000	900	25	13
Italië	6.733	139	16.000	320	138	130
Nederland	2.876	261	6.500	524	126	101
West-Duitsland	21.097	393	36.000	653	71	66
Totaal E.G.K.S.	47.205	282	89.700	513	90	82
Totaal West-Europa ..	78.798	229	151.500	411	92	79

Uit de tabel blijkt, dat de E.C.E. nog ruime mogelijkheden aanwezig acht voor de groei van het staalverbruik in West-Europa.

Uit het rapport van de commissie van Berkum blijkt niet, dat zij bezwaren heeft tegen het door de E.C.E. uitgevoerde onderzoek, waarvan de door deze commissie aangevochten argumenten slechts een onderdeel uitmaken. Alvorens over te gaan tot een bespreking van de ramingen van het toekomstige Nederlandse staalverbruik, welke de commissie van Berkum zelfstandig heeft opgesteld, zullen wij dan ook slechts ingaan op deze argumenten.

Zoals dus bleek, wordt de stelling, dat uitbreiding van de staalproductie in Nederland op zichzelf de metaalverwerkende industrie krachtig zou stimuleren door de commissie van Berkum niet gedeeld. Het is niet geheel duidelijk, wat de commissie van Berkum hier bedoelt. Ontkent zij het bestaan van elke stimulans of slechts het bestaan van een *krachtige* stimulans. Indien het laatste het geval is, hetgeen gezien de formulering van de commissie waarschijnlijk lijkt, rijst de vraag, wat onder krachtig wordt verstaan. Belangrijker dan een uitspraak hierover lijkt ons echter de constatering, dat niet ontkend wordt, dat van een stimulans sprake is.

In ons artikel in „E.-S.B.” van 22 juni 1960 ⁸⁾ is deze problematiek eveneens ter sprake gekomen. Wij stelden toen, „dat het argument, dat uitbreiding van de basisindustrie stimulerend werkt op de verwerkende industrie op zijn minst houdbaar is in het geval, dat beide industrieën reeds een zekere graad van ontwikkeling hebben bereikt”. Bij een voortgaande industriële ontwikkeling is dan zonder twijfel mede sprake van een stimulans, welke de verwerkende industrie ondervindt van de basisindustrie. Wij merkten bovendien op dat de hypothese, dat de verwerkende metaalindustrie onafhankelijk zou zijn van de plaats, waar de door haar als grondstof te verwerken produkten worden vervaardigd, met het oog op het gewicht en het volume van deze produkten onhoudbaar is te achten.

Het is wellicht niet overbodig nogmaals te wijzen op het feit, dat in de Kamerdebatten inzake de oprichting van de N.V. Breedband tijdens de zitting 1949-1950 ten aanzien van deze problematiek van een duidelijk stand-

⁸⁾ „Enkele aanvullende economische beschouwingen betreffende het staalproject Europort”.

punt blijkt is gegeven. Overigens blijkt de moeilijke positie van de walsdraadverwerkende industrie in Nederland algemeen te worden erkend. Zij vormt een duidelijke bevestiging van de stelling, die door de commissie van Berkum wordt bestreden.

De commissie van Berkum voert als volgend argument tegen de raming van de E.C.E. wat betreft de te verwachten relatief sterkere stijging van het staalverbruik in Nederland dan gemiddeld in de landen der E.G.K.S. aan, dat zij heeft geconstateerd, dat in de jaren vijftig het staalverbruik in Nederland minder is gestegen dan in de gehele E.G.K.S.

Hierbij ziet de commissie naar onze mening over het hoofd, dat de cijfers van het staalverbruik in de jaren vijftig in sterke mate zijn beïnvloed door de zeer sterke stijging van het staalverbruik in de Bondsrepubliek als gevolg van het na-oorlogs herstel in dit land. Deze stijging van het staalverbruik door de staalverwerkende Duitse industrie is dus door bijzondere tijdelijke omstandigheden veroorzaakt. Een vergelijking tussen het staalverbruik in Nederland en dat in de landen der E.G.K.S., exclusief West-Duitsland, geeft dan ook een ander beeld. Het blijkt dan, dat het staalverbruik in Nederland niet achter is gebleven.

TABEL 2.

Berekend verbruik van ruwstaal in de landen der Gemeenschap
(× 1 mln., ton)

Jaar	Nederland		E.G.K.S.		E.G.K.S. excl. West-Duitsland	
	absoluut	index	absoluut	in pCt.	absoluut	in pCt.
Gemiddelde 1949 t/m 1951 = 100	1,55	100	24,49	100	14,00	100
1953	2,16	139	31,75	130	16,93	121
1955	2,59	167	41,84	171	20,12	144
1957	2,79	180	45,54	186	24,10	172
1958	2,41	155	44,52	182	23,37	167
1959	2,66	172	47,15	193	23,08	165
1960	3,11	201	55,68	227	27,52	197

Bron: Statistisch Handboek Kolen en Staal, Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschap.

Het is hier de plaats nader in te gaan op de vraag wat nu eigenlijk onder staalverbruik dient te worden verstaan. Dit om verwarring te voorkomen.

TABEL 3. „Apparent consumption” (a.c.) en „apparent utilization” (a.u.) in de E.G.K.S.-landen in kilogrammen per hoofd

	België-Luxemburg		Frankrijk-Saar		Italië		Nederland		West-Duitsland a)	
	a.c.	a.u.	a.c.	a.u.	a.c.	a.u.	a.c.	a.u.	a.c.	a.u.
1929	222	184,3	199	177,1	60	61,8	175	216,6	200	160,3
1936-1938	180	151,0	132	123,5	52	52,0	136	167,0	264	237,9
1957	315	285,3	302	277,8	139	131,7	261	283,0	393	329,5

a) In 1929 en 1936-1938: Duitsland.

Bron: „Long-term trends and problems of the European steel industry”.

TABEL 4. „Apparent consumption” en „apparent utilization” in de landen der E.G.K.S. (× 1.000 ton ruwstaalequivalent)

	„Appar. consumption”		„Appar. utilization”		Verschil		„Apparent consumption.” in pCt. van „apparent utilization”			
	1936-38	1957	1936-38	1957	1936-38	1957	1936-38	1957	1936-38 = 100	
									1936-38	1957
België-Luxemburg	1.555	2.929	1.305	2.655	250	274	119	110	100	92
Frankrijk-Saar	5.457	13.570	5.132	12.526	325	1.044	106	108	100	102
Italië	2.280	6.733	2.259	6.386	21	347	101	105	100	104
Nederland	1.167	2.876	1.436	3.119	— 269	— 243	81	92	100	114
West-Duitsland	17.897	21.097	16.146	16.942	1.751	4.155	111	125	100	113
E.G.K.S.	28.356	47.205	26.278	41.628	2.078	5.577	108	113	100	105

Bron: „Long-term trends and problems of the European steel industry”.

In het rapport van de Economic Commission for Europe onderscheidt men de begrippen „apparent consumption of steel” en „apparent utilization of steel”.

Onder „apparent consumption of steel” verstaat men de verbruikte hoeveelheden gewalste, gegoten of gesmede produkten. Voorraadschommelingen zijn buiten beschouwing gelaten. Verreweg het grootste aandeel wordt gevormd door walserijprodukten, zodat men ten naastebij kan spreken van het verbruik van walserijprodukten in de staalverwerking.

Onder „apparent utilization of steel” wordt verstaan de in de voorgaande alinea omschreven „apparent consumption”, gecorrigeerd voor de indirecte handel in staal in de vorm van eindprodukten. Bij de indirecte handel⁹⁾ kan men uiteraard een onderscheid maken in exporten en importen van staalbevattende gefabriceerde eindprodukten, zoals bijv. auto's, schepen, huishoudelijke artikelen enz. De „apparent utilization” geeft dus in feite weer de hoeveelheid staal, welke uiteindelijk in het eigen land blijft, uitgedrukt in ruwstaalequivalent. Het verschil met de „apparent consumption” wordt dus gevormd door de hoeveelheid staal, welke aanwezig is in het saldo van de indirecte handel in staalbevattende eindprodukten, omgerekend in ruwstaalequivalent.

Uit een vergelijking van beide grootheden blijkt nu, dat het verbruik van walserijprodukten in Nederland (d.w.z. „apparent consumption” in de staalverwerkende bedrijven) per hoofd van de bevolking relatief laag is t.o.v. andere landen der E.G.K.S., terwijl het eindverbruik van staal in staalprodukten („apparent utilization”) in Nederland op ongeveer hetzelfde niveau ligt als in de landen der E.G.K.S. Dit structuurverschil wijst in beginsel op het bestaan van verdere afzetmogelijkheden van de staalverwerkende industrie in Nederland op de binnenlandse markt, waardoor de indirecte import zal kunnen afnemen.

Wat betreft de verbruikscijfers in de andere landen der E.G.K.S. wijzen wij op het feit, dat de „apparent consumption” hoger is dan de „apparent utilization”. Dit wijst op

⁹⁾ Onder directe handel dient men te verstaan de handel van in hoofdzaak walserijprodukten, bestemd voor verwerking in industriële eindprodukten.

het bestaan van een netto exportoverschot in de indirecte handel van die landen. Zelfs Italië, een land met een relatief laag verbruik van staal in de staalverwerkende industrie; heeft in de indirecte handel een netto exportpositie weten op te bouwen. Dat Nederland nog moet worden gerekend tot de netto importlanden, blijkt eveneens uit tabel 4.

Uit het verloop der cijfers in de voorgaande tabellen concluderen wij:

1. Alle landen, uitgezonderd Nederland, beschikken over een staalverwerkende industrie, waarvan de productie, uitgedrukt in 1.000 tonnen ruwstaalequivalent, omvangrijker is dan het binnenlands eindverbruik van staal. Deze landen zijn wat dit verschil betreft te beschouwen als netto exportlanden in de indirecte handel. Nederland is te beschouwen als het enige netto importland van eindproducten der staalverwerkende industrie.

2. De Nederlandse staalverwerkende industrie is in het tijdvak 1936/38-1957 relatief sterker gegroeid dan gemiddeld in de landen der E.G.K.S. De groei in de periode 1949/51-1960 is zodanig geweest, dat een relatief sterkere groei van het staalverbruik in Nederland dan gemiddeld in de landen der E.G.K.S. in de toekomst tot de reële mogelijkheden behoort, mede gelet op de constatering,

a. dat de „apparent consumption” ten opzichte van de „apparent utilization” over de periode 1936/38-1957 in Nederland relatief sterker is gestegen dan gemiddeld in de E.G.K.S. Het omslaan van een importsaldo in de indirecte handel in een exportsaldo is te verwachten door voortgaande importvervangende en vergroting van de export wegens groei en uitbreiding van het produkten-assortiment der Nederlandse staalverwerkende industrie;

b. dat belangrijke nieuwe initiatieven op het gebied der staalverwerking in ons land reeds zijn ondernomen (automobiellindustrie in Eindhoven). Andere initiatieven kunnen worden verwacht, zoals bijv. uitbreiding der draadverwerkende industrie op grond van de verbeterde mogelijkheden om walsdraad te betrekken uit een nieuw op te richten staalindustrie.

Tenslotte merken wij op, dat wij met de commissie van Berkum van mening zijn, dat het Ruhrgebied als grote industriële concentratie aantrekkelijk kan zijn voor uitbreiding der staalindustrie aldaar. Er worden evenwel in het Ruhrgebied zelf ook andere geluiden vernomen.

Ramingen van het toekomstig Nederlands staalverbruik door de commissie van Berkum.

De werkwijze en de resultaten van de onderzoeken van de commissie van Berkum waren als volgt:

1. Er is gezocht naar het verband, dat in Nederland bestaat tussen de industriële productie en het staalverbruik. Over een lange periode bezien bleek nu, dat het staalverbruik aanvankelijk sneller is gestegen dan de industriële productie; geleidelijk echter is de verhouding der resp. groeipercentages (de zgn. elasticiteit) gedaald.

2. Deze ontwikkeling hangt samen met verschillende factoren, waarvan de commissie noemt:

a. een geleidelijk afnemende verwerking van staal per eenheid industrieel produkt, samenhangende met een meer efficiënt gebruik van staal;

b. de opkomst van vervangingsmaterialen;

c. een relatief sterke groei van de niet staalverwerkende sectoren (chemie, elektronica).

Een factor, welke in de andere richting werkt, wordt gevormd door een als gevolg van de stijgende welvaart

toenemend gebruik van duurzame consumptiegoederen, waarin staal is verwerkt. Het verbruik van walserijproducten door de staalverwerkende industrie in Nederland zou volgens de commissie van Berkum hiervan slechts een gedeeltelijke invloed ondergaan, omdat in Nederland bepaalde duurzame consumptiegoederen niet worden gefabriceerd.

3. Met het oog, op de prognoses is uitgegaan van de basisperiode 1954 t/m 1960 en wel op grond van de veronderstelling, dat deze periode een gehele conjunctuurcyclus van opgang, terugslag en herstel van de normale ontwikkeling van het staalverbruik zou omvatten.

4. De studiegroep gaat ervan uit, dat de elasticiteit in de toekomst een gemiddelde waarde zal hebben van 0,85 met een bovengrens van 0,90 en een benedengrens van 0,80.

5. De industriële productie in 1970 is maximaal en minimaal geraamd op resp. 239 pCt. en 191 pCt. van de productie in 1955. Het gemiddelde is gesteld op 215 pCt.

6. Uitgaande van het gemiddelde staalverbruik in de jaren 1954 t/m 1960 (2,63 mln. ton per jaar) en in aanmerking genomen de hierboven vermelde verwachtingen ten aanzien van de industriële productie en de elasticiteit heeft de commissie van Berkum berekend, dat het staalverbruik kan groeien tot gemiddeld 4,8 mln. ton in 1970, met een bovengrens van 5,2 mln. ton en een benedengrens van 4,5 mln. ton. Door rechtlijnige logaritmische interpolatie is voor 1965 een gemiddeld staalverbruik berekend van 3,8 mln. ton.

Ten aanzien van de door de commissie van Berkum uitgevoerde berekeningen merken wij het volgende op.

1. De keuze van de zgn. basisperiode is voor de uitkomsten van de berekeningen van groot belang. De uitspraak van de commissie, dat de periode 1954 t/m 1960 een gehele conjunctuurcyclus omvat, kan niet worden onderschreven. Naar onze mening kan men in het naoorlogse economisch leven in ons land niet spreken van een conjunctuurcyclus, hoogstens van betrekkelijk korte perioden van stagnatie in de hoogconjunctuur. Het jaar 1958 kan als een dergelijk dieptepunt worden beschouwd. De jaren, die daarop volgen, geven echter weer een spoedig herstel te zien van een periode van hoogconjunctuur, welke reeds jaren aanhoudt.

2. Het gevolg van de werkwijze van de commissie van Berkum is, dat een onbevredigende aansluiting wordt verkregen tussen het voor de toekomst geraamde en het in het verleden geconstateerde feitelijke verbruik. Dit blijkt duidelijk, wanneer men de drie curven in grafiek 1 van het rapport van de commissie van Berkum, weergevende het verloop van het toekomstig ruwstaalverbruik, terugextrapoleert. Deze drie curven liggen ver boven de lijn van het werkelijk staalverbruik in de periode 1949-1953. Zelfs de lijn van het maximale verbruik vertoont nog een aanzienlijke afwijking naar boven. Naar onze mening zou het de voorkeur hebben verdiend de periode 1949-1953 eveneens in de beschouwingen te betrekken.

3. Zich verplaatsend in de gedachtengang van de commissie van Berkum kan men zich vervolgens afvragen, waarom het juist de zgn. conjunctuurcyclus 1954-1960 moet zijn, welke als basis moet dienen voor ramingen van het toekomstig staalverbruik. Er zijn conjunctuurcycli denkbaar, waarin het verband tussen staalverbruik en industriële productie anders zal luiden en welke een betere grondslag vormen voor toekomstramingen.

Op grond van het bovenstaande menen wij, dat een beoordeling van het toekomstig staalverbruik op basis van de korte periode 1954-1960 als onjuist moet worden beschouwd.

Alvorens de resultaten te vermelden van onze eigen ramingen willen wij nog op een principiële punt wijzen. Het baseren van het toekomstig staalverbruik op één enkele relatie stuit op ernstige bezwaren, aangezien zich situaties kunnen gaan voordoen, welke voor een klein land als het onze aanzienlijk grotere gevolgen hebben dan voor een groot land. Wij denken bijv. aan de steeds grotere invloed, welke een succesvolle ontwikkeling van de auto-industrie in ons land kan hebben op het staalverbruik. Hetzelfde geldt voor de produktie van andere duurzame gebruiksgoederen en machines.

Het oprichten en uitbreiden van dergelijke bedrijven in ons land zal gemakkelijk leiden tot een wijziging van het verband tussen staalverbruik en industriële produktie. Daarom verdient een prognose in ruimer verband, zoals de E.C.E. heeft opgesteld, de voorkeur. In ieder geval kan niet worden volstaan met het bestuderen van een enkel verband. Toetsing met andere economische grootheden is noodzakelijk.

Andere ramingen van het toekomstig Nederlands staalverbruik.

1. Door ons zijn berekeningen uitgevoerd, waarbij het verband is bepaald tussen het totale ruwstaalverbruik en het indexcijfer der industriële produktie (1953 = 100) voor de periode 1949-1960. De gevonden regressievergelijking luidde:

$$S = 0,022 P - 0,204 \quad (R = 0,954)$$

Op basis van een industriële produktie in 1965 van 169 pCt.¹⁰⁾ ten opzichte van 1955 berekenden wij een gemiddeld staalverbruik in eerstgenoemd jaar van 4,18 mln. ton. Voor 1970 berekenden wij bij een industriële produktie van 218 pCt.¹⁰⁾ ten opzichte van 1955 een ruwstaalverbruik van 5,46 mln. ton.

2. Teneinde deze uitkomsten te toetsen is door ons een andere berekening uitgevoerd, waarbij het verband is vastgesteld tussen het verbruik van ruwstaal per hoofd der bevolking en het bruto nationaal produkt per hoofd der bevolking (constante prijzen 1953 = 100). Deze berekeningen werden eveneens uitgevoerd voor de periode 1949-1960.

De gevonden regressievergelijking luidde:

$$\frac{S}{B} = 2,885 \frac{Y}{B} - 101 \quad (R = 0,942)$$

Op basis van een bruto nationaal produkt per hoofd der bevolking in 1965 van 132 pCt.¹¹⁾ ten opzichte van 1955 berekenden wij voor 1965 een ruwstaalverbruik per hoofd der bevolking van 329 kg per jaar. Met inachtneming van een inwonertal in Nederland van 12,29 mln. in 1965 resulteert voor dat jaar een totaal ruwstaalverbruik van 4,04 mln. ton. Op analoge wijze berekenden wij voor 1970 een totaal ruwstaalverbruik van 5,19 mln. ton.

¹⁰⁾ Ontleend aan „Memorandum inzake de omschrijving van de „algemene doelstellingen staal“ der Gemeenschap”, Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen van 5 april 1962.

¹¹⁾ Afgeleid uit ramingen omtrent de groei van het bruto nationaal produkt t.o.v. 1955 in de in noot 10 genoemde publikatie en een recente raming van het Centraal Bureau voor de Statistiek inzake de toekomstige loop der Nederlandse bevolking.

3. Andere onderzoeken, eveneens voor de periode 1949-1960, betreffen het verband tussen het totale ruwstaalverbruik in Nederland en de bruto investeringen in vaste activa van bedrijven (constante prijzen, prijsniveau 1953 = 100). De gevonden regressievergelijking luidde:

$$S = 0,413 I + 0,195 \quad (R = 0,948)$$

Op basis van verwachte bruto investeringen in vaste activa van bedrijven van 176 pCt. in 1965 ten opzichte van 1955 berekenden wij een totaal ruwstaalverbruik van 4,18 mln. ton in 1965. Voor 1970 werd een verbruik berekend van 5,49 mln. ton.

4. Andere ramingen van de binnenlandse staalbehoefte kunnen worden ontleend aan het in noot 10 genoemde Memorandum van de Hoge Autoriteit van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. In deze publikatie is een tweetal methoden omschreven.

De eerste methode komt neer op het extrapoleren van in het verleden waargenomen relaties tussen het staalverbruik enerzijds en resp. het indexcijfer der industriële produktie en het bruto nationaal produkt anderzijds. Er zijn twee verbanden vastgesteld, namelijk lineaire relaties tussen de variabelen en relaties met constante elasticiteit (lineaire relaties tussen de logaritmen van de variabelen). De schattingen voor Nederland voor 1965 variëren van een staalverbruik van 4,2 mln. ton (relatie met constante elasticiteit en de industriële produktie als verklarende variabele) tot 3,7 mln. ton (lineaire relatie met het bruto nationaal produkt als verklarende variabele). Het blijkt, dat deze ramingen in het algemeen een goede overeenstemming vertonen met de onze vermeld onder de punten 1, 2 en 3. De laagste raming van de Hoge Autoriteit (3,7 mln. ton) komt overeen met die van de commissie van Berkum (3,8 mln. ton). Al deze ramingen zijn dus het resultaat van een globale methode van onderzoek, waarvan de Hoge Autoriteit in haar reeds genoemde Memorandum het volgende opmerkt (blz. 740/62 van het Memorandum):

„Deze klassieke methode is in het bijzonder gebruikt bij de vorige opstelling van de algemene doelstellingen en vormt ook de gangbare methode bij toepassingen in verschillende landen van de Gemeenschap. Zij heeft het voordeel gemakkelijk toepasbaar te zijn en alleen gebruik te maken van de toekomstige waarde van de variabelen die op het ogenblik het best bekend zijn, te weten het bruto nationaal produkt of het indexcijfer van de industriële produktie. Tegelijkertijd verhindert echter het globale karakter van deze methode rekening te houden met de gevolgen van wijzigingen in de groeipercentages van de verschillende economische sectoren ten opzichte van elkaar, evenals met het verschijnsel van de substitutie door andere produkten of verandering van het staalverbruik per eenheid van het eindprodukt. Met andere woorden: de methode berust op de impliciete veronderstelling, dat de ontwikkeling gedurende de komende jaren zal blijven verlopen langs de lijnen, waarlangs ze ook in de als basisperiode genomen voorafgaande jaren is verlopen”.

Deze overwegingen vormden voor de Hoge Autoriteit aanleiding een tweede meer gedetailleerde methode van onderzoek te hanteren. Deze methode komt neer op het vaststellen van de te verwachten ontwikkeling van de bedrijvigheid in de verschillende verbruikssectoren om vervolgens te komen tot een raming van de staalbehoefte. Zij leidde voor Nederland tot een raming van het ruwstaalverbruik van 3,5 mln. ton in 1965. De Hoge Autoriteit merkt op, dat de op sectoren gebaseerde methode steeds wat lagere uitkomsten geeft dan de globale methode. Het verschil is echter nauwelijks significant en men concludeert dan ook, dat het verschijnsel van verzadiging van de staal-

behoefte in de periode tot 1965 nog niet scherp aan de dag treedt. Men komt eveneens tot de gevolgtrekking, dat het tot 1965 niet waarschijnlijk lijkt, dat staal in aanzienlijke mate door concurrerende produkten zal worden vervangen, welke conclusie door deskundigen is bevestigd. Door de op sectoren gebaseerde methode kan men rekening houden met wijzigingen in de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende sectoren van het economisch leven en met substitutieverschijnselen en wijzigingen, die zich zullen voordoen in het specifieke staalverbruik. Eveneens kunnen de gevolgen van veranderingen in de indirecte staaluitvoer in de beschouwingen worden betrokken, omdat niet alleen de binnenlandse afzet maar ook de uitvoer bepalend is voor de bedrijvigheid in de bedrijfstakken. De op sectoren gebaseerde methode biedt bovendien de mogelijkheid tot het verantwoord verdelen van de totale staalbehoefte over de verschillende categorieën walsierijprodukten.

Wat betreft de praktische toepassing van de op sectoren gebaseerde methode merkt de Hoge Autoriteit op, dat zij de onderzoeker voor een groot aantal moeilijkheden stelt. Een verantwoorde toepassing maakt het noodzakelijk te beschikken over uitgebreid cijfermateriaal zowel ten aanzien van de onderscheiding van het economisch leven in sectoren als ten aanzien van de ontwikkeling in de verwerkingstechnieken van staal. Momenteel is de kennis hieromtrent nog onzeker. Zij is dan ook van mening, dat, hoewel verschillende moeilijkheden reeds zijn opgelost, er nog overblijven, die in volgende studies onder het oog moeten worden gezien. Deze studies dienen vooral gericht te zijn op de samenhang tussen de omvang van de bedrijvigheid in de verschillende bedrijfstakken en op de ontwikkeling van het specifieke staalverbruik, hetzij als gevolg van zekere technische veranderingen, hetzij als gevolg van de veranderingen in de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende produktiegroepen van een bedrijfstak. Of, zoals de Hoge Autoriteit letterlijk zegt, „de onder-

zoekingen moeten er enerzijds op zijn gericht het gehele economische leven in de beschouwing te betrekken en anderzijds meer op de details in te gaan”.

Naar onze mening voldoet de methode van onderzoek van de E.C.E., waarvan wij op de blz. 3 t/m 5 een resumé hebben gegeven beter aan deze eisen dan het onderzoek van de Hoge Autoriteit, zoals dit uit haar Memorandum kan worden afgeleid. Dit is dan ook de reden, waarom wij vooralsnog de voorkeur geven aan de ramingen van eerstgenoemde instantie.

Hierbij hebben wij voorzichtigheidshalve eveneens overwogen, dat de prognoses van de Economic Commission for Europe ten aanzien van het staalverbruik in de E.G.K.S. lager zijn dan die van de Hoge Autoriteit in haar Memorandum. De E.C.E. raamt de trendwaarde van dit verbruik in de periode 1972-1975 op ca. 89,7 mln. ton ruwstaal, terwijl de Hoge Autoriteit veronderstelt dat de binnenlandse behoefte van de Gemeenschap in 1970 tussen 95 en 100 mln. ton ruwstaal zal liggen.

Er is eveneens gebleken, dat de globale berekeningen onder de punten 1, 2, 3 en 4 in hun uitkomsten een goede overeenstemming vertonen. De aldus verkregen ramingen stemmen op hun beurt weer goed overeen met de prognoses van de Economic Commission for Europe. Dit blijkt, wanneer we het door deze instantie voor Nederland geraamde ruwstaalverbruik van 6,5 mln. ton in de periode 1972-1975 als uitgangspunt nemen voor een interpolatie van het ruwstaalverbruik in 1965 en 1970. Het totale verbruik voor deze jaren berekenen wij dan op resp. 4,09 mln. en 5,37 mln. ton.

Op grond van het bovenstaande en mede in aanmerking genomen de smalle basis voor de berekening van het ruwstaalverbruik in Nederland door de commissie van Berkum, concluderen wij, dat een totaal binnenlands verbruik van ruwstaal van resp. 4,10 mln. ton in 1965 en van 5,30 mln. ton in 1970 aanvaardbare uitgangspunten bieden voor het uitvoeren van de hiernavolgende gedetailleerde berekeningen.

HOOFDSTUK III.

HET VERWACHTE VERBRUIK VAN WALSERIJPRODUKTEN IN DE NAASTE TOEKOMST

In hoofdstuk III van haar rapport heeft de commissie van Berkum ramingen gemaakt van het verbruik van walsierijprodukten. Het betreft hier eigen ramingen welke, zoals zij zelf zegt, het karakter hebben van beredeneerde werkhypothesen, gebaseerd op de kennis en het inzicht van de leden van de commissie.

Wat betreft de schattingen van het verbruik van walsierijprodukten in de E.G.K.S. is de commissie uitgegaan van de verdeling der produkten, zoals deze thans is. Hierop zijn in verband met enige algemene, aan het reeds genoemde rapport van de E.C.E. ontleende, tendenties wat betreft de verdeling van het staalverbruik over verbruikende sectoren en naar produkten, verschuivingen toegepast. Vervolgens heeft de commissie de ruwstaalprognose van de E.C.E. verdeeld over de verschillende walsierijproduktgroepen. Zij concludeert, dat de grootste groei wordt gevonden in de sector der platte produkten en binnen de sector der niet-platte produkten in de groep staafstaal en lichte profielen.

De commissie heeft eveneens ramingen opgesteld ten

aanzien van het verbruik van walsierijprodukten in Nederland in 1965 en 1970. Deze ramingen zijn gebaseerd op

TABEL 5.

Verbruik van walsierijprodukten in Nederland in 1965 en 1970
(x 1.000 ton)

	Gem. 1954/1960	Commissie van Berkum		Onze ramingen		Verschil	
		1965	1970	1965	1970	1965	1970
Zware profielen	159	200	225	216	249	16	24
Staaftaal, betonstaal, lichte profielen	410	625	800	675	891	50	91
Middelzwaar profielstaal ..	174	240	300	260	332	20	32
Walsdraad	159	225	280	242	309	17	29
Bandstaal	128	180	220	193	245	13	25
Dikke en middeldikke plaat	459	630	770	677	857	47	87
Dunne plaat en blik	390	610	800	657	891	47	91
	1.879	2.710	3.395	2.920	3.774	210	379
Omgerekend op ruwstaalbasis (x 1,3)	2.440	3.523	4.414	3.797	4.908	274	494
Overig staalverbruik	190	281	355	303	392	22	37
Totaal staalverbruik	2.630	3.804	4.769	4.100	5.300	296	531

ontwikkelingen in het recente verleden, op verwachtingen van de E.G.K.S. en op overwegingen van kwalitatieve aard. Er is eveneens rekening gehouden met de verwachte spreiding in de groeisnelheid van het verbruik der verschillende produktgroepen. In tabel 5 op blz. 8 vermelden wij de ramingen van de studiegroep van Berkum. Ter vergelijking vermelden wij onze ramingen op grond van het door ons berekende ruwstaalverbruik in 1965 en 1970. Hierbij hebben wij de procentuele verdeling over de diverse groepen walserijprodukten aangehouden, waarvan de studiegroep uitgaat.

Uit de tabel blijkt, dat volgens onze berekeningen het verbruik van walserijprodukten in Nederland in de toekomst hoger zal zijn dan volgens de berekeningen van de

commissie van Berkum. Voor 1965 en 1970 zullen de verschillen resp. 210.000 en 379.000 ton aan walserijprodukten bedragen. Omgerekend op ruwstaalbasis en rekening houdend met een relatief gering overig staalverbruik bedragen deze verschillen voor beide jaren resp. 296.000 en 531.000 ton. Het bestaan van deze verschillen heeft, mede rekening houdend met de afzetmogelijkheden van een nieuw staalbedrijf in Nederland op de binnenlandse markt, belangrijke gevolgen voor de conclusies, welke de commissie van Berkum meende te moeten trekken na confrontatie van het door haar berekende verbruik met de optimale produktiecapaciteit van de diverse walserijen. In het volgende zullen wij hier nader op ingaan.

HOOFDSTUK IV.

DE CONCURRENTIEPOSITIE EN DE AFZETMOGELIJKHEDEN VAN EEN NIEUW GEÏNTEGREERD BEDRIJF

In dit hoofdstuk heeft de commissie van Berkum getracht de afzetmogelijkheden van een nieuw geïntegreerd bedrijf te ramen op de binnenlandse markt, in derde landen en in de landen der E.G.K.S.

1. De binnenlandse markt.

De commissie is van mening, dat de eigen binnenlandse markt van grote betekenis zal zijn bij de afzet van bepaalde geprofileerde produkten door een nieuw bedrijf. Op grond van een aantal overwegingen, zoals o.a. de omstandigheid, dat de handel in geprofileerde produkten bindingen heeft met buitenlandse bedrijven en dat een nieuwe producent niet alle gevraagde soorten en maten binnen een bepaalde produktgroep zal kunnen of willen leveren, zegt de commissie, dat een nieuw staalbedrijf in Nederland maximaal ca. 60 pCt. van de binnenlandse markt voor de verschillende produkten zal veroveren. Op dit percentage van 60 zullen wij later in ons betoog terugkomen.

2. Export naar derde landen.

De commissie begint met te stellen, dat een nieuw Nederlands bedrijf, vooral bij ligging aan de kust, voor de export naar enkele belangrijke bestemmingslanden in principe in Nederland gunstig is gelegen. Zij is evenwel van mening, dat het niet gewenst is dat de exportafhankelijkheid van een dergelijk bedrijf aan de kust te groot zou worden. Het besluit over de oprichting van een dergelijk bedrijf zou zij derhalve niet willen baseren op een afzetpatroon, waarin een zeer aanzienlijk percentage export naar derde landen is opgenomen.

Op grond van het in de periode 1954-1959 geconstateerde aandeel van de produktie der E.G.K.S.-landen, dat naar derde landen is geëxporteerd, neemt de commissie aan, dat ca. 25 pCt. van de produktie van niet-platte walserijprodukten in Nederland naar derde landen zal kunnen worden geëxporteerd.

3. Export naar de landen van de E.G.K.S.

De commissie van Berkum is van mening, dat, wanneer het nieuwe bedrijf voldoende groot en volgens de momentele stand van de techniek wordt ontworpen, het zeker in staat zal zijn te concurreren. Het effect op de andere markten van de E.G.K.S. moet evenwel niet worden overschat en wel om de volgende redenen:

1. Een nieuw bedrijf moet bij export naar andere landen der E.G.K.S. de transportkosten overwinnen.

2. In de andere E.G.K.S.-landen bestaan talrijke en krachtige nieuwe bedrijven. De oude bedrijven met een niet meer optimale techniek zijn in een goedkopere tijd gebouwd, terwijl de installaties al voor een groot gedeelte zijn afgeschreven. In de concurrentiestrijd kunnen deze bedrijven hun differentiële kosten calculeren.

3. De commissie meent dan ook, dat niet de „verdringingskracht” van een nieuw bedrijf een voldoende grondslag kan vormen voor de afzet in de E.G.K.S.-landen, maar meer de „indringingskracht” op markten, die een bevredigende groei vertonen en waar bevredigende winstmarges bestaan. Een goede kwaliteit van het produkt en een relatief lage kostprijs moeten dit „indringen” bevorderen. Naar de mening van de commissie bieden de kenmerken kwaliteit en lage prijs bij de niet-platte produkten niet de beste vooruitzichten en wel omdat

4. voor deze produkten de kwaliteitseisen minder hoog zijn dan voor de platte produkten. Voor de kostprijs betekent dit, dat de kostprijzen van de typische Thomasstaalproducenten maatgevend zijn. De commissie stelt met het oog hierop vast, dat de kostprijs in een nieuw Lotharings hoogovenbedrijf in het Minettegebied f. 10 à f. 12 per ton ruwijzer lager zou zijn dan in een bedrijf aan de Nederlandse kust. Uitgaande van hetzelfde staalprocédé (LD/AC) in de beide bedrijven, bedraagt dit verschil per ton walserijprodukt eveneens f. 10 à f. 12.

Walserijprodukten uit het Minettegebied, aangevoerd naar Rotterdam, zouden met inbegrip van vracht een kostprijs hebben, die slechts enkele guldens hoger is dan die van het Nederlandse produkt.

5. Vervolgens merkt de commissie op, dat zij heeft overwogen, dat de buitenlandse producenten in het eigen land gevestigde markten en relaties hebben. Bovendien hebben de andere E.G.K.S.-landen voor de meeste van deze produkten belangrijke exportoverschotten, zodat in tijden van minder gunstige conjunctuur de te maken winsten marginaal zullen zijn. Op grond van bovenstaande argumenten meent de commissie „dat er bij een eventuele produktie van geprofileerde walserijprodukten voorshands slechts weinige en slechts tijdelijke mogelijkheden zouden bestaan voor export naar andere E.G.K.S.-landen”.

Na haar beschouwingen, die wij hier in het kort hebben weergegeven, gaat de commissie van Berkum over tot een feitelijke benadering van de afzet van walsrijproducten, door in eerste instantie tegenover elkaar te stellen de omvang van het verbruik van elk der walsrijproducten in Nederland met de hoeveelheden, welke door moderne, optimaal bezette walsrijen van ieder der produkten worden gefabriceerd.

Alvorens hier op in te gaan, zullen wij de in het bovenstaande gegeven argumenten op hun werkelijke betekenis toetsen. Daartoe geven wij vooraf een opstelling, waarin voor elk der E.G.K.S.-landen zijn vermeld het verbruik, de produktie en de export van niet-platte walsrijproducten over de periode 1954-1959.

Verbruik, produktie-uitvoer en export van niet-platte walsrijproducten

TABEL 6.

(totalen periode 1954-1959)

	Zware profielen				Staalstaal en lichte profielen				Walsdraad			
	Verbruik × 1 mln. ton	Produktie -uitvoer in pCt. van verbruik	Export in pCt. van de produktie		Verbruik × 1 mln. ton	Produktie -uitvoer in pCt. van verbruik	Export in pCt. van de produktie		Verbruik × 1 mln. ton	Produktie -uitvoer in pCt. van verbruik	Export in pCt. van de produktie	
			naar derde landen	naar E.G.K.S.			naar derde landen	naar E.G.K.S.			naar derde landen	naar E.G.K.S.
België-Luxemburg	1,91	98,2	45,0	21,9	3,37	91,4	54,2	26,0	2,99	92,9	11,2	24,9
Frankrijk incl. Saar	5,66	95,0	28,7	10,9	15,99	95,1	22,9	10,8	5,82	97,7	11,9	10,6
West-Duitsland	10,15	87,5	17,2	6,0	22,22	82,8	13,9	4,9	8,72	84,2	10,3	3,7
Italië	2,79	93,5	4,8	0	8,13	95,0	6,8	0,4	2,52	96,0	4,3	0
Nederland	1,18	0	0	0	3,20	4,8	30,4	19,4	0,93	41,9	15,6	19,3
E.G.K.S.	21,7	86,2	25,1	10,1	52,9	84,2	25,1	11,1	21,0	88,7	10,4	9,8

De binnenlandse markt.

Wij hebben gezien, dat de commissie van Berkum meent, dat een nieuw Nederlands staalbedrijf maximaal ca. 60 pCt. van de binnenlandse markt voor diverse produkten zal kunnen veroveren. Uit haar studie blijkt niet, waarom dit percentage op maximaal 60 is aangehouden. Cijfers omtrent de hoogte van dit percentage in overige landen van de E.G.K.S. worden niet gegeven. Dit in tegenstelling tot de bespreking van de omvang van de export naar derde landen, waar de commissie wel cijfers heeft vermeld omtrent de omvang daarvan vanuit de E.G.K.S.

Uit onze tabel blijkt nu, dat in alle landen van de E.G.K.S. in verreweg het grootste deel van de binnenlandse behoefte wordt voorzien door de nationale produktie. Wat betreft de niet-platte produkten bedragen de percentages voor België/Luxemburg, Frankrijk (incl. Saar) en Italië meer dan 90 en in sommige gevallen bijna 100. In West-Duitsland bleek in de periode 1954-1959 ca. 85 pCt. van het binnenlands verbruik door de eigen produktie te worden gedekt. Voor Nederland liggen de percentages aanzienlijk lager, vooral wat betreft de zware profielen en staalstaal en lichte profielen. Dit wordt verklaard door de betrekkelijk geringe produktie van niet-platte walsrijproducten in ons land.

Gezien in het licht van bovenstaande verhoudingsgetallen moet het door de commissie van Berkum aangehouden percentage van 60 als bijzonder laag worden beschouwd. Op een langere termijn bezien achten wij een percentage van meer dan 90 van het binnenlands verbruik, waarin door eigen produktie wordt voorzien, zeer zeker ook voor Nederland haalbaar. Een land als Italië, waar de produktiestijging de laatste jaren zeer aanzienlijk is geweest, geeft reeds percentages te zien van resp. 93, 95 en 96.

In aanmerking nemend, dat de Nederlandse markt voor niet-platte produkten zich in de toekomst aanzienlijk zal uitbreiden en gelet op de omstandigheid dat een nieuw bedrijf aan de kust tegen scherp concurrerende prijzen die

produkten zal kunnen leveren, waaraan de Nederlandse markt het meest behoefte heeft, achten wij een percentage van 80 als uitgangspunt alleszins aanvaardbaar.

Export naar derde landen.

Wij hebben reeds geconstateerd, dat de commissie van Berkum erkent, dat een nieuw Nederlands ijzer- en staalbedrijf, speciaal bij ligging aan de kust, voor de uitvoer naar enkele belangrijke bestemmingslanden in principe gunstig is gelegen. Zij is dan ook van mening, dat een dergelijk bedrijf aan de export naar derde landen zal kunnen deelnemen, o.a. naar de ontwikkelingslanden.

Het is hier de plaats iets te zeggen over de groei van de staalbehoefte in de ontwikkelingslanden. In een artikel in

„Stahl und Eisen“ van 3 augustus 1961¹²⁾ wordt op grond van gegevens uit de reeds genoemde studie van de E.C.E. geconcludeerd, dat het verbruik van walsrijproducten in de ontwikkelingslanden in 1957 meer dan driemaal zo hoog was als gemiddeld in de jaren 1936-1938. Ondanks het feit, dat de eigen produktie procentueel nog sterker is gestegen, vertoende de invoer een sterke toeneming. Behalve voor het dekken van hun behoefte aan walsrijproducten zijn de ontwikkelingslanden wat betreft hun staalbehoefte in investeringsgoederen eveneens in sterke mate van de invoer afhankelijk. Een en ander blijkt uit onderstaande tabel.

TABEL 7.

Staalverbruik in de ontwikkelingslanden^{a)}

(× 1 mln. ton ruwstaal)

	1929		Gemiddelde 1936-1938		1957	
	abs.	pCt.	abs.	pCt.	abs.	pCt.
Eigen produktie van walsrijproducten .	1,8	12	2,2	17	10,0	28
Invoer van walsrij- produkten	7,2	48	5,8	46	14,6	40
Verbruik van walsrij- produkten	9,0	60	8,0	63	24,6	68
Invoer van investe- ringgoederen	6,0	40	4,6	37	11,4	32
Totaal staalverbruik .	15,0	100	12,6	100	36,0	100

^{a)} Afrika, Zuid- en Midden-Amerika, het Midden Oosten, het Verre Oosten (excl. Japan) en de Europese landen met een staalverbruik van minder dan 100 kg per hoofd. De landen binnen de communistische invloedssfeer zijn buiten beschouwing gelaten.

De totale invoer van staal is nog steeds aanzienlijk groter dan de eigen produktie, ondanks een sterke toeneming van laatstgenoemde. De totale invoer van 26,0 mln. ton in 1957 komt ongeveer overeen met 9 pCt. van de wereld-

¹²⁾ Clemens Suendorf: „Der Stahlbedarf in den Entwicklungsländern“.

staalproductie in dat jaar. Uitgedrukt in de produktie van de E.G.K.S.-landen, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Japan, welke landen het grootste gedeelte van de invoer verzorgen, vormt de invoer ca. 13 pCt.

Een toeneming van de nationale inkomens in de ontwikkelingslanden zal het staalverbruik sterk in positieve zin beïnvloeden, vooral door een stijgend volume van de investeringen, die daartoe noodzakelijk is. Schrijver concludeert dan ook, dat de ontwikkelingslanden, ondanks een toenemende eigen produktie, nog vele jaren op grote en nog steeds toenemende staalinvoer in de vorm van investeringsgoederen en van walsrijproducten zijn aangewezen.

Ondanks de gunstige perspectieven, die de uitvoer naar derde landen in de toekomst nog zal bieden, onderschrijven wij de mening van de commissie van Berkum, dat het ongewenst is, dat een nieuw bedrijf aan de kust teveel van de export afhankelijk is. Vandaar dat wij het percentage van 25 van de produktie, dat naar de derde landen kan worden geëxporteerd, eveneens zullen aanhouden. Een groter aandeel is niettemin mogelijk.

Wij merken op, dat de commissie van Berkum zelf een hoger percentage dan 25 niet uitsluit. Dit blijkt uit de noten op de blz. 25 en 30 van haar rapport, waar zij zegt, dat het aannemen van een groter aandeel, bijv. tot $\frac{1}{3}$ van de produktie, de conclusies van de commissie omtrent de mogelijkheden voor de diverse walsrijen niet wezenlijk beïnvloedt.

Export naar de landen der E.G.K.S.

Van de redenen, welke de commissie van Berkum noemt, om het effect van de concurrentie op de andere E.G.K.S.-markten niet te overschatten, achten wij de sterke positie van de op goedkope eigen erts gebaseerde bedrijven van het Minettegebied van betekenis. Niettemin moet het opmerkelijk worden geacht, dat het juist de Minettebedrijven zijn, welke het initiatief hebben genomen tot de vestiging van nieuwe bedrijven in Duinkerken en Gent.

Zwak achten wij het argument, dat een nieuw bedrijf aan de kust bij export naar andere landen de transportkosten moet overwinnen. Dit geldt namelijk voor alle bedrijven binnen de E.G.K.S. Binnen een aantal landen der E.G.K.S. zullen de door het produkt af te leggen afstanden van producent naar verbruiker dikwijls groter zijn dan de afstand van de Nederlandse kust naar de verbruiker.

Het standpunt, dat andere bedrijven, die in een goedkopere tijd zijn gebouwd, en waarvan de installaties reeds voor een belangrijk gedeelte zijn afgeschreven, in de concurrentiestrijd hun differentiële kosten kunnen calculeren, is alleen houdbaar voor een korte periode. Op langere termijn bezien moeten ook deze bedrijven de integrale kostprijs in acht nemen, willen zij zich op de duur in stand houden. Ook voor deze bedrijven geldt, dat, bij vervanging van het oude bedrijf of onderdelen daarvan door nieuwe, met de nieuwste technische ontwikkelingen moet worden rekening gehouden, hetgeen dus neerkomt op zeer hoge kapitaaluitgaven. De oudere bedrijven zouden in de jaren die voor ons liggen, en welke zich naar alle waarschijnlijkheid zullen kenmerken door een op hoog niveau blijvende activiteit, een onverantwoordelijke politiek voeren, wanneer zij geen rekening zouden houden met de noodzaak tot vervanging. In deze gedachtengang is alleen het calculeren van een integrale kostprijs gezond.

Het komt ons dan ook voor, dat de commissie de toekomst te zeer beoordeelt naar mogelijk optredende perioden van laagconjunctuur. Dit blijkt eveneens uit het feit, dat zij erop wijst, dat de buitenlandse producenten in het eigen land gevestigde relaties hebben en dat de andere landen aan bepaalde produkten grote exportoverschotten hebben, hetgeen inhoudt marginale winsten in tijden van laagconjunctuur.

Wij achten de motivering van de commissie van Berkum niet overtuigend. Enerzijds wordt erkend, dat een nieuw bedrijf, mits groot en volgens de laatste stand der techniek ontworpen, zeker in staat zal zijn te concurreren, anderzijds wordt geconcludeerd, dat er voorshands slechts weinige en slechts tijdelijke mogelijkheden bestaan voor export naar andere E.G.K.S.-landen.

Uit tabel 6 blijkt, dat in de periode 1954-1959 ruim 10 pCt. van de produktie van niet-platte walsrijproducten in de E.G.K.S. binnen dit gebied werd afgezet. Voor België/Luxemburg bedroeg dit percentage bijna 25. Van de Nederlandse produktie van staafstaal en lichte profielen en walsdraad werd in deze periode bijna 20 pCt. afgezet binnen de E.G.K.S.

Op grond van deze in feite geconstateerde verhoudingen en mede in aanmerking genomen de groeiende E.G.K.S.-markt en de concurrentiemogelijkheden voor een bedrijf aan de Nederlandse kust, concluderen wij, dat ten minste 20 pCt. van de Nederlandse produktie van niet-platte walsrijproducten een afzet kan vinden in de andere landen der E.G.K.S.

Wij keren terug tot de confrontatie, welke de commissie van Berkum heeft gemaakt tussen de omvang van het verbruik per walsrijproduct in Nederland en de omvang van de produktie, die door moderne optimaal bezette walsrijen van elk van deze produkten wordt gemaakt. Wij zullen de vergelijking beperken tot de niet-platte walsrijproducten. Naast de ramingen van de commissie van Berkum zullen wij de onze weergeven.

De volgende opstelling gaat aan de conclusies vooraf.

TABEL 8.

× 1.000 ton	Gewenste capaciteit eindwalsrijen per jaar	Verbruik ruwstalen blokken per jaar	Binnenlands verbruik in 1965		Binnenlands verbruik in 1970	
			volgens commissie van Berkum	onze raming	volgens commissie van Berkum	onze raming
	1	2	3		4	
Zware profielen	600 à 800	700 à 800	200	216	225	249
Middelzware profielen	300 à 400	350 à 470	240	260	300	332
Staafstaal en lichte profielen	360	420	625	675	800	891
Walsdraad	200 à 300	230 à 350	225	242	280	309

Op grond van de geconstateerde verhoudingen tussen de capaciteit der walsrijen en de afzetmogelijkheden komt de commissie van Berkum tot een uitspraak omtrent de uitbreidingsmogelijkheden. Zo wordt ten aanzien van de groep staafstaal, betonstaal en lichte profielen geconcludeerd, dat hier mogelijkheden tot uitbreiding van de produktie bestaan. Tegenover een verbruik van 625.000 ton in 1965 staat een verwachte produktie bij de Demka van 100.000 ton. Wanneer de laatstgenoemde hoeveelheid in het binnenland wordt afgezet, hetgeen volgens de commissie van Berkum de bedoeling is, resteert een markt van 525.000 ton. Aangezien de Nederlandse producent maxi-

maal 60 pCt. van de binnenlandse markt kan veroveren, kan ca. 315.000 ton op deze markt worden afgezet.

De commissie stelt dat alleen een afzet van betekenis is te verwachten bij een export van geprofileerde produkten naar derde landen, namelijk maximaal ca. 25 pCt. van de binnenlandse produktie. Zij berekent, dat vergroting van de Nederlandse produktie door oprichting van een nieuwe staaf-, beton- en lichtprofielstaalwalserij met een capaciteit van 360.000 ton een export van 120.000 ton mogelijk maakt. De totale afzet bedraagt dan ca. 435.000 ton in 1965 (315.000 ton in het binnenland + 120.000 ton export). Aangezien de afzet de capaciteit van een nieuwe walserij overtreft, vindt men de bouw daarvan verantwoord.

De Commissie van Berkum berekent voor 1970 een afzetmogelijkheid voor staafstaal, betonstaal en lichte profielen van 620.000 ton. Zij concludeert tot een tweede walserij, welke dan waarschijnlijk nog onderbelast zou werken.

Op grond van onze cijfers berekenden wij voor 1965 een afzetmarkt voor staafstaal, betonstaal en lichte profielen van ca. 840.000 ton¹³⁾, waarvan ca. 460.000 ton binnenland en ca. 380.000 ton export. Wij concluderen hieruit dat in 1965 twee walserijen voor staafstaal, betonstaal en lichte profielen verantwoord zijn. Voor 1970 berekenden wij een afzetmogelijkheid, waardoor drie nieuwe walserijen in dat jaar volbezet kunnen werken.

De commissie van Berkum heeft op analoge wijze de toekomstige afzetmogelijkheden voor de andere soorten walserijprodukten onderzocht. Zij komt daarbij tot bepaalde conclusies ten aanzien van de bouw van nieuwe walserijen. Wat de niet-platte produkten betreft zullen wij deze hieronder weergeven en vergelijken met de onze.

Naast de afzetmogelijkheden voor één nieuwe walserij voor staaf-, beton- en licht profielstaal, waartoe de commissie van Berkum voor 1965 komt, stellen wij dus vast, dat een tweede walserij eveneens volbezet kan werken. In 1970 kunnen volgens onze berekeningen drie staaf-, beton- en licht profielstaalwalserijen volbezet produceren.

HOOFDSTUK V.

DE UITBREIDINGSMOGELIJKHEDEN DER BESTAANDE BEDRIJVEN IN NEDERLAND

Op grond van haar doelstelling heeft de commissie van Berkum in dit hoofdstuk de expansiemogelijkheden onderzocht, die in de bestaande staalbedrijven in ons land aanwezig zijn. Het betoog in dit hoofdstuk zullen wij in een aantal punten samenvatten.

I. Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V.

1. Het bestaande complex in IJmuiden heeft nog ruime uitbreidingsmogelijkheden. De terreinomstandigheden maken het mogelijk in de toekomst een productiecapaciteit te bereiken van 5 à 7 mln. ton ruwstaal. De ruimtelijke planning in de IJmond laat een groei in een behoorlijk tempo toe.

2. Bij het uitbreiden van de bedrijven in IJmuiden kan gebruik worden gemaakt van latente overcapaciteiten; het optimum is in IJmuiden nog niet bereikt. Door gebruik

¹³⁾ Dus 80 pCt. van het binnenlands verbruik en resp. 25 pCt. en 20 pCt. van de Nederlandse produktie naar derde landen en de E.G.K.S.

	Commissie van Berkum		Onze ramingen	
	1965	1970	1965	1970
Staaft-, beton- en lichtprofielstaalwalserij.	één	één, tweede onderbelast	twee	drie
Zwaar profielstaalwalserij	geen	geen	geen	geen
Middelzwaar profielstaalwalserij	geen	zeer dubieus	één	één
Walsdraadwalserij ..	geen	dubieus	één	één

In tegenstelling tot de commissie van Berkum achten wij in 1965 afzetmogelijkheden aanwezig voor een middel-zware profielstaalwalserij.

Voor laatstgenoemd jaar berekenen wij eveneens, dat een walsdraadwalserij volbezet kan werken.

Tenslotte concluderen wij ten aanzien van een walserij voor zware profielen, dat in geen van beide jaren op een volledige bezetting van de capaciteit mag worden gerekend. Een eerste opzet van een nieuw ijzer- en staalbedrijf zal dus niet met een dergelijke walserij moeten beginnen.

Conclusie.

De vier walserijen, waarvoor wij in 1965 zodanige afzetmogelijkheden berekenen, dat een produktie, op volle capaciteit mogelijk is, vergen een verbruik van ruwstalen blokken van ca. 1,5 mln. ton. Een combinatie van walserijen, waarin de volgens de commissie van Berkum voor de eerste fase noodzakelijke hoeveelheid ruwstaal van 750.000 ton kan worden verwerkt, is voor dat jaar dus verantwoord. Zelfs is dit dus het geval met een combinatie met een grotere verwerkingscapaciteit.

Voor 1970 kan op analoge wijze een ruwstaalverbruik worden vastgesteld van ca. 2 mln. ton. Een snelle groei tot een capaciteit van ca. 1,5 mln. ton ruwstaal, welke de commissie van Berkum noodzakelijk acht, is dus ruimschoots mogelijk.

te maken van deze latente overcapaciteiten zal na 1962 de produktie met nog 1 mln. ton ruwstaal kunnen worden uitgebreid tegen lagere investeringen per ton (f. 500 à f. 600) dan in een fase van opbouw (f. 900 à f. 1.200). De produktievergroting kan in kleinere etappes verlopen dan bij nieuwbouw.

3. Boven een produktieniveau van ca. 3 mln. ton ruwstaal per jaar zullen de voordelen van verdere uitbreidingen te IJmuiden relatief geringer in betekenis worden boven nieuwbouw elders door de noodzaak van het overschrijden van belangrijke investeringsdrempels, waardoor de investeringen per ton staal in de buurt komen van die bij complete nieuwbouw.

4. Het bedrijfscomplex van de K.N.H.S. is van de aanvang af op groei berekend geweest. De aanwezige outillage zal de lay-out van de toekomstige uitbreidingen niet zodanig beïnvloeden, dat ten opzichte van nieuwbouw „auf der grünen Wiese” hogere kosten van enige betekenis daar het gevolg van zijn.

5. Bij Hoogovens/Breedband zijn uitbreidingen in uitvoering, welke zullen leiden tot een ruwstaalproductie van 1,9 mln. ton per jaar medio 1962. De daarvoor nodige vergroting van de installaties voor de ruwijzer- en ruwstaalproductie hebben geleid tot een latente overcapaciteit, die effectief gemaakt kan worden bij een ruwstaalproductie van ca. 3 mln. ton.

6. Door investeringen in de walsrijsector zal de relatief goedkoop effectief te maken hoeveelheid ruwstaal van ca. 1 mln. ton kunnen worden verwerkt tot walsrijproducten. Dit zal in enige etappes geschieden.

7. De eerste etappe hiervan, waartoe inmiddels is besloten, zal leiden tot een ruwstaalproductie van ca. 2,45 mln. ton. Voor de verwerking van de ter beschikking komende hoeveelheid ruwstaal is de bouw noodzakelijk van een nieuwe blokwalserij van grote capaciteit (ca. 1,5 mln. ton per jaar).

8. De halffabrikaten uit deze blokwalserij zullen op grond van een eigen marktanalyse van de K.N.H.S. grotendeels worden verwerkt tot staaf- en betonstaal. Door het treffen van speciale voorzieningen kan in deze walsrij een zekere hoeveelheid walsdraad worden gefabriceerd. De totale productie van staaf- en betonstaal (incl. walsdraad) zal ca. 300.000 ton per jaar belopen. Daarnaast zal ongeveer 50.000 ton knuppels per jaar voor verkoop worden bestemd. Dit investeringsprogramma kan medio 1964 voltooid zijn.

9. De vraag wanneer de productie wordt verhoogd tot ca. 3 mln. ton ruwstaal kan de directie van de K.N.H.S. momenteel niet beantwoorden. Zij is evenwel van mening, dat de relatief goedkoop beschikbaar te stellen hoeveelheid ruwstaal van ca. 550.000 ton per jaar ertoe zal leiden niet te lang te wachten met voortgaande investeringen in de eindwalserijen. Een gedeelte van dit staal zal misschien gebruikt worden voor een nieuwe walsrij van niet-platte producten.

10. Tenslotte heeft de directie van de K.N.H.S. de andere leden van de commissie van Berkum medegedeeld, dat zij zich op de hoogte heeft gesteld van de financiële gevolgen wanneer een gedeelte van genoemde uitbreidingen, nl. de blokwalserij, de knuppelwalserij en de staaf- en betonstaalwalserij, niet te IJmuiden wordt gerealiseerd, doch op Rozenburg. Zij is tot de conclusie gekomen, dat de bedrijfseconomische en technische nadelen van een dergelijke „zijstap” dermate groot zijn, dat zij deze niet voor haar verantwoording kan nemen.

De commissie van Berkum kan deze conclusie onderschrijven.

II. Koninklijke Demka Staal fabrieken N.V.

11. De huidige productiecapaciteit bedraagt ca. 200.000 ton ruwstaal, waarvan gietstaal en walsrijproducten worden gefabriceerd. Een gedeelte wordt verkocht als halfprodukt.

12. Het bedrijf legt zich in toenemende mate toe op de productie van kwaliteits- en speciaalstaal.

13. Een aantal investeringen voor modernisering en vervanging zal na omstreeks 1966 een productie mogelijk maken van ca. 150.000 ton walsrijproducten (1955/58 gemiddeld 63.000 ton), nl. staafstaal, licht profielstaal en draad. Een enigszins omvangrijke uitbreiding van de ruwstaalproductie is daartoe niet noodzakelijk.

III. N.V. Nederlandsche Kabelfabrieken.

14. In 1960 bedroeg de productie ruim 200.000 ton

staal. Aan walsrijproducten werd in dat jaar 185.000 ton geproduceerd.

15. Naar de commissie mededeelt, wil de directie van de N.K.F. overgaan tot uitbreiding van het bedrijf te Alblasserdam. Naast vergroting en verbetering van de bezetting der bestaande walsrijen bestaan er plannen tot de bouw van een moderne middelbandwalserij. Daartoe is de bouw van een nieuwe blokwalserij en uitbreiding van de staalproductie noodzakelijk. Aangezien men het oxy-staalprocédé heeft gekozen, zal begonnen worden met de productie van ruwijzer.

16. Genoemde uitbreidingen zullen leiden tot een totale produktiemogelijkheid van ca. 600.000 ton ruwstaal. Deze hoeveelheid zal grotendeels worden verwerkt in produkten van speciale kwaliteiten. De dan te bereiken volledige integratie is mogelijk op de terreinen te Alblasserdam.

17. Op grond van de reserve, die aanwezig is, kan de productie later nog eens met 200.000 ton ruwstaal worden uitgebreid.

Conclusie.

Confrontatie van de op grond van de afzet berekende produktiemogelijkheden voor diverse walsrijen met de fabricageprogramma's, welke volgens de commissie van Berkum door de bestaande Nederlandse staalindustrieën zullen worden opgezet, leert, dat de expansieprogramma's van deze bedrijven de mogelijkheid om reeds in 1965 tot een verantwoorde combinatie van walsrijen te komen, waarin aanvankelijk minstens 750.000 ton ruwstaal wordt verwerkt, niet aantast.

De opstelling van een nieuwe walsrij voor staaf- en betonstaal, welke de K.N.H.S. medio 1964 denkt te hebben geëffectueerd, laat immers in 1965 nog voldoende afzetmogelijkheden over voor een tweede walsrij van deze profielen.

De uitbreiding van de walsdraadproductie in Nederland door uitvoering van de programma's van de bestaande ondernemingen zal de resterende afzetmogelijkheden voor één nieuwe walsdraadwalserij in een nieuw bedrijf niet beneden de capaciteitsgrens brengen, aangezien een voortgaande stijging van de afzetmogelijkheden voor dit produkt is te verwachten.

Wij zagen bovendien, dat in 1965 het opstellen van een walsrij voor middelzware profielen reeds verantwoord is.

Het bestaan van een latente overcapaciteit bij de K.N.H.S. en de N.K.F. van resp. 550.000 en 200.000 ton ruwstaal zal de groei van een nieuw bedrijf evenmin bemoeilijken, aangezien in 1970 reeds een derde walsrij voor staafstaal en lichte profielen verantwoord is. Tegenover de mening van de K.N.H.S., dat het niet onwaarschijnlijk is dat een gedeelte van de reservecapaciteit van 550.000 ton ruwstaal zal worden bestemd voor een nieuwe walsrij in de niet-platte sector, stellen wij de mogelijkheden, die uitbreiding van de productie van platte produkten dan kan bieden.

Uit onze berekeningen is namelijk gebleken, dat in 1970 een zodanige markt voor dikke plaat zal bestaan, dat een nieuwe walsrij voor dit produkt volbezet kan werken. Benutting van de reservecapaciteit van 550.000 ton ruwstaal door de K.N.H.S. voor de productie van staafstaal en lichte profielen in een derde eindwalserij van die naam maakt het een nieuw bedrijf mogelijk zijn productie uit te breiden door het opstellen van een walsrij voor dikke plaat. Gaat de K.N.H.S. eventueel tot dit laatste over, dan kan een nieuw bedrijf overgaan tot het opnemen van

een tweede staaf- en profielstaalwalserij in zijn produktie-proces.

Welk alternatief ook zal worden gekozen, in beide gevallen zal een snelle groei van een nieuw bedrijf tot minstens 1,5 mln. ton ruwstaalcapaciteit mogelijk zijn.

Wij stellen vast, dat voor bandstaal eveneens perspec-

tieven bestaan. Voor 1965 en 1970 berekenden wij afzetmogelijkheden voor resp. één en twee nieuwe walserijen voor bandstaal. Er zal dus een markt bestaan voor bandstaal, verkregen uit een nieuwe middelbandwalserij van de N.K.F. en door het overlans knippen van breedband door de K.N.H.S.

HOOFDSTUK VI.

ONDERZOEK NAAR ENIGE VESTIGINGSPLAATSFACTOREN

In dit hoofdstuk heeft de commissie van Berkum getracht een analyse te maken van de verschillen in kostprijs, die uit enkele kostprijfactoren voortvloeien in verband met de vestigingsplaats. De vestigingsplaatsen, waarop de vergelijking betrekking heeft, betreffen: Midden-Limburg aan de Maas, Delfzijl, Kreekrak, Rozenburg, Sloe en Terneuzen.

Transport.

De veronderstellingen zijn:

- a) alle in Nederland gesitueerde bedrijven betrekken hun cokes en bries uit Limburg;
- b) het bedrijf in Midden-Limburg exporteert naar derde landen via Rotterdam;
- c) de kustbedrijven verschepen 50 pCt. van de export naar derde landen met lijnschepen in de dichtstbijzijnde grote haven; 50 pCt. gaat door middel van kustvaarders via eigen havens.

De commissie van Berkum berekende, dat het grootste transportvoordeel op Rozenburg ligt, nl. f. 4,15 per ton eindprodukt vergeleken met een bedrijf in Midden-Limburg.

De commissie merkt op, dat de veronderstelling van de aankoop van Nederlandse cokes belangrijk is. Zij acht het moeilijk prognoses te maken omtrent de prijsverhouding Nederlandse cokeskolen - geïmporteerde cokeskolen. Hetzelfde geldt ten aanzien van de vraag hoe de afzetmogelijkheden van het cokesovengas, mede gezien de vraagprijs, op de verschillende vestigingsplaatsen zullen zijn. Deze alternatieven zijn door de commissie dan ook buiten beschouwing gelaten.

Wij vragen ons af, welke betekenis aan de geconstateerde prijsverschillen per ton eindprodukt moet worden toegekend, gezien de bovengenoemde werkwijze. Wij missen node een meer gedetailleerde berekening ten aanzien van het vervoer van het erts van de kust naar het bedrijf. Uit de berekeningen van de commissie blijken, zoals kan worden verwacht, de kustbedrijven duidelijk in het voordeel te zijn. Geniet Rozenburg niet een extra voordeel op grond van het feit, dat een eventueel op te richten bedrijf aldaar direct zijn erts kan betrekken via een in de onmiddellijke nabijheid liggend overslagbedrijf, waardoor het voorraadhouden op Rozenburg goedkoper kan zijn?

Personeelsvoorziening.

Onder dit hoofd worden meer gedetailleerde berekeningen in het bijzonder gemist. Dit geldt niet slechts de kosten voor werving, migratie en woningbouw, maar vooral de ramingen van de noodzakelijke migratie van elders naar de omgeving van het bedrijf. Op dit punt spelen zoveel factoren een rol, dat men niet zal kunnen ontkomen aan het stellen van enkele alternatieven, die betrekking moeten hebben op het ter plaatse te verwachten aanbod van arbeid

op grond van geboorte-overschotten, de groei van de werkgelegenheid in andere bedrijfstakken en het vrijkomen van arbeidskrachten uit de landbouw. Confrontatie van het ter plaatse aanwezige aanbod van arbeid met de vraag zal, in verband met de omvang en het tempo der te creëren woongelegenheid in de omgeving van het bedrijf, moeten leiden tot het aangeven van enkele alternatieven wat betreft migratie en forensisme.

De ontwikkeling in de IJmond-Noord is een sprekend voorbeeld van de snelle veranderingen die kunnen optreden. Ten tijde van het uitkomen van het Ontwerp-Streekplan voor dit gebied werd gerekend op een ruwstaalproductie bij de K.N.H.S. van 2 mln. ton, te bereiken in 1980 met een aantal van 20.000 werknemers, die voor bijna 100 pCt. in de IJmond-Noord zouden wonen. Naar de K.N.H.S. later hebben medegedeeld zal een gedachte toekomstige produktie van 5 à 7 mln. ton ruwstaal per jaar een aantal werknemers vergen van 30.000 à 35.000. De K.N.H.S. verwacht, dat 50 pCt. hiervan in de IJmond-Noord woonachtig zal zijn. De overige 50 pCt. werknemers zullen moeten pendelen, voornamelijk uit Noord-Kennemerland, terwijl een lange pendel (meer dan 2 uur) voor 5 pCt. van de werknemers noodzakelijk wordt geacht.

Gegeven bovenstaande argumentatie menen wij, dat het noemen van een enkel cijfer over de noodzakelijke migratie naar de omgeving van elk bedrijf, onvoldoende de mogelijkheden weergeeft. Aan een dergelijk cijfer als basis voor kostenramingen kan dan ook geen betekenis worden toegekend.

Energie.

Keuzemogelijkheden zijn hier (bij een geïntegreerd bedrijf zonder eigen cokesproductie):

- a) energie-opwekking in een eigen kleine centrale, die op hoogovengas werkt en gekoppeld is aan het landelijk net;
- b) het verkopen van hoogovengas aan een openbare nutscentrale in de omgeving en het betrekken van elektriciteit van deze centrale.

De energiefactor leidt niet tot kostprijverschillen, wanneer de prijs voor elektriciteit 4 cent of hoger is. Is deze prijs lager, dan heeft Midden-Limburg een kostprijvoordeel.

Beschikking over terrein en de kosten daarvan.

De commissie van Berkum beschikte over onvoldoende gegevens over de vestigingsplaatsen Sloe, Kreekrak, Delfzijl en Terneuzen, zodat daarvoor geen kostprijverschillen zijn vermeld.

De verwervingskosten voor een terrein (400 ha) in Midden-Limburg aan de Maas worden geschat op f. 12 mln. De huurprijs van een terrein op Rozenburg (ca. 350 ha) wordt gesteld op f. 1 per m².

Per ton eindprodukt komt de commissie van Berkum

tot lagere grondkosten in Midden-Limburg ten opzichte van Rozenburg van resp. f. 4,50 (bij 650.000 ton eindprodukt) en f. 2,50 (bij 1,3 mln. ton eindprodukt).

Wij merken naar aanleiding van deze vergelijking op, dat een prijs van f. 3 per m² in Midden-Limburg ons bijzonder laag voorkomt. Wij vragen ons af, of de huurprijs van f. 1 per m² op Rozenburg vaststaat. Bovendien komt het ons voor, dat ten aanzien van het bebouwde en onbebouwde gedeelte een aanmerkelijk prijsverschil mogelijk schijnt.

Wat betreft de invloed van de terreingesteldheid op de bouwkosten raamt de commissie van Berkum een ongunstig kostprijsverschil van f. 2,50 (waarvan f. 0,80 doorlopend) voor Rozenburg ten opzichte van Midden-Limburg. Ten aanzien van laatstgenoemd gebied is voorlopig aangenomen, dat dezelfde gunstige omstandigheden aanwezig zijn als in IJmuiden.

Conclusie.

Tenslotte vermeldt de commissie van Berkum de uitkomsten van de berekeningen in een tabel. Ten aanzien

van het totale kostprijsverschil wordt alleen een vergelijking gemaakt tussen Midden-Limburg en Rozenburg, welke resulteert in een nadelig kostprijsverschil van f. 2,05 per ton eindprodukt voor Rozenburg.

Door gebrek aan gegevens zijn voor de andere vestigingsplaatsen geen totaalcijfers vermeld.

De uitspraak van de commissie van Berkum, dat het verkregen beeld op voorlopige berekeningen berust en nog fragmentarisch is, kunnen wij volledig onderschrijven. Zij is inderdaad, zoals de commissie het uitdrukt, een eerste poging tot een kwantitatieve benadering, maar zij is niet voldoende om een inzicht te geven in de vestigingsvoordelen van een ijzer- en staalbedrijf aan diep vaarwater. Daarvoor zijn de verstrekte gegevens te summier en onvolledig.

Daar de commissie het niet opportuun achtte om voor deze studie informatie buiten de eigen kring in te winnen moest ze zelf constateren, dat het niet gelukt is de vergelijking in alle opzichten rond te krijgen. Dat haar benadering het voordeel zou hebben, dat een overzicht van de relatieve betekenis van de voornaamste vestigingsplaatsfactoren mogelijk wordt, mist dan ook elke grond.

EINDOORDEEL

Wij achten in 1965 ruimschoots de mogelijkheid aanwezig om voor een ruwstaalproductie, die aan de eerste fase van een nieuw modern geïntegreerd massastaalbedrijf inherent wordt geacht, voldoende afzet te vinden in de vorm van walserijproducten. Een dergelijk bedrijf zal binnen enkele jaren kunnen groeien tot een productiecapaciteit van tenminste 1,5 mln. ton ruwstaal per jaar.

De studiegroep van Berkum komt tot een aan de onze tegengestelde conclusie. Gezien de omvang van dit artikel achten wij het nuttig samenvattend de factoren aan te geven, welke ten grondslag liggen aan deze afwijkende eindconclusies. Zij betreffen:

1. *Het toekomstig staalverbruik in Nederland.*

Op grond van een drietal eigen statistische onderzoeken, welke in hun uitkomsten een goede overeenstemming vertonen met die uit overeenkomstige studies van de Hoge Autoriteit en met die uit een methodisch ander onderzoek van de Economic Commission for Europe, concluderen wij tot een hoger toekomstig staalverbruik in Nederland dan waartoe de commissie van Berkum komt op basis van een enkelvoudige relatie tussen staalverbruik en industriële productie.

2. *De afzetmogelijkheden op de Nederlandse markt.*

De studiegroep van Berkum is van mening, dat een nieuw Nederlands staalbedrijf maximaal ca. 60 pCt. van de binnenlandse markt voor de diverse producten zal kunnen veroveren.

De studiegroep geeft niet aan waarop dit getal berust. Cijfers omtrent de hoogte van die percentages in overige landen van de E.G.K.S. worden niet gegeven. Dit in tegenstelling tot de bespreking van de omvang van de export naar derde landen, waar de groep wel cijfers heeft vermeld omtrent de omvang daarvan vanuit de E.G.K.S.

Op grond nu van de feitelijke verhoudingen ten deze in de landen van de E.G.K.S., mede in aanmerking ne-

mende, dat de Nederlandse markt voor niet-platte walserijproducten zich in de toekomst aanzienlijk zal uitbreiden en gelet op de omstandigheid, dat een nieuw bedrijf aan de kust tegen scherp concurrerende prijzen die producten zal kunnen leveren, waaraan de Nederlandse markt behoefte heeft, is door ons gesteld, dat een inheemse producent 80 pCt. van de Nederlandse markt kan veroveren.

3. *De afzetmogelijkheden in het buitenland.*

De studiegroep van Berkum neemt aan, dat ca. 25 pCt. van de productie van niet-platte walserijproducten in Nederland naar derde landen zal kunnen worden geëxporteerd. Dit verhoudingsgetal is door ons eveneens aangehouden. Een groter aandeel achten wij evenwel haalbaar. Blijkens haar rapport sluit de commissie een dergelijke mogelijkheid tot bijv. $\frac{1}{3}$ van de productie niet uit.

Op grond van een aantal argumenten meent de commissie van Berkum, dat er bij een eventuele productie van geprofileerde walserijproducten voorshands slechts weinige en slechts tijdelijke mogelijkheden zouden bestaan voor export naar andere E.G.K.S.-landen.

Wij hebben deze conclusie van de commissie van Berkum niet overtuigend gevonden, aangezien deze tegelijkertijd erkent, dat een nieuw bedrijf, mits groot en volgens de laatste stand der techniek ontworpen, zeker in staat zal zijn te concurreren.

Op basis van de in feite geconstateerde verhoudingen in de E.G.K.S. en in Nederland, vanuit welk land de afgelopen jaren bijna 20 pCt. van de productie van staafstaal en lichte profielen en walsdraad werd verkocht naar de andere E.G.K.S.-landen en mede in aanmerking genomen de groeiende E.G.K.S.-markt en de concurrentiemogelijkheden voor een bedrijf aan de Nederlandse kust concluderen wij, dat ten minste 20 pCt. van de Nederlandse productie van niet-platte walserijproducten in de toekomst een afzet kan vinden in de andere landen van de E.G.K.S.

Na oppervlakkige beschouwing kan de indruk bestaan, dat de onder 1, 2 en 3 behandelde elementen afzonderlijk niet tot belangrijke afwijkingen leiden. Dit zou bijv. het geval kunnen zijn bij de onder 1 besproken ramingen van het toekomstig staalverbruik in Nederland. Aangezien echter de gevolgde methodiek van onderzoek zodanig is,

dat een geconstateerde afwijking in een onderdeel in versterkte mate doorwerkt in de andere onderdelen en dus op de eindconclusies, klemt de eis van gefundeerde veronderstellingen nog meer. Naar onze mening is door de commissie van Berkum niet aan deze eis voldaan.

Amersfoort.

Drs. W. C. KROFT.

